

Riksdagens protokoll

1988/89:114

Protokoll
1988/89:114

16 maj 1989

Debatter m. m.

Tisdagen den 16 maj

Debatt vid remiss av motioner	3
Svar på interpellationer	
1988/89:202 av Gudrun Schyman (vpk) om EG-anpassningen och den kommunala verksamheten	5
1988/89:203 av Per Gahrton (mp) om åsiktsregistrering	10
1988/89:208 av Hans Göran Franck (s) om åsiktsregistrering ..	10
1988/89:167 av Lars Tobisson (m) om avveckling av omsätt- ningsskatten på värdepapper, m.m.	25
1988/89:172 av Lars Tobisson (m) om valutaregleringen	32
1988/89:197 av Knut Wachtmeister (m) om bankinspektionens rekommendationer	37
1988/89:175 av Marianne Samuelsson (mp) om plågsamma djurförsök	41
1988/89:179 av Carl Frick (mp) om förbud mot inplantering av rådjur på Gotland	49
1988/89:209 av Åsa Domeij (mp) om förbud mot införande av främmande trädslag	52
1988/89:207 av Margit Gennser (m) om aktiv dödshjälp	60
1988/89:224 av Hans Dau (m) om bistånd till Nepal för att stoppa pågående jordförstörelse	65
1988/89:201 av Lars Leijonborg (fp) om vidgade möjligheter att välja skola, m.m.	71
1988/89:204 av Pär Granstedt (c) om rekryteringen till vård- och omsorgsyrken i Stockholmsregionen	80
1988/89:211 av Elisabeth Flectwood (m) om Statens hundscola i Sollefteå	83
Meddelande om svar på interpellation 1988/89:210	87
Svar på interpellationer	
1988/89:200 av Anders Svärd (c) om svenska kyrkans offentlig- rättsliga ställning	87
1988/89:212 av Charlotte Cederschiöld (m) om EG:s likalöne- direktiv	93
1988/89:213 av Sonja Rembo (m) om bristen på arbetskraft ...	99

Prot.	1988/89:234 av Börje Hörnlund (c) om behandlingen av förslag av landsbygdsriksdagen	106
1988/89:114	1988/89:196 av Görel Bohlin (m) om reklam i TV	112
	1988/89:205 av Gudrun Schyman (vpk) om den statliga filmpoli- tiken	115
	Meddelande om frågor	
	1988/89:645 av Lars Ernestam (fp) om åldersgränserna för vissa uppdrag i statliga nämnder	121
	1988/89:646 av Maria Leissner (fp) om kontrollen av vissa syriskas flyktingar	121
	1988/89:647 av Jan-Erik Wikström (fp) om frikyrkliga sjukhus- pastorer	122
	1988/89:648 av Ragnhild Pohanka (mp) om svenskt stöd åt det tibetanska folket	122
	1988/89:649 av Kaj Nilsson (mp) om svenskt stöd åt fredliga förhandlingar mellan Kina och Tibet	122
	1988/89:650 av Kent Lundgren (mp) om TV-övervakningen kring Globen	123
	1988/89:651 av Gudrun Schyman (vpk) om transport genom Sverige av utländsk krigsmateriel	123
	1988/89:652 av Margit Gennser (m) om överhettningen på arbetsmarknaden	123
	1988/89:653 av Kjell Ericsson (c) om kostnaderna för installa- tion av telefax	124

Tisdagen den 16 maj

Kl. 14.00

*Debatt vid remiss av
motioner*

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Föredrogs och hänvisades

Förslag

1988/89:28 till konstitutionsutskottet

Beträffande detta förslag hade riksdagens förvaltningskontor föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till fem dagar.

Kammaren beslöt förkorta motionstiden till att utgå onsdagen den 17 maj.

2 § Debatt vid remiss av motioner

Föredrogs på föredragningslistan upptagna en gång bordlagda motioner.

Anf. 1 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Som framgår av uppläsningen här rör det sig om ett mycket stort antal motioner. De skall beredas i finansutskottet och andra utskott inom mindre tid än två veckor. Vi har i dag i finansutskottet konstaterat att vi hittills har 170 yrkanden att ta ställning till. Därtill kommer motionsyrkanden med anledning av propositionen om höjd löneskatt. Vi kan också räkna med att en del utskott som skall yttra sig till finansutskottet passar på att samtidigt till behandling överlämna ytterligare yrkanden som ligger sedan allmänna motionstiden. Jag menar att detta belyser den omöjliga situation som riksdagen hamnar i när regeringen väljer att låta kompletteringspropositionen bli en minibudget med förslag av allehanda slag.

Det finns dock trots allt vissa frågor som inte behandlas i propositionen. Det har hittills som benhård regel hävdats att – bortsett från den allmänna motionstiden i januari – motion får väckas endast om den anknyter till vad regeringen föreslagit i proposition.

Jag förstår att kammarkansliet haft en besvärlig uppgift vid genomgången av inkomna motioner. Regeringen har alldeles klart vidgat området för vad som rimligen skall behandlas i en kompletteringsproposition. Det är då svårt att stoppa en motion, även om den inte direkt berör de ämnen som regeringen råkat ta upp. Sådan bristande anknytning gäller alldeles uppenbart flertalet motioner i miljöpolitiska ämnen.

Ett annat exempel är några motioner om tvångssparande. De är obestriddiga ekonomiska till sin inriktning. Men i propositionen sägs inte ett ord om tvångssparande. Enligt den princip för motioners godkännande som tidigare återopats emot oss skulle dessa motioner inte ha tillåtits.

Vetskaben om den hårda gränsdragning som brukat göras fick oss moderater att avstå från att väcka förslag om åtgärder för att stimulera det frivilliga sparandet. Vi förutsåg dessutom att vårt tilltag att föreslå en skatteskala för 1990, trots att regeringen vill vänta till hösten, skulle beivras. Men nu släpps till vår överraskning även den motionen igenom, vilket man i och för sig kan vara tacksam över.

Jag har alltså ingen invändning mot den generösa inställning som i dag visas. Tvärtom är detta något vi har argumenterat för i enskilda fall sedan länge. Jag nöjer mig med att konstatera att motionsrätten med det inträffade får anses ha vidgats väsentligt. Jag utgår ifrån att denna praxis skall tillämpas generellt, och inte bara vid de tillfällen då regeringspartiet för ovanlighetens skull väcker en motion.

Överläggningen var härmed avslutad.

Motionerna hänvisades till utskott enligt följande:

1988/89:Fi59 till finansutskottet

1988/89:Fi60 yrkande 5 till konstitutionsutskottet

yrkande 12 till utbildningsutskottet

i övrigt till finansutskottet

1988/89:Fi61–Fi63 till finansutskottet

1988/89:Fi64 yrkande 28 till lagskottet

i övrigt till finansutskottet

1988/89:Fi65–Fi86 till finansutskottet

1988/89:Fi87 yrkandena 3 och 5 till arbetsmarknadsutskottet

yrkande 6 till näringsutskottet

i övrigt till finansutskottet

1988/89:Fi88 till finansutskottet

1988/89:Fi89 yrkande 2 till bostadsutskottet

i övrigt till finansutskottet

1988/89:Fi90–Fi95 till finansutskottet

1988/89:K16 och K17 till konstitutionsutskottet

1988/89:Ub34–Ub36 till utbildningsutskottet

1988/89:Ub37 yrkandena 3 och 5 till finansutskottet

i övrigt till utbildningsutskottet

1988/89:Ub38 till utbildningsutskottet

1988/89:Ub39 yrkande 2 till jordbruksutskottet

yrkande 3 till näringsutskottet

yrkande 4 och 6 a till trafikutskottet

yrkande 6 d och 6 e till näringsutskottet

i övrigt till utbildningsutskottet

1988/89:T28 till trafikutskottet

1988/89:N37–N44 till näringsutskottet

1988/89:A12–A14 till arbetsmarknadsutskottet
1988/89:Bo14 till bostadsutskottet
1988/89:A15 till arbetsmarknadsutskottet

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om EG-anpassningen
och den kommunala
verksamheten*

3 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU30

Finansutskottets betänkande 1988/89:FiU24

Justitieutskottets betänkanden 1988/89:JuU19 och JuU20

Kulturutskottets betänkande 1988/89:KrU23

Näringsutskottets betänkanden 1988/89:NU26 och NU27

4 § Svar på interpellation 1988/89:202 om EG-anpassningen och den kommunala verksamheten

Anf. 2 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Gudrun Schyman har ställt följande frågor till mig:

1. Vad kommer en EG-anpassning att få för effekter på den offentliga sektorn?
2. Hur kommer en EG-anpassning att påverka möjligheterna att förhindra en privatisering av olika delar av den offentliga sektorn?
3. Vad blir det för regional- och arbetsmarknadspolitiska konsekvenser om inte kommuner och landsting fritt kan stödja olika verksamheter?
4. Blir det möjligt att förhindra ett utländskt ägande av delar av den offentliga sektorn vid en EG-anpassning?

Frågorna tar sin utgångspunkt i arbetet med att utforma en ny kommunal lag samt den pågående västeuropeiska integrationen.

Det svenska integrationsarbetet bedrivs enligt de riktlinjer som riksdagen i stor enighet lagt fast (prop. L 1987/88:66, UU 24). Låt mig till att börja med slå fast att vi inte tänker ge avkall på våra grundläggande välfärdspolitiska mål. Det kan således inte bli fråga om någon social nedrustning, försämrad miljö, minskat konsumentskydd eller urholkad arbetsrätt. Det finns heller ingenting i EG:s nuvarande eller planerade direktiv som ger grund för farhågor om utländskt ägande av för medborgarna viktig offentlig verksamhet.

Regeringen har nyligen offentligt redovisat det svenska integrationsarbetet från våren 1988 till mars 1989. I denna redovisning ingår en rad frågor som berör den offentliga sektorn. Det är emellertid inte möjligt att ännu lämna en samlad bedömning av integrationsarbetets effekter på den offentliga sektorn av det slag som Gudrun Schyman efterlyser. Jag vill dock gärna ta upp en fråga som är av väsentlig betydelse i sammanhanget. Det gäller frågan om offentlig upphandling.

För närvarande pågår diskussioner mellan EFTA-länderna och EG-kommissionen om samarbete på området offentlig upphandling. Dessa diskussioner håller på att fördjupas och utvidgas.

Det övergripande förhandlingsmålet från svensk sida är att nå en

överenskommelse med EG som innebär att svenska företag, varor och tjänster inte diskrimineras vid upphandling inom EG. Lokala och regionala myndigheter skall täckas i samma utsträckning som i EG:s direktiv.

Vårt frihandelsavtal med EG saknar uttryckliga regler för offentlig upphandling. Detta innebär att de upphandlande myndigheterna i EG i dag kan behandla svenska varor och tjänster, som inte täcks av GATT-reglerna, enligt det egna landets mer eller mindre diskriminerande upphandlingsregler och praxis. Detta är otillfredsställande, och det är därför ett starkt svenskt intresse att så långt som möjligt bli delaktiga i den öppning som nu sker inom EG. Detta kan naturligtvis komma att leda till krav på förändringar av de svenska reglerna för offentlig upphandling på både det statliga och det kommunala området.

Frågan om offentlig upphandling ingår som en väsentlig del i det omfattande utrednings- och informationsarbete som nu pågår inom regeringskansliet i enlighet med riksdagens beslut. Flera arbetsgrupper analyserar nu EG:s direktiv vad gäller offentlig upphandling samt konsekvenser för svensk del vid ett närmande till dessa.

Jag vill också i sammanhanget nämna att det ingår i den parlamentariskt sammansatta kommunallagskommitténs uppgifter att behandla frågan om förändringar i det kommunalrättsliga systemet om detta skulle aktualiseras till följd av det västeuropeiska integrationsarbetet. Liksom andra kommittéer vilkas arbetsområde kan beröras av integrationsarbetet skall kommunallagskommittén redovisa hur de förslag som läggs fram förhåller sig till EG:s motsvarande regler. Detta förutsätter en analys av vilken gemensam ordning som råder eller planeras inom EG på det kommunalrättsliga området. Ett sådant kartläggningsarbete pågår för närvarande inom kommittén. Jag kan av naturliga skäl inte gå närmare in på detta. Jag menar dock att det måste vara en självklar utgångspunkt att en eventuell anpassning inte får urholka de principer som gäller för vår kommunala självstyrelse.

Anf. 3 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Låt mig till att börja med konstatera att civilministern använder samma besvärjelser i sin inledning som man alltid får höra. Det verkar som om ni lägger karbonpapper mellan svaren på alla departement. Jag har nu tagit upp ganska många frågor, men så fort man tar upp en fråga – det må vara vilken som helst – får man höra att den här harmoniseringen inte kommer att innebära att Sverige ger avkall på sina grundläggande välfärdspolitiska mål. Det blir inte heller fråga om social nedrustning, försämrad miljö, minskat konsumentskydd eller urholkad arbetsrätt. Då är väl alla områden intäckta som det inte skall bli några försämringar på.

Civilministern säger också att det inte finns någon grund för farhågor om utländskt ägande av för medborgarna viktiga offentliga verksamheter. Hur är det möjligt att civilministern kan säga detta, när han i nästa avsnitt i interpellationssvaret säger att det ännu inte är möjligt att lämna en samlad bedömning av integrationsarbetets effekter på den offentliga sektorn, av det slag som jag har frågat efter? Hur kan civilministern vara så säker på att det inte kommer att bli sådana negativa effekter, när det tydligen än så länge över huvud taget inte är möjligt att säga vilka effekter det kan få?

Jag undrar vidare hur civilministern vill kommentera Milanoexemplet, som jag har fått från en pressuppgift. I Milano fick man således betala skadestånd för att endast italienska företag hade fått lämna anbud på ett reningsverk. Det är väl enligt de regler som gäller inom EG. Jag skulle i varje fall vilja ha en kommentar till det exemplet.

När det gäller den offentliga upphandlingen säger man att för vår del handlar det om att svenska företags varor och tjänster inte skall diskrimineras vid upphandling inom EG. Vi skall kunna erbjuda våra varor och tjänster inom det området, och det gäller att bli så delaktiga som möjligt. Får det inte då till konsekvens att vi också måste vara öppna för anbud från de företag som finns inom EG:s område, när vi skall ta in anbud på våra offentliga varor och tjänster och när våra kommuner och landsting skall göra upphandlingar? Vi kan väl inte bara säga att vi skall sälja till dem, men sedan säga att de inte får sälja till oss eftersom vi av vissa skäl vill förbehålla oss rätten att själva välja ut vilka vi vill köpa av? Jag menar att den här frågan måste ha anknytning till det kommunala vetot och till spörsmålet i vilken utsträckning man kommer att ha möjlighet att behålla detta vid en integrering.

Det framhålls också att flera arbetsgrupper analyserar konsekvenserna av EG-direktiv i frågor om offentlig upphandling. Tydligen har man inte blivit färdig med detta arbete, men det skulle ändå vara intressant att höra hur detta analyserande fortgår. Det måste väl ändå ha kommit fram någonting av det. Man har nu hållit på i flera månader med detta arbete.

Jag får konstatera att jag inte har fått något svar på de frågor som jag har ställt. Det finns tydligen ännu inte några svar – eller rättare sagt: Civilministern vet inte vilka konsekvenser EG-anpassningen kommer att få. Antingen är det för tidigt att tala om detta, eftersom analyserna inte är färdiga, eller så har ingen någon som helst aning om konsekvenserna.

Jag vill sluta där jag började, nämligen med att säga att jag tycker att det är konstigt att civilministern med sådan säkerhet kan slå fast att EG-anpassningen inte kommer att innebära att vi ger avkall på något av det som vi tycker är bra och värt att försvara – inte ens det kommunala vetot, antar jag.

Jag glömde att ta upp en fråga. Det står på s. 3: "Detta kan naturligtvis komma att leda till krav på förändringar av de svenska reglerna för offentlig upphandling på både det statliga och det kommunala området." Jag undrar: Vilka förändringar är det som civilministern äsyftar?

Anf. 4 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Nej, jag har inte kunnat ge ett fullständigt svar på dessa frågor. Det finns inga svar på dem ännu. Jag vill påpeka för Gudrun Schyman t.ex. att fråga 3 löd på följande sätt: "Vad blir det för regional- och arbetsmarknadspolitiska konsekvenser om inte kommuner och landsting fritt kan stödja olika verksamheter?" Det är inte så att kommuner nu fritt kan stödja olika verksamheter. Därför måste man först klara ut vilka konsekvenser som den nuvarande begränsningen för kommuner och landsting för med sig när det gäller att stödja regional- eller arbetsmarknadspolitiska verksamheter.

Gudrun Schyman tycker att det är märkvärdigt att det i interpellationssvaret finns tankegångar som är likartade med dem som regeringen tidigare har

fört fram i sina svar. Det tycker inte jag är så konstigt. Jag tycker att det skall finnas en samstämmighet mellan regeringens svar på dessa frågor. Jag har också läst vad statsministern har sagt tidigare i frågan, och det skäms jag inte för.

Vad jag nämner i interpellationssvaret, Gudrun Schyman, är sådant som vi inte tänker ge avkall på när vi närmar oss EG i dessa frågeställningar. Sådana förhandlingspolitiska utgångspunkter finns det många av i det arbete som rör anpassningen till EG. Men det finns självfallet områden där vi i dag inte har någon klar bild ens av vad EG tänker sig. På en rad områden finns det inte direktiv utgivna, och därför kan man i dag inte ge en bild av de långsiktiga konsekvenserna av om integrationen får en viss omfattning. Vi har heller inte i den svenska riksdagen bestämt att integrationen skall ha en viss omfattning. Först skall ett analysarbete genomföras.

På vissa områden kan vi redan nu ta ställning till hur vi vill se på frågorna: på andra områden är det ganska svårt att bilda sig en uppfattning om vad EG själv vill och naturligtvis ännu svårare att se vilka konsekvenser det ena eller andra alternativet skulle få för svenskt vidkommande.

Exemplet från Milano har jag ingen kommentar till. Jag har inte specialstuderat reglerna – de är ganska olikartade i de enskilda EG-länderna. Jag vill bara säga att samtliga kommuner i Sverige har skrivit under en rekommendation om att de inte skall diskriminera vid upphandling, och den rekommendationen gäller inte bara svenska företag utan alla företag. I andra länder finns det däremot diskriminerande regler.

I praktiken är det naturligtvis så i Sverige och normalt även i andra länder, både när det gäller upphandling av varor – som är det vanliga fallet – och när det gäller upphandling av tjänster, att det är inhemska företag som är anbudsgivare. Men det finns alltså på detta område redan nu en konkurrensmöjlighet – om det nu är det som Gudrun Schyman är rädd för. Den egen-regi-verksamhet som finns i den svenska offentliga sektorn och den kommunala verksamheten råkar inte i fara för det. Så här gör man minsann i andra länder också. Man bedriver verksamhet i egen regi, och det är det naturliga på stora områden inom den offentliga sektorn.

Jag tycker kanske att det är onödigt av Gudrun Schyman att fråga hur analysarbetet fortgår. Vi har ju nyligen lämnat en offentlig rapport, där vi uppdaterar den ganska breda analys som lämnades till riksdagen i fjol och då blev föremål för riksdagens ställningstagande. Vi har alltså uppdaterat den verksamheten sedan dess och återkommit med en rapport om det. Jag tycker att vi med det har redovisat det analysarbete som pågår.

Anf. 5 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag tycker inte heller att civilministern skall skämmas för att han läser vad statsministern skriver. Jag antar att ni brukar göra så på departementen, att ni tar reda på vad de andra står för. Jag tycker ändå att det är märkligt att det verkar finnas ett sådant behov av att bestämt uttala denna besvärjelse, så fort man tar upp EG-frågan utifrån kritiska ståndpunkter. Det skall inte råda något tvivel om att detta kommer att båda gott för oss. Med tanke på den osäkerhet som finns om var detta hamnar i slutändan och de frågetecken som fortfarande finns kvar, vilket civilministern också säger,

tycker jag att det skulle vara klädsamt om det också hos ministrarna fanns aningen av en reflexion över att allt kanske inte kommer att bli så oerhört bra. Det kanske finns någonting som vi måste rucka på eller anpassa åt ett håll som vi inte skulle önska. Någon form av reflexion skulle man ända vilja ha, tycker jag.

Civilministern säger att vi inte har tagit ställning till hur långt integreringen skall gå, utan vi skall analysera och sedan får vi se. Men det är i alla fall klart uttalat från en majoritet av de politiska partierna att man vill ha en så nära anslutning som möjligt. Det är en färdriktning som inte går att ta miste på. Man har klart uttalat att det är det man vill.

Det kanske är onödigt att fråga, men jag gör det i alla fall. Jag tycker nämligen att en av de uppenbara bristerna i diskussionen om EG är att det är svårt att få ut material och att man får diskutera mycket i efterhand. Hela denna fråga har undandragits den offentliga debatten på ett sådant sätt att jag tror att det är viktigt att vi fortsätter att fråga så mycket som möjligt, vi som är kritiska till denna harmonisering. Det är någonting man som statsråd får stå ut med, eftersom vi har detta frågeinstitut.

Anf. 6 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Jag är inte alls irriterad över att Gudrun Schyman ställer frågor. Men en del frågor är faktiskt besvarade, och jag tycker inte att man kan hävda att vi inte har gett en bred och utförlig redovisning av de problem vi kommer att möta i integrationsarbetet. Det finns en stor mängd grupper i arbete i regeringskansliet för att hantera olika frågor. Arbetet vetter mot den offentliga sektorn när det gäller många grupper. Det finns redovisat både i den proposition som lades i fjol och den uppdatering som man gjorde för kort tid sedan. Där finns mycket att hämta i dessa frågor. Jag tycker emellertid att det är angeläget att man för debatten utifrån det sakmaterialet.

Jag vill också säga att vi inte kommer med besvärjelser. Det vi framför är vad vi menar är svenska mål och utgångspunkter ifall problem kommer upp på de olika områdena. Om detta är onödigt eller inte kan var och en bedöma. Men det finns också svartbilder av vad ett integrationsarbete över huvud taget kan leda till, på samma sätt som det fanns svartbilder när vi skulle närma oss en integration på varuområdet på 60-talet.

Anf. 7 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag är medveten om att vi har olika framtidsvisioner av vad denna harmonisering kommer att innebära. Jag kan bara konstatera att det enda vi kan göra är att försöka hålla den offentliga debatten vid liv och föra debatten så öppet och i så gemytligt samspråk som möjligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 8 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Per Gahrton har i en interpellation till statsministern ställt ett antal frågor, som främst gäller säkerhetspolisens personregistrering och som bl.a. tar sikte på att otillåten åsiktsregistrering skulle förekomma i verksamheten.

Hans Göran Franck har i en annan interpellation frågat mig om registrering av politiska åsikter förekommit sedan förbudet mot detta infördes och, om så är fallet, vilken grunden är för denna registrering och vilken omfattning den har. Jag har uppfattat det så, att frågorna tar sikte på säkerhetspolisens verksamhet.

Hans Göran Franck har också i sin interpellation frågat om de hemliga föreskrifter som finns på området och om jag vill medverka till att förekommande uppgifter om åsiktsregistrering hos säkerhetspolisen förstörs. Vidare har Hans Göran Franck frågat varför justitiekanslern ännu inte har redovisat sitt uppdrag att utreda om otillåten åsiktsregistrering förekommit hos säkerhetspolisen. Hans Göran Franck har slutligen ställt en fråga till mig som rör avlyssning med dolda mikrofoner.

Arbetet inom regeringen är fördelat så, att det är jag som skall svara även på Per Gahrtons interpellation. Jag besvarar de båda interpellationerna i ett sammanhang.

Ett viktigt led i säkerhetspolisens arbete för att förebygga och avslöja brott mot rikets säkerhet består i att samla in material om personer och företeelser som är av intresse för verksamheten. Det handlar här givetvis inte bara om uppgifter som rör misstanke om brottslig verksamhet. Också annan information kan ha betydelse, såsom uppgifter om att någon utsatts för hot eller att någon haft en i och för sig naturlig kontakt med en person som står under särskild övervakning. Sådana uppgifter, liksom skenbart betydelselösa uppgifter, kan nämligen visa sig vara viktiga, när de vid bearbetning ställs samman med andra omständigheter. Det är därför nödvändigt att säkerhetspolisen bedriver sin verksamhet med stor bredd, och det är en för verksamheten främmande tanke att t.ex. vissa kategorier av personer skulle stå utanför säkerhetspolisens arbetsfält.

Uppgifter som säkerhetspolisen inhämtar får antecknas i säkerhetspolisens register. De föreskrifter som gäller om registreringen finns i 1969 års personalkontrollkungörelse. Enligt dessa får det – med undantag för uppgifter om politiska åsikter – i registret antecknas de uppgifter som behövs för den polisiära säkerhetstjänsten. Några andra begränsningar gäller inte.

Denna ganska vidsträckt befogenhet att registrera uppgifter skall ses mot bakgrund av verksamhetens särskilda beskaffenhet. Man måste också komma ihåg att registret i första hand är ett spaningsregister. Det är avsett att vara en upplysningskälla och en arbetshjälp för personalen vid säkerhetspolisen. Grundmaterialet till uppgifterna i registret finns i regel samlat i särskilda akter. Uppgifterna där anses också ingå i registret i registerlagstiftningens mening.

Jag vill här understryka att sekretess gäller för uppgifterna i registret, och uppgifterna får givetvis inte användas för annat ändamål än det som registret

är avsett för. För att inte syftet med verksamheten skall äventyras gäller sekretessen givetvis också i förhållande till den som upptas i registret.

Säkerhetspolisens register har emellertid också ett annat syfte än att vara ett spaningsregister. Det skall även tjäna som hjälpmedel vid den säkerhetsbedömning som görs inom ramen för personalkontrollsystemet. När registret används för detta ändamål gäller särskilda regler till skydd för den enskildes integritet som tar sikte på vilka uppgifter som får lämnas ut i samband med personalkontroll.

Som jag nyss nämnde finns det i personalkontrollkungörelsen en regel om förbud mot registrering av någons politiska åsikter. Enligt denna regel får anteckning i säkerhetspolisens register inte göras enbart av det skälet att någon genom att höra till en organisation eller på något annat sätt har gett uttryck för en politisk uppfattning. Detta förbud mot åsiktsregistrering infördes vid personalkontrollkungörelsens tillkomst år 1969. En regel om förbud mot åsiktsregistrering i allmänt register finns numera i regeringsformen. Av lagmotiven till denna regel framgår att förbudet inte utgör något hinder mot att anteckningar t.ex. om tillhörighet till politisk organisation tillförs ett register över personer som på andra grunder än enbart sin politiska åskådning kan betraktas som säkerhetsrisker. Närmare bestämmelser om tillämpningen av förbudet mot åsiktsregistrering på säkerhetspolisens område har meddelats av regeringen genom såväl öppna som hemliga föreskrifter. De allmänt hållna, öppna föreskrifterna från år 1972 går i korthet ut på följande. Medlemmar i och sympatisörer till organisationer som enligt sitt program skall verka för att med våld omstörta samhället får registreras. En förutsättning för detta är att de genom sitt handlande visat sig vara beredda att ta del i verksamhet som innebär fara för rikets säkerhet eller som syftar till att med våld förändra det demokratiska statsskicket eller påverka landets ställning som oberoende stat. Vidare utgör medlemskap i grupper som kan befaras i praktiken bedriva omstörtande verksamhet med våldsamma medel skäl för registrering.

De mer detaljerade hemliga föreskrifterna – som finns i en förordning från år 1981 – innebär bl.a. att personer med anknytning till vissa uppräknade extremistorganisationer får antecknas i registret under de närmare förutsättningar som anges i föreskrifterna. Uppräknningen av vilka organisationer det gäller har ändrats några gånger, i både utvidgande och inskränkande riktning.

Med hänvisning till vad jag nu har sagt kan jag sammanfattningsvis slå fast att åsiktsregistrering inte får förekomma i säkerhetspolisens verksamhet. Däremot får registrering av aktiviteter av extremistkaraktär ske. Men det är en helt annan sak än åsiktsregistrering.

Frågan om det trots förbudet ändå förekommit otillåten åsiktsregistrering har under årens lopp varit föremål för behandling av bl.a. riksdagens ombudsmän, JO, och riksdagens justitiekammare. De granskningar som därvid skett har inte gett stöd för sådana antaganden. Trots detta är det givetvis angeläget att uppgifter som framförs om att allt inte skulle stå rätt till i görligaste mån kontrolleras.

Förra året påstods det i massmedierna att säkerhetspolisen skulle ha ägnat sig åt vad som kunde vara otillåten åsiktsregistrering. Mot bakgrund av dessa

uppgifter har regeringen därför i augusti förra året uppdragit åt justitiekanslern, JK, att utreda om ootillaten åsiktsregistrering förekommit hos säkerhetspolisen efter år 1969. Uppdraget är omfattande, och JK:s utredning pågår alltjämt.

När det uttryckliga förbudet mot åsiktsregistrering infördes i personalkontrollkungörelsen, föreskrev regeringen samtidigt att sådana uppgifter som redan fanns i registret, men som inte fick antecknas enligt de nya föreskrifterna, skulle avföras ur registret så snart som möjligt. Denna registergallring gjordes i samband med att registret lades om till automatisk databehandling. Gallringen avslutades under början av 1970-talet.

I sammanhanget kan jag tillägga att ambassadör Carl Lidbom – som har haft regeringens uppdrag att göra en genomlysning av den polisiära säkerhetstjänsten – i sin nyligen framlagda rapport om säkerhetspolisens arbetsmetoder har föreslagit att det bör ske en inskränkning av registreringen av politiska aktiviteter. Till följd av detta bör enligt rapporten motsvarande uppgifter gallras ut ur registret. I rapporten tas också frågan om gallring av uppgifter som är inaktuella upp. Rapporten har lämnats över till säpokommittén för att utgöra underlag för dess fortsatta arbete.

Per Gahrton har i sin interpellation ställt en fråga som rör Carl Lidboms befogenheter att ta del av de akter som hör till säkerhetspolisens register. Som svar kan jag upplysa att regeringens uppdrag till Carl Lidbom innebar att handlingar och upplysningar från säkerhetspolisen – även sådana som berörde enskilda personer – skulle tillhandahållas honom utan hinder av gällande sekretess. Det har givetvis varit en sak för Carl Lidbom att själv avgöra vilket material han skulle ta del av i sitt utredningsarbete.

Till sist vill jag med anledning av Hans Göran Francks fråga om avlyssning genom dolda mikrofoner säga att det i Carl Lidboms rapport anges att det i säkerhetspolisens verksamhet skall ha förekommit sådan avlyssning i strid mot gällande regler. Jag är djupt oroad över dessa uppgifter. Det pågår för närvarande en förundersökning i saken. Jag vill därför inte ge någon ytterligare kommentar till detta.

Anf. 9 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Jag tackar för svaret som visar att Kafka håller på att få konkurrens i den svenska regeringen. Jag kan konstatera att det nu uppenbarligen är meningen att det skall betraktas som en alldaglig självklarhet att det finns digra personakter hos säkerhetspolisen om precis vem som helst, ur vilka det läcker som ett såll när de politiska makthavarna så önskar. Svaret visar nämligen att hela Sveriges befolkning utan vidare kan vara registrerad i personakter hos säpo. Polisministerns svar innebär att man vänder ut och in på åsiktsregistreringsförbudet. Med undantag för uppgifter om politiska åsikter får i registret antecknas de uppgifter som behövs för den polisiära säkerhetstjänsten, och några andra begränsningar gäller inte, säger polisministern. För övrigt kan de personers åsikter antecknas som tidigare har registrerats på andra grunder. På det sättet kan personakterna trots allt bli kompletta, med umgängesmönster, sexualvanor, "paralleldamer", krogbesök och politiska åsikter.

På vilka grunder sägs det då att registrering kan ske? Här råder det en viss

oklarhet. Å ena sidan får säpo samla in alla uppgifter som är av intresse för verksamheten. Vad kan inte rymmas under den definitionen? Även sådana uppgifter som inte rör misstanke om brott kan samlas in. Man behöver därför inte känna sig utpekad om man är registrerad. Det kan vara någon alldaglig handling som har lett till registrering; man kan t.ex. ha varit ute och promenerat. Å andra sidan handlar det om personer som enligt säpo misstänks för att kunna inleda omstörtande verksamhet och som bedriver aktiviteter som har karaktären av extremism.

Om någon är registrerad hos säpo, hur skall vederbörande veta, och hur skall vederbörandes omgivning veta, om vederbörande är registrerad på grund av harmlösa uppgifter eller på grund av misstanke om att vara en säkerhetsrisk? Hur skall det gå till? Det finns ingen möjlighet till det. Det här ställer moment 22 helt i skuggan. För att syftet med verksamheten inte skall äventyras gäller sekretessen givetvis också i förhållande till den som upptas i registret. Det går alltså inte att rentvå sig. Det finns ingen möjlighet till det. Det läcks ut uppgifter, som kan vara harmlösa men som kan innebära att man misstänks vara en säkerhetsrisk. Men man får inte veta det; det finns ingen möjlighet till det.

Carl Lidbom läcker ut att jag finns på den lista över säpoakter som han har tittat på. Statsministern säger att just sådana som jag och de andra som sekretessen förbjuder mig att nämna namnen på, får finna sig i att vara registrerade.

Tio dagar efter min interpellation blev JK plötsligt färdig med en liten detalj i denna enormt omfattande utredning. Ministern glömde att nämna det, nämligen om jag är åsiktsregistrerad eller ej. Nej, säger han, Gahrton är inte åsiktsregistrerad, men Gahrton kanske är registrerad i alla fall. Men ministern kan inte säkert säga om Gahrton är registrerad, eftersom han inte får lov att säga det. Men ministern säger alltså att Gahrton i alla fall kan vara registrerad, som det står i Carl Lidboms lista, det har jag som ledamot av KU kunnat se. Sekretessen kan ju inte förbjuda mig att bekräfta att detta namn finns på hans lista. Jag kan alltså fortfarande vara registrerad hos säpo, och då inte enbart på grund av mina åsikter. Varför är jag då registrerad? Skulle polisministern kunna vara vänlig att tala om för mig och andra i samma situation vilka juridiska möjligheter vi har i det s.k. rättssamhället Sverige att rentvå oss från den typ av läckage och beskyllningar som denna säporegistrering innebär? Hur skall vi bära oss åt när vi inte får veta något? Men detta är naturligtvis mycket allvarligare än att bara handla om mig eller de andra enskilda personerna vilkas namn är mer eller mindre kända. Det handlar om vem som skall bestämma i demokratin. Är det demokratiska politiker eller är det Holmér, Naess, Barrling, Kegö och det gänget? De vet ju allt om oss folkvalda. Vad vet vi om dem, och vad får vi veta om dem? De vet allt om oss. Finansministern hänflabbar. Det var kanske en lämplig replik, men jag tycker inte att den var särskilt lämplig.

Anf. 10 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag uppmanar talaren att hålla sig till interpellationen och interpellationssvaret.

Anf. 11 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag anser att om jag sitter och läser i ett papper och därvid ler åt det jag läser så skall herr Gahrton inte göra några kommentarer till det.

Anf. 12 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Det är inte några skämtsaker som vi sysslar med. Det handlar om att landets säkerhetspolis, som på Berias tid och på Himmlers tid, registrerar folkvalda politiker och läcker ut att de har registrerat dem. Jag anser att polisministern har skyldighet att tala om hur folkvalda politiker skall kunna skydda sig mot den typ av beskyllningar som bl.a. jag har råkat ut för.

Anf. 13 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag delar den djupa oro, som civilministern gett uttryck för, över att det i säkerhetspolisens verksamhet förekommit avlyssning genom dolda mikrofoner i strid mot gällande regler. Det är ytterst allvarligt att detta av allt att döma skett i betydande omfattning. Att det förekommit inom säpos verksamhet förstärker även värdet av de från åtskilliga håll omvitnade uppgifterna om att även olaglig telefonavlyssning har ägt rum.

I pressen har bl.a. nyligen offentliggjorts kopior av registeruppgifter om mig själv, vilka på obehörigt sätt överlämnats till enskild person av tjänstemän inom säpo. Det rör sig om politiska och personliga – delvis helt felaktiga – uppgifter. Jag har begärt att rikspolischefen skall utreda saken, även om eventuellt brott är preskriberat.

Även under de senaste dagarna har, inte bara genom tidningen Arbetet utan även genom chefsåklagare Jan Danielsson och vissa tjänstemän knutna till polisväsendet, framkommit nya uppgifter om omfattande bruk av buggning genom en särskild grupp inom säpo.

Länsåklagare Danielsson uttalar att han förstår vilken grupp som avses i tidningen Arbetets artikel, när tidningen skriver om den s.k. företagsgruppen, FSG.

Det s.k. företagsskyddet, som tydligen tar en mycket stor del av säpos resurser i anspråk, har säpokommittén och ensamutredaren ambassadör Carl Lidbom ägnat litet om ens något intresse. Civilministern bör ge besked om hur han ser på frågan om det s.k. företagsskyddet och om detta behöver utredas ytterligare med hänsyn till vad jag här anför.

Civilministern säger att personer med anknytning till vissa uppräknade extremistorganisationer får antecknas i registret. Om detta säger Lidbom i sin rapport:

”Verksamheten är lågprioriterad med hänsyn till att politiska extremistorganisationer i dag inte anses utgöra något större hot mot säkerheten. – – –

Enligt min mening bör de hemliga registreringsföreskrifterna upphävas. Tillämpningen av dessa har alltmåra fått karaktär av en rutinmässig registrering av politiska aktiviteter och är av tvivelaktigt värde för säkerhetsskyddet. Såvitt jag” – alltså Lidbom – ”kan se finns det knappast skäl att registrera andra personer än sådana som genom brottsligt beteende eller på något annat påtagligt sätt visat att de utgör en fara för säkerheten. Detta kan ske utan särskilda föreskrifter i ämnet. I övrigt bör den politiska registrering-

en upphöra och äldre uppgifter gallras." Så långt Lidbom.

Kan inte regeringen, utan att avvakta säpokommittén, göra en ändring i sina hemliga föreskrifter? För övrigt undrar man vad som menas med "anknytning till" resp. "politisk extremism". Menar civilministern att det inte rör sig om en åsikt, därför att personen i fråga har anknytning till en politisk extremistorganisation? Utan att gå in på vilka organisationer det rör sig om, kanske civilministern kan ange deras karaktär. Är det fråga om kommunistiska organisationer av något slag? Hör organisationerna som har anknytning till den palestinska frihetskampen eller PLO till denna kategori? I så fall skulle den märkliga behandlingen av en rad palestiniers asylärenden kunna få sin förklaring.

Jag frågade civilministern om de hemliga föreskrifterna utvidgats under senare tid. Jag är inte nöjd med det svar jag fått på denna fråga och upprepar den därför. Civilministern talar i likhet med ambassadör Lidbom om gallring av registeruppgifter om politiska aktiviteter. Jag ställer den raka frågan: Skall uppgifter härom gallras eller utmönstras? Säpokommittén skulle ha avslutat sitt arbete före utgången av detta år. När räknar civilministern med att kunna lägga fram ett förslag inför riksdagen om en reformering av säpo? Carl Lidbom föreslog i sin rapport att regeringen i administrativ ordning skulle ålägga säpo att rapportera till JK varje gång buggning sker, utan att avvakta säpokommitténs förslag. Jag utgår från att regeringen inte framlägger något sådant förslag. Det skulle innebära ett ställningstagande för buggning, som vore mycket olyckligt både formellt och reellt.

Vad gäller JK:s utredning är det något förvånande att han ännu inte redovisat sitt uppdrag. Tidigare har det sagts att uppdraget skulle kunna redovisas vid årsskiftet 1988-1989. Nu sägs det att uppdraget är omfattande och att utredning alltjämt pågår. När kommer denna redovisning? Skall tidsutdräkten tolkas så, att olaga åsiktsregistrering är ett större problem än väntat? Jag önskar ett svar också på den frågan.

Civilministern har numera ansvaret för polisen, som utgör en mycket väsentlig del av vårt rättsväsende. Den pågående förundersökningen och sannolikt de förestående åtalerna mot en rad polistjänstemän, i både högre och lägre ställning, bör ytterligare kunna klargöra en del av missförhållandena inom säpo. Nils Erik Åhmanssons, Sune Sandströms och Hans Holmér's avgångar från sina tjänster utan att avvakta pågående utredningar belyser den rättsliga krisen inom rättsväsendet i allmänhet och inom polisväsendet i synnerhet. Saken blir inte bättre av att två tidigare justitieministrar också avgått, framför allt beroende på att de handlagt ärenden med anknytning till polis- och åklagarväsendet på ett sätt som inte stått i överensstämmelse med vad som åligger en justitieminister. Att regeringen därefter tagit ett drastiskt steg och frikopplat hela polisväsendet från justitiedepartementet är en nödlösning, ett uttryck för den turbulens, som råder inom rättsväsendet.

Anf. 14 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Säpokommittén har äntligen fått börja på bred front med att genomlysä säpo och vad som där sker. De piruetter som förekommit under den senaste tiden har försenat arbetet i ett års tid. Carl Lidbom inleder också sin rapport med att säga att han fortfarande är osäker på vad som egentligen

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om åsiktsregistrering

försiggår inom säpo. Det är rätt mycket arbete som återstår.

Jag anser att en mycket viktig del av arbetet är att ta fram historieskrivningen om vad som egentligen har hänt och vad som händer inom säpo. Detta måste vara utgångspunkten för de förslag till förändringar som kommittén sedan skall lägga fram. Dessutom bör ställning så småningom tas till hur mycket av informationen som skall offentliggöras. Jag är av den uppfattningen att det måste vara en stor öppenhet så att vi blir av med "varbölden", den diskussion som pågått årtionde efter årtionde om vad som försiggår i hemlighet. Naturligtvis måste det sedan bli en diskussion om hur folk som har drabbats av att regler har tillämpats på delvis felaktigt sätt skall gottgöras.

Så till det svar som civilministern har givit. Där finns det en uppgift om att det har gallrats i äsiktsregistren efter det att vi fick de nya bestämmelserna 1969 och att den gallringen skulle ha varit slutförd i början av 70-talet. Jag skulle vilja fråga civilministern om han verkligen till fullo kan garantera att den gallringen gjordes på ett helt riktigt sätt, att inte en mängd ovidkommande uppgifter finns kvar i de register som används i dag.

En annan fråga är hur länge de här uppgifterna hänger med. Det har ju förekommit ett antal mycket uppmärksammade fall under senare år. Människor, som i slutet av 60-talet och i början av 70-talet tillhörde s.k. extrema vänstergrupper men som i dag mycket väl kan återfinnas i det socialdemokratiska partiet eller i folkpartiet, har dels avskedats från sina arbeten, dels hindrats när det gällt att skaffa arbete på grund av att de har betraktats som säkerhetsrisker. Jag skulle vilja fråga civilministern om han i dag kan garantera att ingen nu drabbas felaktigt på grund av de gamla uppgifter som fortfarande lämnas ut vid personalkontroll.

Civilministern nämner i svaret också att sådana här uppgifter självfallet omfattas av sekretess. Men när det gäller personalkontrollen finns det vissa regler om vilka uppgifter som får lämnas ut i samband med personalkontroll. Civilministern är dock noga med att inte upplysa om att föreskrifterna nästan inte alls tillämpas, därför att sekretessreglerna vanligtvis tar över. Det innebär att många människor kan drabbas helt felaktigt just därför att man aldrig kommunicerar dessa uppgifter – inte ens om de är av ganska harmlöst slag.

Ambassadör Carl Lidboms genomgång skulle jag också vilja kommentera litet grand. Vi som har sett listan i det sammanhanget slås av att det är mer eller mindre kända personer och människor på hög nivå i samhället som finns med där. Men det intressanta är att det inte finns några uppgifter där om personer som det har varit en omfattande offentlig diskussion om under senare år när det gäller personalkontrollen. Jag tänker då på t.ex. Leander-fallet, som prövats ända upp i Europadomstolen. Men regeringen har med enfas hävdatt att Leander är en säkerhetsrisk och att man framför allt inte får kommunicera om de uppgifterna med honom. Den typen av personer har Carl Lidbom alltså inte alls intresserat sig för. Jag skulle vilja fråga om säpokommittén i sin helhet kan titta på vilka uppgifter som helst inom hela säkerhetspolisen – detta för att vi skall kunna garantera ett fullgott arbete.

Till sist något om elektronisk avlyssning, buggning. Jag måste säga att jag tycker att regeringen på ett uppseendeväckande sätt visar en oerhört stor passivitet i dessa frågor. Den 23 februari svarade civilministern på en fråga av

Bengt Harding Olson här i kammaren. Civilministern sade då att det, eftersom det har varit så många diskussioner i massmedia om buggning under senare tid, inte behövs någon särskild information från regeringens sida till polisen. I dag säger civilministern: Jag är oroad om det har begåtts brott. I övrigt har jag ingen kommentar.

När det kom en proposition om tvångsmedel sade regeringen att säpokommittén får ta hand om den saken. Jag förstår inte varför regeringen inte kan kosta på sig att åtminstone med kraft upprepa att det är olaglig verksamhet att avlyssna människor elektroniskt. Det här sprider sig ju neråt när regeringen inte tar avstånd – sådan herre, sådan hund! Skulle civilministern inte kunna kosta på sig att nu åtminstone bestämt upplysa myndighetspersoner om att det här är olagligt?

Anf. 15 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag har inte själv interPELLERAT i denna fråga. Men jag vill ändå blanda mig i diskussionen. Det här är ju en mycket allvarlig fråga och här har vi i vpk agerat på annat sätt tidigare. Jag skall ge en redogörelse.

Naturligtvis blandar jag mig i debatten också därför att jag är medlem i en kommunistisk organisation. Föregående talare har här frågat: Vad är det egentligen för typ av organisationer och verksamhet som behövs för att man skall bli betraktad som en säkerhetsrisk? Rör det sig om kommunistiska organisationer t.ex.?

Många av vpk:s medlemmar har kanske tagits bort från registren vid den utgallring som man säger har förekommit. Men eftersom ingen får reda på någonting är det ingen som vet något. Jag för min del tycker att vi i vpk är så pass respektabla och demokratiska vid det här laget att vi inte borde vara utsatta för den här typen av åsiktsregistrering. Men den lagstiftning som nu gäller medger, tydligen, väldigt vida ramar.

Det är nu åtskilliga år sedan riksdagen förklarade att åsiktsregistrering i princip är förbjuden i vårt land. Trots det sker det uppenbarligen en sådan registrering i stor skala. Det handlar om systematiskt lagtrots som riksdagen för bevarandet av självrespekten inte kan acceptera. Många människor har oförskyllt drabbats. De har förlorat sitt arbete eller inte fått ett arbete enbart på grund av sina åsikter. Och vad värre är – precis som många tidigare har påpekat: Den drabbade har inga som helst möjligheter att försvara sig, eftersom han eller hon över huvud taget inte vet vad som läggs honom eller henne till last.

Ett tungt ansvar för att den här illegala verksamheten har kunnat pågå åvilar parlamentarikerna i rikspolisstyrelsen. En förstärkt parlamentarisk insyn är nödvändig. Självfallet bör en sådan också omfatta de två partier i riksdagen som hittills har utestängts från all insyn. Dessutom bör den lucka i regeringsformen täppas till som förmodligen utnyttjas när det gäller att kringgå förbudet mot åsiktsregistrering. Jag tänker då på den nuvarande lydelsen i regeringsformen, 2 kap., 3 §:

”Anteckning om medborgare i allmänt register får ej utan hans samtycke grundas enbart på hans politiska åskådning.”

Den här formuleringen gör det möjligt att anteckna en persons politiska åsikt, om det samtidigt finns andra ting att anteckna i registret – t.ex. att

personen i fråga deltagit i en politisk demonstration.

Därför menar vi att förbudet mot åsiktsregistrering måste göras absolut och markeras genom en ändring i regeringsformen. Vi har föreslagit en sådan ändring i olika motioner både föregående år och i år. Men så sent som i höstas avslag riksdagen vår motion. På grund av de nya uppgifter som framkommit har vi ånyo krävt att riksdagen redan före sommaruppehållet tar upp den här frågan. Frågan blir redan nästa vecka föremål för behandling i konstitutionsutskottet. Vi utgår från att utskottet då kommer att tillstyrka vår motion. Därmed skulle man åtminstone täppa till en lucka när det gäller sådan här åsiktsregistrering.

Det skulle vara intressant att få reda på om civilministern anser att medlemskap i en kommunistisk organisation renderar ett införande på hemliga listan.

Anf. 16 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Först bara helt kort något om det som Gudrun Schyman tog upp här. Det finns alltså ett förbud mot åsiktsregistrering. Men – och detta berör också det som Per Gahrton tog upp – det förhållandet att någon har en politisk uppfattning och har visat aktivitet som kan innebära en säkerhetsrisk i något sammanhang innebär ju inte att man för den skull är förhindrad att registrera vederbörande. Det är alltså enbart åsikten som förbudet gäller. Men det är klart att det också bland personer som kan betraktas som en säkerhetsrisk finns de som har politiska åsikter. Sådana personer kan finnas inom alla partier – några nämns särskilt.

Per Gahrton tappar, tycker jag, besinningen. Det finns inte mycket som jag i sak kan gå in på. Jag vill dock säga följande.

Först och främst anser jag att det är oförskämt av Per Gahrton – som borde be om ursäkt – att uttala sig som han gör om Carl Lidbom, som oförskyllt får lida för att han skulle ha läckt ut uppgifter. Jag kan inte förstå hur Per Gahrton kan göra sig skyldig till något sådant. Jag beklagar djupt att de spekulationer det här gäller, mer eller mindre välgrundade, förekommer i tidningarna. Jag beklagar också att det kan ge upphov till dessa missförstånd och bedömningar som Per Gahrton känner sig vara utsatt för. I och med att någon över huvud taget skulle nämnas såsom förekommande i säkerhetspolisens register – det förekommer eventuellt några fall – skulle det alltså vara ett uttryck för att vederbörande person är en misstänkt terrorist, spion eller liknande, dvs. en säkerhetsrisk.

När t.ex. en medlem av Sveriges riksdag eller av regeringen utsätts för hot till sin person är det självklart att han tar kontakt med polisen – vi har allesammans sådana instruktioner. Den anmälan om hotet och den utredning som polisen då gör fästs naturligtvis på papper. Det är viktigt att man får klart för sig alla omständigheter. Det kan vara livsavgörande att det sker. Då bildas en akt, om det inte fanns någon tidigare, för vederbörande, som kan visa sig mycket användbar när det gäller att skydda denna person framöver. Jag är helt övertygad om att det finns sådana uppgifter och andra uppgifter när man, som bl.a. jag har gjort, regelmässigt har träffat representanter för utländska makter. Det ingår i den rutinmässiga verksamheten. För att säkerhetspolisen då skall kunna bedöma helheten måste den ha tillgång till

dessa uppgifter, som kan vara livsavgörande, som kan vara mycket obetydliga eller helt negligerbara.

Det är mycket konstigt att höra resonemanget om att det likväl skulle innebära en åsiktsregistrering om det är personer som kan företräda en politisk uppfattning men som är registrerade av andra skäl.

Hans Göran Franck tog upp synpunkten att omfattningen av företagsskyddet är ganska litet belyst i Carl Lidboms rapport. Jag kan hålla med om det. Jag utgår från att den säpokommitté som nu sitter har möjlighet att gå djupare in i de frågorna och se i vilken utsträckning säpo kan sägas göra en god redovisning av sin verksamhet och lägger ner arbete på det som man skall göra.

Med anledning av två frågor som Hans Göran Franck ställde vill jag säga att jag i februari månad lade fram en proposition om säpos inriktning och organisation som nu behandlas i riksdagen. Hans Göran Franck menade att det kan finnas ytterligare synpunkter. Ja, och därför har säpokommittén i uppdrag att fortsätta sitt arbete.

När det gäller de konkreta förslag som Carl Lidbom lade fram i sin rapport har regeringen tagit ställning till dem. Det har funnits uppgifter i pressen som tyder på att detta inte uppmärksammats, men så är det inte. Vi har hänvisat dels till de regler som redan finns för polisen för det fall brottslighet skulle förekomma i verksamheten, dels till att det enligt den beslutsordning som skall gälla för rikspolisstyrelsen också skall ske en beslutsdokumentation.

I det sammanhanget vill jag bestämt tillbakavisa Birgit Friggebos insinuationer om att vi inte med tillräcklig kraft skulle ha tagit avstånd från illegal verksamhet. Jag gjorde det i mitt interpellationssvar. Det uppmärksammade Hans Göran Franck, men Birgit Friggebo ägnade sig ändå åt sådana här insinuationer, och det är djupt trist.

Anf. 17 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Arg kan jag bli, men jag förlorar inte besinningen. Jag har inte avsett att beskylla Carl Lidbom personligen för läckage. Det har läckt från hans utredning, det är ett faktum, men för ovanlighetens skull inte från KU.

Jag håller med polisministern på en punkt: åsiktsregistreringen tycks inte längre vara den stora saken – den går man runt, den vänder man ut och in på. Det finns också bland personer som är säkerhetsrisker personer med åsikter, sade polisministern. Är det svaret på frågan? Granskningen av detta kan inte begränsa sig till frågan om åsiktsregistrering, utan det handlar om hur registreringen går till över huvud taget. Jag frågade då hur man rentvår sig om det läcker ut att man är registrerad. Jag fick inget svar.

Polisministern säger att det blir en akt när medlemmar av Sveriges riksdag utsätts för hot. Ja, men varför får då människor inte titta på de akterna? Varför får de inte se av vilken anledning de är registrerade? Då vore ju problemet löst.

Faktum är att det handlar om en förtroendefråga. Skall det över huvud taget finnas en säkerhetspolis – och det har vi inte motsatt oss – måste det bygga på förtroende. Förtroendet för säkerhetspolisen och dess ledning är nu noll, och i det läget måste man öppna upp och ge möjligheter till en ordentlig

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om åsiktsregistrering

granskning. Det räcker inte med att bara hänvisa till lagtexter och annat. Det är mycket stora grupper i samhället som inte har något förtroende för säkerhetspolisen och dess ledning.

Det har frågats vilka organisationer det är som kan registreras. Ja, vi kan också från miljöpartiets sida fråga: Är vi en sådan organisation? Jag har inte velat tro på de uppgifter som jag ändå har frågat om tidigare, dvs. om det kan finnas ett samband med att vi utsattes för en väldig storm av detaljuppgifter om våra riksdagskandidaters privata förhållanden. Jag har alltså frågat om regeringen är beredd att låta utreda det liksom att vi också hade en inträngling från det största partiet på vår kongress i fjol.

Jag skulle vilja ha svar på frågorna nr 5 och 6, om regeringen är beredd att utreda detta. Jag har, som sagt var, inte velat tro på sådant tidigare, men nu händer det saker, t.ex. att JK kommer med denna delutredning, som gäller bara mig. En vecka före denna interpellationsdebatt rycks bara 15–20 rader ut ur det jag skriver, för att möjligen dämpa uppmärksamheten och passa in när det gäller att jag inte är åsiktsregistrerad. Jag skall inte ta till kraftuttryck, men detta tyder på att det ligger en sorts politik bakom. En del av oss kan se ett samband med större affärer som KU har behandlat, vilket tyder på att regeringen försöker ta en sorts kontroll över säpo. Det hade varit bra om det hade skett i demokratisk ordning.

Det var alltså ett antal frågor som civilministern inte svarade på, bl.a. nr 5 och 6 och inte minst nr 8 i min interpellation.

Anf. 18 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag vill återkomma till detta varför man blir registrerad. Civilministern säger att enbart åsikten inte kan registreras. Jag förstår att det också betyder att åsikten och någonting annat kan registreras. Då säger civilministern att den som gör saker som är otillåtna kanske har en politisk åsikt, och då registreras den också.

Sedan säger civilministern att man kan tillhöra ett politiskt parti eller vissa partier. Det är kryptiskt. Jag skulle vilja att civilministern talade ur skägget. Nu har han inget skägg, men han kan tala i klartext ändå, så att man vet vilka partier det är frågan om.

Birgit Friggebo gav uttryck för uppfattningen att en del människor så småningom blir sansade, blir hedervärda medborgare och går in i t.o.m. SAP eller folkpartiet. En del blir hedervärda medborgare och går in i vpk också. De kanske har gjort något mindre laglydigt i sin ungdom, och om de sakerna hänger ihop blir de registrerade. Hur är det egentligen? Jag skulle vilja få litet mera klara besked om detta.

Anf. 19 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Inte heller jag tycker att jag har fått tillräckliga svar på frågorna om vilken politisk aktivitet som kan bli föremål för registrering. Jag ställde frågorna i det avseendet mycket precist.

Detsamma gällde frågan om gallring resp. utmönstring. Jag anknyter där till vad Birgit Friggebo sade. Är det på det viset att de uppgifter som skulle vara gallrade i början av 1970 verkligen är utmöntrade? I dessa tider tror jag att civilministern förstår skillnaden mellan att gallra i ett träsk, som det här

rör sig om, resp. att utmönstra och se till att uppgifter tas bort.

En försening i säpokommitténs arbete är ett faktum. Det är av intresse att få information från civilministern, när det verkligen kan bli en reformering av den här verksamheten. Jag utgår från att han inte avser att i administrativ ordning genomföra Carl Lidboms förslag om att förändra regler om buggning på sätt som Carl Lidbom föreslog.

Prot. 1988/89:114

16 maj 1989

Om åsiktsregistrering

Anf. 20 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Mitt intresse för den här frågan har sin utgångspunkt i att vi har behov av en effektiv säkerhetspolis. Det är nödvändigt att vi har en säkerhetspolis. Verksamheten störs ständigt av att säkerhetspolisen håller på med olagligheter eller sysslar med ineffektiv integritetsstörande registrering av personer. Även inom säpo är man missnöjd med den verksamheten och har trappat ned den, utan att något beslut egentligen har fattats om det. Detta skadar säkerhetspolisen och effektiviteten.

Jag ställde några frågor som jag inte fick svar på. Den första gällde om civilministern kan garantera att den gamla 70-talsgallringen gjordes effektivt. Den andra var om han kan garantera att människor i dag inte drabbas på ett felaktigt sätt, därför att uppgifter ligger kvar för länge om gamla aktiviteter som nu inte är aktuella. Den tredje frågan var om säpokommittén i dess helhet kommer att få samma möjligheter som ensamutredaren Carl Lidbom hade, nämligen att ha tillgång till vilka uppgifter som helst inom säkerhetspolisen.

Den sista kommentaren jag skulle vilja göra handlar om buggningen. Civilministern var litet upprörd för att jag höjde rösten. Jag tyckte att jag angav skälen till det. Flera gånger har regeringen haft möjligheter att visa ett engagemang i fråga om att hindra säkerhetspolisen från att fortsätta med de olagliga metoderna av buggning. Men när regeringen skriver propositioner och annat avstår man tvärtom från det. Därmed ger man signaler ned i organisationen, till de andra myndighetspersonerna och tjänstemännen, om att detta kanske inte är så farligt i alla fall. I tvångsmedelspropositionen stod det inte ett ord om att det var olagligt, utan säpokommittén kunde fortsätta att arbeta med de här frågorna. När uppdrag gavs till rikspolisstyrelsen med anledning av Carl Lidboms utredning – det enda dokument som finns är fortfarande pressmeddelandet, trots att beslutet fattades för ganska länge sedan – fanns det inte heller någon kommentar från civilministern i vilken han talade om att det är olagligt.

Det civilministern sade i svaret nu var att han var oroad för uppgifterna om att det kan ha förekommit verksamhet i strid med gällande regler. I övrigt ingen kommentar. Ta nu tillfället i akt att med kraft säga ifrån, att så här får det inte gå till. Vi måste i detta land ha ett ledarskap från regeringens sida.

Anf. 21 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Först noterar jag att Per Gahrton tog tillbaka den värsta anklagelsen, att Carl Lidbom medvetet skulle ha läckt ut den här typen av uppgifter. Nu ägnar han sig åt en annan typ av beskyllning, att det skulle vara utredningen, dvs. sekreteraren, eftersom det var de två, som medvetet skulle

ha läckt ut uppgifter. Jag föreslår att Per Gahrton vid lämpligt tillfälle tar tillbaka också den beskyllningen.

Per Gahrton är inte, enligt vad jag har blivit informerad om, ensam om att ha fått ett brev. Då överskattar Per Gahrton sin egen betydelse. Det gäller alla som har bett om att få uppgifter från säkerhetspolisen om huruvida det finns uppgifter om dem och vad de i så fall går ut på. Samtliga som har begärt den typen av uppgifter har fått ett brev.

Jag har faktiskt försökt, under den tid jag har arbetat med detta, att se till att vi skall få en ökad demokratisk insyn och kontroll över säkerhetspolisen, så att alla kan känna sig säkra på att det inte sker någonting som inte den svenska riksdagen eller det svenska folket accepterar. Det finns också utförligt redovisat i den proposition som vi har lagt fram och som för närvarande behandlas av riksdagen. Den kommer ganska snart upp till avgörande. Där finns det rätt utförligt beskrivet vad vi tänker oss och vilka intentionerna är. Därför tyckte jag inte att jag behövde ta upp tiden med att särskilt redovisa det.

Gudrun Schyman, det är inte så att några åsikter skall registreras. Det förhållandet att personer har en politisk uppfattning kan naturligtvis vara relevant i ett sammanhang, men vi säger uttryckligen att man inte får registrera någon enbart för dennes politiska uppfattnings skull. Sedan finns det ytterligare preciserat att medlemmar i och sympatisörer till organisationer som enligt sitt program skall verka för att med våld omstörta samhället får registreras. En förutsättning för detta är att de genom sitt handlande visar sig vara beredda att ta del i verksamhet som innebär fara för rikets säkerhet eller som syftar till att med våld förändra det demokratiska statsskicket eller påverka landets ställning som oberoende stat. Det är vad som står. Det borde inte ge vare sig Per Gahrton eller Gudrun Schyman några bekymmer beträffande deras egen politiska aktivitet.

Hans Göran Franck och tidigare även Birgit Friggebo – jag hann inte svara då – frågade om jag kan ge garantier för att gallringen som skulle genomföras har fullgjorts på ett helt riktigt sätt, dvs. att alla uppgifter som skulle vara inadekvata har gallrats ut. Jag har inte den överblicken att jag kan garantera det personligen, genom att ha tagit del av allting som finns. Däremot har frågan belysts av Carl Lidbom i hans rapport. Han har synpunkten att en ytterligare gallring kanske borde ske. Frågan om den gallring som blev aktuell genom att åsiktsregistrering inte fick ske har prövats av Sveriges riksdag i konstitutionsutskottet. Även JK har prövat frågan. Det bör väl vara svar nog.

Jag vill bara göra det påpekandet, Hans Göran Franck, att vi har lagt fram en proposition om säkerhetspolisen, vilken naturligtvis är ett uttryck för hur angeläget vi anser det vara att omedelbart rätta till sådant som vi inte tycker fungerar tillfredsställande hos säkerhetspolisen. Dit hör naturligtvis att förstärka ledningsfunktionen, att ha särskilda förfaranden varigenom man kan få insyn i verksamheten, att inskräpa rikspolisstyrelsens roll i sammanhanget och därigenom skapa den tilltro till säkerhetspolisens arbete som vi alla menar vara så viktig. Jag kan ta till vara det som Birgit Friggebo sade, att vi behöver en effektiv säkerhetspolis i det här landet. Det är därför det är så oerhört viktigt att vi för den här diskussionen, men också att vi gallrar bort

försöken till misskreditering av en viktig och nödvändig verksamhet.

Jag är fortfarande, Birgit Friggebo, inte bara förvånad utan också upprörd över att Birgit Friggebo menar att det inte skulle vara klart utsagt att olaglig verksamhet absolut inte får förekomma och inte kan tolereras. Jag vet inte hur många gånger vi har sagt detta. Det är heller inte sant att det inte skulle vara klargjort i de propositioner som har framlagts. Och vi har, för att nu klargöra den frågan ytterligare, redovisat att vi inte kommer att följa det förslag som Carl Lidbom lade fram om att man skulle ha ett särskilt rapporteringssystem till JK, utan vi har inskräpvt och redovisat att enligt nuvarande regler sådana förfaranden som är olagliga omedelbart skall anmälas till åklagare.

Tredje vice talmannen anmälde att Gudrun Schyman anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 22 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! När det gäller läckaget försöker nu polisministern komma ifrån det väsentliga. Jag sade inte att sekreteraren medvetet har läckt ut uppgifter. Jag sade: Det har läckt ut. Det budskap jag vill ha fram är att det har läckt ut – om inte från utredningen så från dem som har gett materialet till utredningen – säpo, antar jag – eller kanske från någon som har fått materialet på regeringskansliet. Jag vet inte vem som har läckt. Jag beskyller ingen speciell adressat. Jag konstaterar att det finns ett litet antal möjliga läckor.

Det har läckt. Då är frågan: Vilka juridiska möjligheter har människor som på detta sätt indirekt utpekats som säkerhetsrisker att rentvå sig? Den frågan har polisministern icke besvarat. Han har icke på något sätt angett hur vi skall kunna få fram ett klart budskap om att denna registrering icke beror på misstankar om säkerhetsrisk. Det är det helt centrala i denna debatt, och det gäller sannerligen inte bara riksdagsledamöter, s.k. kändisar och kulturpersonligheter. Problematiken är densamma för alla som drabbas av detta, att de möts av moment 22, att de icke på något sätt ens kan få veta om de är registrerade. De kan inte heller få en dementi. De kan alltså inte få veta att de inte är registrerade. Om de är registrerade, finns det ingen som helst möjlighet för dem att få veta varför de är registrerade. Det är ju detta som på något sätt omedelbart måste åtgärdas. Och det kan inte gärna åtgärdas på annat sätt än att personerna i fråga själva eller andra människor med förtroende får göra en ordentlig kontroll och komma med ett besked.

En möjlighet är naturligtvis den som Birgit Friggebo skisserar här, att den nya säpoutredningen får ta del av samtliga akter och lämna ett besked. Jag drivs inte av någon fanatisk nyfikenhet att själv hålla på och rota i det som säpo kan ha rivit ihop av diverse rapporter och annat, men en trovärdig kontroll måste ske av anledningen till att det finns uppgifter och om det över huvud taget finns uppgifter hos säpo om dessa personer. Denna kontroll kan naturligtvis inte säpo själv göra, utan den måste utföras av en parlamentarisk demokratisk gruppering. Då måste givetvis samtliga i riksdagen representerade partier vara med. Om de som ingår i denna grupp får titta på allt material, om de kommer tillbaka och säger att det inte finns någonting alls

noterat om diverse människor om vilka det läckt ut att de skulle vara registrerade, eller om de säger att det som finns är fullständigt harmlöst och inte innebär någon som helst beskyllning om säkerhetsrisk, då är jag nöjd, och då antar jag att de flesta andra är nöjda.

Vi har inte sagt att säpo skall läggas ned, men som säpo fungerar i dag saknar den totalt förtroende. Då finns det inga andra människor än folkvalda som kan utföra den här kontrollen. Jag överskattar inte mig själv, men jag är folkvald, och det tycker jag är ganska fint.

Tredje vice talmannen anmälde att Birgit Friggebo anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 23 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag är angelägen om att understryka vikten av att vi har inte bara en effektiv utan också en rättssäker säkerhetspolis och att vi kan skapa en säkerhetspolis som får allmänhetens förtroende och förtroende i skilda politiska lägen. Det är en förutsättning för att säkerhetspolisen skall kunna fungera väl.

Jag är nöjd med vad civilministern har sagt om att Lidboms förslag om buggning inte skall framläggas av regeringen. Jag är också nöjd med att det s.k. företagsskyddet skall bli föremål för utredning och förslag.

Däremot måste jag rikta en replik till civilministern när det gäller frågan om den proposition som vi skall diskutera senare här i kammaren. Det finns en mycket väsentlig brist i regeringsförslaget, och den rör just den demokratiska kontrollen. Det behövs en särskild nämnd som kan granska säkerhetspolisens arbete. Den behövs framför allt därför att rikspolisstyrelsen liksom rikspolischefen inte har möjlighet att göra den granskning som behövs. Det behövs också en klagomur dit man kan vända sig. En nämnd skulle kunna vara ett bra forum för detta.

Slutligen: Civilministern säger att han inte kan garantera att utmönstringen och/eller gallringen har skett i början på 70-talet. Jag tycker att civilministern skall skaffa sig sådan utförlig information i den frågan att han verkligen kan känna sig övertygad om att detta beslut har fullföljts. Jag vill erinra om att förre justitieministern Thage G Peterson ansåg att situationen var så allvarlig att han uppdrog åt JK att utreda frågan om åsiktsregistreringen. Den utredningen har vi fortfarande inte fått. Jag anser att civilministern bör underrätta sig om anledningen till att den ännu inte har kommit. Civilministern säger att den har blivit så omfattande. Beror det på att detta är ett så stort problem, eller beror det på något annat?

Anf. 24 Civilminister BENGT K Å JOHANSSON:

Herr talman! Jag tror att det vore bra, Per Gahrton, att för det första klargöra vikten av att de namn som har cirkulerat i pressen – oavsett om de var aktuella eller inte – var namn på personer vilkas akter Carl Lidbom hade begärt att få se. Huruvida det fanns några akter om vederbörande eller inte är en annan sak. Huruvida Lidboms begäran blev verkställd eller inte är ytterligare en annan sak.

För det andra är det mycket viktigt att klargöra att det förhållandet att det

finns ett namn i en akt hos säkerhetspolisen inte är detsamma som att vederbörande själv är en säkerhetsrisk. Jag har försökt att klargöra för Per Gahrton och andra i kammaren varför det förhåller sig på det sättet. Jag tror att det vore väldigt bra om vi allesamman klargjorde detta förhållande för att därmed minska den typen av, som Per Gahrton uppfattade det, personliga beskyllningar.

Till Hans Göran Franck vill jag säga att jag är glad för de deklarationer som han gjorde. Vi är överens om att vi behöver en effektiv och rättssäker säkerhetspolis. Vi har precis samma bedömning.

Det är mycket angeläget att betona att vi inte dagligen men mycket ofta får påminnelser om hur viktigt det är att vi har en säkerhetspolis som ibland i samarbete med andra kan följa upp terroristattentat och se i vilken utsträckning som Sverige är berört eller skulle kunna komma att beröras. Det är också oerhört viktigt att säkerhetspolisen har förtroende i alla läger.

Jag sade att jag inte personligen kan garantera att gallringen har utförts på det sätt som nämnts. Det är just därför, Hans Göran Franck, som frågan har prövats av KU i tidigare sammanhang och som JK nu gör en utredning. Om det är så att det är ganska svårt att få en fullständig bild av det hela, har vi ju både Carl Lidboms rapport och så småningom JK:s utredning att luta oss mot, så att man skall kunna få fullständiga garantier. Jag överskattar inte mina möjligheter att själv genom en rent personlig genomgång av allting få en bild av detta. Vi måste använda oss av JK, särskilda utredningsmän och av särskilda utredningar som arbetar med detta.

Slutligen vill jag, herr talman, säga att jag glömde att svara på en fråga av Birgit Friggebo om personalkontrollen. Det var en sak där som jag vill uppmärksamma Birgit Friggebo på, nämligen att det är *myndigheten* som skall ta ställning till huruvida de uppgifter som har begärts och eventuellt finns är relevanta i det sammanhanget. Ifall det ibland har gått fel kan man inte lasta säpo för *det*.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1988/89:167 om avveckling av omsättningsskatten på värdepapper, m.m.

Anf. 25 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars Tobisson har frågat om jag är beredd att avveckla omsättningsskatten på värdepapper och om jag i övrigt är beredd att skapa förutsättningar för att Stockholm skall bli ett finansiellt centrum.

Sedan omsättningsskatten på värdepapper infördes har skattesatsen höjts och skattebasen har breddats till att omfatta fler instrument och mellanhandernas handel i eget lager. I den senaste propositionen rörande omsättningsskatten angav jag bl.a. fördelningspolitiska motiv för en omsättningsskatt på värdepapper. Det är ett ställningstagande som jag fortfarande anser vara motiverat.

I den redovisning i interpellationen som leder fram till Lars Tobissons frågor tillskrivs omsättningsskatten en rad negativa effekter. Det skulle vara

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om avveckling av omsättningsskatten på värdepapper, m.m.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om avveckling av omsättningsskatten på värdepapper, m.m.

märkligt om vi kunde införa en ny skatt helt utan bieffekter. Jag vill dock hävda att den omsättningsminskning som skett inte enbart är en följd av skatten. Jag kan nämna åtminstone två faktorer som bör ha bidragit till den minskade omsättningen. Överskottet i statens budget och en relativt stabil ränteutveckling har sålunda bidragit till att reducera omsättningen. Också utomlands har omsättningen varit sjunkande efter börskraschen i slutet av 1987. Denna tendens har gällt alla finansiella marknader och tycks ännu inte ha avklingat. Börskraschen gjorde aktörerna obenägna att över huvud taget delta i finansiella transaktioner.

Vidare hävdar Lars Tobisson att skatteintäkterna kommer att bli lägre än vad som ursprungligen angetts. Det är alltid svårt att uppskatta intäkterna från nya skatter. Hittills har vi endast fått in ett fåtal skatteuppbörsrapporter. Enligt mitt förmenande är det alldeles för tidigt att uttala sig om hur stora de slutliga skatteintäkterna kommer att bli.

Den utvidgade omsättningsskatten har nyligen trätt i kraft. I väntan på ytterligare erfarenheter från de genomförda förändringarna har jag därför inte för avsikt att föreslå någon ändring av nu gällande lagstiftning.

I dagsläget pågår flera stora skatteutredningar med syfte att rätta till brister i rådande skattesystem. När vi fått ett skattesystem med mindre skatteplanering och en mer likformig beskattning av arbets- och kapitalinkomster kommer frågan om omsättningsskatten i ett annat läge. Då bortfaller några av motiven för omsättningsskatten på värdepapper, och det kan då finnas skäl att ta upp frågan till nytt övervägande. Den förestående avvecklingen av valutaregleringen kan också utgöra motiv för en översyn av lagen.

Låt mig så övergå till frågan om Stockholm som ett framtida finansiellt centrum. Olika delar av den svenska finansmarknaden har genomgått och kommer att genomgå en rad olika utvecklingsfaser. Ett sätt att beskriva skeendet är att dela in händelserna i fyra olika faser.

Under 50-, 60- och 70-talen var marknaderna tillgångsorienterade. Med hjälp av regleringar sökte man på administrativ väg fördela nationens tillgängliga sparande. Därefter följde, från början av 80-talet, en period med en i det närmaste fullständig avreglering av de inhemska marknaderna. Nu står vi inför ett tredje utvecklingssteg, nämligen en avreglering av kapitalrörelserna mellan Sverige och omvärlden. Både den inhemska avregleringen och valutaregleringens avskaffande skapar automatiskt ett tryck på struktur- och omvandling inom den svenska finanssektorn. För att skapa konkurrenskraftiga dynamiska marknader är det nödvändigt med ett fjärde steg. Lagstiftningen måste i olika avseenden anpassas till de nya förutsättningarna.

Genom ett omfattande utredningsarbete, bl.a. inom ramen för kreditmarknadskommittén och försäkringsverksamhetskommittén, är grunden lagd för detta fjärde steg. Vidare pågår det ett omfattande arbete i värdepappersmarknadskommittén. Därtill bedrivs inom finansdepartementet ett internt arbete med frågor rörande branschglidning mellan bank- och försäkringsverksamhet, nya försäkringsformer, etablering av utländska bankfilialer i Sverige och anpassning av kapitaltäckningsreglerna till Cookekommitténs internationella standard. I detta utredningsarbete beaktas också i hög grad utvecklingen inom EG. Under de närmaste åren kommer en rad förslag att lämnas från regeringen med syfte att genomgripande ändra

regelverket för de svenska finansiella marknaderna.

Jag är övertygad om att vi härigenom kommer att skapa goda förutsättningar för att svenska finansiella företag skall kunna fungera i en alltmer internationaliserad värld. Jag tror också att denna utveckling kommer att göra det möjligt för Stockholm att stärka sin ställning som finansiellt centrum i den internationella konkurrensen.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om avveckling av om-
sättningsskatten på
värdepapper, m.m.*

Anf. 26 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Men jag skall inte dölja att det var en stor besvikelse.

Ända sedan omsättningsskatten på aktier infördes 1984 har den förutsetts få så stora skadeverkningar att den skulle komma att försvinna igen. När skatten i år utvidgades till andra värdepapper än aktier, bl.a. obligationer, förutspåddes ännu större svårigheter, som skulle medföra betydande merkostnader, bl.a. för staten själv.

I sitt svar bestrider inte finansministern att negativa effekter har uppkommit. Men tydligen anser han att fördelningspolitiska motiv väger tyngre. För att få räknestycket att gå ihop tvingas han då till ett antal bortförklaringar. Men faktum kvarstår: omsättningen på de finansiella marknaderna har minskat kraftigt, och en stor del av handeln har flyttat utomlands.

Någon tröst kan kanske hämtas i medgivandet att när ytterligare erfarenheter vunnits kan det bli tal om ändringar i lagstiftningen. Men av allt att döma får vi vänta tills den kommande stora skatteomläggningen är genomförd, tidigast 1991. Möjligen kan man också utläsa en distinktion i kommentaren att den förestående avvecklingen av valutaregleringen kan utgöra motiv för en översyn av lagen. Får jag då omedelbart fråga, om det skall tolkas så, att den del av skatten som av nyssnämnda fördelningspolitiska motiv kommit att uppkallas efter ännu ej rumsrena hundar, kan komma att avvecklas med förtur? Det skulle i så fall bekräfta tidigare påpekanden om att en transaktionsskatt av detta slag blir omöjlig att behålla när obligationshandeln släpps fri över gränserna.

Som jag påpekar i min interpellation går införande och återkommande skärpningar av transaktionsskatter på handeln med värdepapper på tvärs mot utvecklingen i vår omgivning. Inom EG kan de rester som ännu finns kvar väntas helt försvinna. När omsättningen på Oslobörsen föll kraftigt efter införandet av en omsättningsskatt lägre än den svenska, togs denna bort efter bara ett år – av en *socialdemokratisk* regering. . .

Den utflyttning av handeln med svenska aktier som jag påvisade i interpellationen bara fortsätter. Uttryckt i antal aktier har omsättningen i London per månad ökat med 57 % från andra halvåret 1988 till hittills i år. I fjol var det fyra av våra stora börsbolag som omsatte mer i London än här hemma – nu är det nio! Andra sidan av detta förhållande är den särskilt i april låga aktiviteten på den svenska fondbörsen. För allt fler aktieslag går det inte längre att tala om en fungerande marknad.

Detta innebär att företagen får svårigheter att på hemmaplan skaffa riskvilligt kapital. Därmed läggs ytterligare ett motiv mot kvarstannande i landet till alla andra. De höga marginalskatterna och skattetrycket i allmänhet gör det svårt att rekrytera kvalificerad arbetskraft. Därtill

föreligger osäkerhet om regeringens EG-politik och energipolitik. På den sistnämnda punkten lär vi i dag ha större anledning till oro än på länge enligt vad jag förstår.

Så har vi alla snabba förändringar i näringslivets spelregler med vinstskatter, likviditetsindragningar, löneskatter, tvångssparande m.m. När vi nu nått därhän att stora svenska företag sett sig tvungna att etablera sig på utländska börser för att skaffa sitt kapital där, har ytterligare ett steg tagits mot den gräns där företagen flyttar ut hela sin verksamhet för gott.

De investeringar som finansmarknadens aktörer nu gör i andra länder går inte att göra ogjorda. Utflyttningen till London, Frankfurt eller Köpenhamn blir därmed inte lätt att vända. Ju längre transaktionsskatterna får vara kvar, desto större risk löper Sverige att räknas som en randstat i finansiellt avseende. Då hjälper det inte ett dugg, om finansdepartementet bedriver ett omfattande utrednings- och lagstiftningsarbete de närmaste åren. Stockholms chans att utvecklas till ett finansiellt centrum för norra Europa kommer att vara försutten.

Om det nu inte går att förmå finansministern att i ett slag göra det enda raka, nämligen att omedelbart och fullt ut slopa omsättningsskatten på handeln med värdepapper, vill jag fråga, om han ändå inte kan tänka sig att gå etappvis fram. Jag har redan berört sambandet mellan avregleringen av valutapolitiken och den s.k. valpskattens avskaffande. Vidare finns det skäl att särskilt snabbt befria utlänningars handel med svenska aktier från omsättningsskatt. En annan angelägen korrigering är att ta bort skatten på bankernas och fondkommissionärernas handel i eget lager, vilket inte minst skulle underlätta småspararnas aktieaffärer. Om nu den stora operationen – trots att finansministerns svar andas en insikt om att den ändå till slut måste komma till stånd – skall vänta till tidigast 1991, kan då finansministern tänka sig att genomföra dessa av mig uppräknade begränsade lättnader dessförinnan?

Anf. 27 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Den här frågan har debatterats ett par gånger tidigare i riksdagen. Jag tror att många hade hoppats att finansministern skulle ha ett mera positivt besked att ge nu senast i kompletteringspropositionen.

Jag är övertygad om att finansministern vet, lika väl som Lars Tobisson och jag och ekonomiska bedömare i Sverige och andra länder, att omsättningsskatten på värdepapper är skadlig för ekonomin. Den är skadlig för omsättningen och likviditeten på börserna. Den driver aktiehandeln utomlands i allt snabbare takt. Den är skadlig för småspararna som är särskilt beroende av att ha en väl fungerande handel. Den är skadlig för näringslivets försörjning med riskkapital. Den är skadlig för riksbankens möjligheter att driva en vettig penningpolitik. Den är skadlig för riksgäldskontorets möjlighet till effektiv statsskuldspolitik. Den är skadlig för staten som låntagare, bl.a. genom att den ökar statens räntekostnader. Kort sagt är denna skatt skadlig för kapitalmarknadens möjlighet att fungera väl. Den är i sin tur av allra största betydelse för en bra utveckling av den svenska ekonomin.

Ändå svarar finansministern att skatten skall vara kvar, i varje fall fram till

1991. Tydligen skall all vettig skattepolitik ligga i träda fram till 1991. Det innebär minst ett och ett halvt års väntan där ingenting görs och skadeverkingarna bara blir större och större.

Finansministern har i samband med framläggandet av kompletteringspositionen visat prov på en betydande flexibilitet och stor förmåga att ändra politiken från den ena dagen till den andra. Förslag läggs fram och dras tillbaka, och nya förslag kommer. Jag menar att det skulle vara välgörande om denna förmåga till omsvängning för en gångs skull kunde vändas till något positivt för landets ekonomi. Nu driver finansministern, mot bättre vetande, en politik som skadar den svenska ekonomin. Det är minst sagt motsägelsefullt att först genomföra en skattepolitik som skadar och motverkar utvecklingen av t.ex. ett finansiellt centrum och samtidigt säga sig önska att Stockholm skall bli ett finansiellt centrum.

Man kan använda många adjektiv om finansministerns politik: Motsägelsefullt var det mest vänliga jag kunde hitta. Jag skulle gärna se att finansministern svarade någonting om möjligheten att ändra förslagen litet snabbare än till 1991.

Anf. 28 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! När man lyssnar till Lars Tobisson och Anne Wibble skulle man kunna tro att det största ekonomiska problem Sverige har i dag är att omsättningen är för liten på vår värdepappersmarknad. Dessutom skulle man kunna tro att landets ekonomiska framtid står på spel eftersom man bara omsätter 10 miljarder kronor per dag på värdepappersmarknaden och inte 50 miljarder kronor per dag som det var för ett par år sedan.

Detta intresse man har visat för omsättningsskatten på aktier och en del andra värdepapper väljer jag dock att tolka som ett uttryck för en seriös värdering av våra möjligheter att t.ex. leverera riskkapital till svenskt näringsliv. Jag skulle vilja fråga om det i dag finns några tecken på att det är bristen på riskkapital som styr näringslivets investeringsvilja. Situationen är tyvärr den att vi med olika ekonomisk-politiska medel, en hög ränta och mycket restriktiv politik när det gäller investeringsfonder, får hålla tillbaka näringslivets investeringsvilja. Det är bl.a. av det skälet, Anne Wibble, som jag vill begränsa den privata konsumtionens tillväxt i landet – något som folkpartiet i dag inte ställer upp på. Det är först när vi kan begränsa den privata konsumtionstillväxten och få utrymme för alla de investeringar som näringslivet vill göra som vi faktiskt kan använda det riskkapital som finns.

I dag är problemet att vi har mer riskkapital än vad vi har fysiskt investeringsutrymme för. Detta är sagt för att ge problemet rimliga proportioner. Det är helt andra problem som borde stå i förgrunden för det engagemang som moderata samlingspartiet och folkpartiet i dag visar när det just gäller omsättningsskatten på aktier, räntebärande papper, optioner osv.

Jag har inte knutit upp översynen av dessa skatter till 1991. Vi är i ett skede där valutaregleringen kommer att avskaffas, och det vet ni. Valutaregleringens avskaffande kommer otvivelaktigt att göra det motiverat att mycket noga följa utvecklingen framför allt på penningmarknaden för att se vilka roller skatten och omsättningsutvecklingen spelar och vad andra förändringar i beteendet kan innebära och därmed också skattens framtida roll.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om avveckling av omsättningsskatten på värdepapper, m.m.

Herr talman! Slutligen helt vid sidan om ämnet. Såsom viss kännare av hundar, Lars Tobisson, tycker jag att "icke rumsrena" inte är en bra definition på valpar. De kan nämligen också vara rumsrena.

Anf. 29 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag finner det något anmärkningsvärt att finansministern börjar med att tillrättavisa mig för att jag ägnar mig åt denna fråga när det finns så många andra viktiga frågor. Jag vill då påminna om att denna interpellation – i en som jag menar mycket viktig fråga, om än en detalj i det stora spelet – ställdes till finansministern före påsk, dvs. för cirka två månader sedan. Jag kunde inte då förutse vilka skattechöjningar som finansministern i övrigt tänkte begåva riksdagen med och vilka svängningar som skulle inträffa. Jag må vara förlåten att jag inte diskuterar de omständigheterna i dag. Jag tror också att de faller utanför ramen för det ämne som denna interpellationsdebatt är avsedd att handla om.

Finansministern säger att det inte råder brist på riskkapital i dag. Problemet är den utveckling vi ser framför oss. Vi kan nu se hur det går två strömmar åt fel håll. Det tidigare intresse som utländska placerare visade för svenska aktier, vilket gav upp upphov till en kapitalimport till Sverige, har nu vänts så att det sker en återimport av svenska aktier där utländska placerare drar sig ur. På den vägen försvinner det kapital. Samtidigt ser vi hur handeln med svenska aktier – jag talar om de stora börsföretagen med stora volymer och betydande genomslag på den svenska fondbörsen – förläggs till andra börser, framför allt London och New York. Detta betyder att omsättningen i Sverige har fallit till en sådan nivå att företrädare för börsfolket säger att Sverige inte längre har en fungerande marknad. Denna situation går ut över placerarna, särskilt småspararna, som finner att de inte kan tillgodose sina småorder. Det hör också samman med hur skatten är konstruerad. Fondhandlarna har inte möjlighet att upprätthålla buffertlager. Men det går framför allt ut över de svenska företagen som finner att här i Sverige går det inte att agera för att skaffa det riskvilliga kapital som man vill ha till sina investeringar i framtiden. Detta är utomordentligt olyckligt. Jag förstod på finansministern att han egentligen anser att den här operationen att ta bort skatten skall genomföras, men han vill dröja av hänsyn till mannen som uppfann valpskattens benämning osv. Medan finansministern väntar på detta sätt hamnar vi i den situationen att mycket som redan förstörts sedan inte går att återställa.

Nu förstod jag av finansministerns anförande här att man ändå skall tolka det så att i och med att valutaregleringen avskaffas kan det bli en ny situation som motiverar att man tar bort själva valpskatten. Däremot hörde jag ingenting om omsättningsskatten på aktier. Här hade jag vissa detaljförslag om att ta bort den för utlänningars handel resp. på de här fondhandlarnas buffertlager. Jag återkommer till finansministern och undrar: Kan inte detta i alla fall tänkas ske, med hänsyn till hur litet pengar det rör sig om, i förtid, före 1991?

Herr talman! Jag skall gärna ta upp en diskussion om stabiliseringspolitik med finansministern, men jag tror att vi får ta ett annat tillfälle. Jag har tidigare blivit avklubbad av talmannen när jag tagit upp ämnen som ligger utanför det som är bestämt för dagen.

Finansministern ägnade sig åt, med beklagande tycker jag faktiskt, att försvara den här omsättningsskatten. Jag måste nog ta tillbaka det jag sade om "mot bättre vetande" förut, eftersom finansministern uppenbarligen är ganska ointresserad av de skadeeffekter som denna skatt får. Jag tror att risken är betydande och att de här skadeverkningarna växer sig så stora att de inte kan fås att gå tillbaka. De blir irreversibla helt enkelt, även om man så småningom, frammot 1991, skulle få ett klokt beslut.

Jag tycker det var synd att finansministern ingenting sade om tanken på att avveckla i etapper. Den är ju också föremål – och har varit så flera gånger – för riksdagsdiskussion. Jag tror att det skulle vara välgörande för socialdemokraterna i riksdagen att få ett klokt – hoppas jag i så fall – uttalande från finansministern om att han ändå skulle vara beredd att avveckla i etapper, t.ex. för valutautlåningar till att börja med.

Om avveckling av omsättningsskatten på värdepapper, m.m.

Anf. 31 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag vill inte ett ögonblick förmena Lars Tobisson eller Anne Wibble rätten att hålla sig till ämnet eller att ställa frågor om omsättningsskatten på värdepapper. Men vad jag reagerade inför – det var i varje fall mitt intryck av era första inlägg – var att den var det dominerande problemet, orsaken till låg investeringsvilja, orsaken till att kapitalmarknaden inte fungerar osv., osv.

Jag menar att det är mera grundläggande balansproblem i svensk ekonomi som orsakar dessa problem.

Jag tror ändå att jag har frihet att besvara era uttalanden på detta sätt.

Vidare har jag redan tidigare sagt att jag inte anser att vi vinner någonting på att göra speciella undantag och särregler för utländska medborgare. Jag har noga analyserat det problemet och funnit att det bara skulle skapa andra problem, om vi gjorde sådana undantag. Därför är det för närvarande inte aktuellt att göra några förändringar i aktieomsättningsskattens innehåll och struktur.

Slutligen, herr talman, må det vara Anne Wibble obetaget att tycka det, men när hon säger att jag för en gångs skull borde göra något positivt för svensk ekonomi, så tröstar jag mig med att näringslivet och en stor del av svenska folket har uppfattningen att faktiskt något positivt ändå har gjorts för svensk ekonomi under de senaste åren.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om valutaregleringen

Anf. 32 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars Tobisson har ställt följande frågor till mig:

1. Följer det inte av riksdagens mål för Sveriges medverkan i det västeuropeiska integrationsarbetet att en anknytning av kronan till EMS bör eftersträvas?
2. Är finansministern beredd att i enlighet med Oslodeklarationens förord för vidgade konsultationer låta riksbanken etablera liknande kontakter med den monetära kommittén som norska och österrikiska myndigheter redan har?

Min uppfattning är att en långtgående medverkan i det europeiska integrationsarbetet är möjlig utan anknytning till det europeiska monetära systemet, EMS. För det första står åtminstone ett medlemsland, Storbritannien, utanför den centrala delen av detta system, nämligen växelkursmekanismen. För det andra har inget land utanför EG ansökt om medlemskap eller någon form av anknytning till EMS trots att samtliga EFTA-länder nu tillsammans med Sverige inlett förhandlingar med EG om ett långtgående ekonomiskt samarbete. För det tredje har frågan genom den s.k. Delors-rapporten, vari skisseras formerna för och de konkreta stegen till en ekonomisk och monetär union, fått en ny dimension. Det monetära samarbetet förutsätts enligt denna rapport utvecklas till en gemenskapsangelägenhet. Den fortsatta behandlingen av rapporten får utvisa hur utomstående länders möjlighet att delta i det monetära samarbetet påverkas.

Vad beträffar frågan om konsultationer med den monetära kommittén vill jag framhålla att varken Norges eller Österrikes konsultationer är av löpande karaktär utan inskränker sig till ett halvdagsmöte per år.

Dessa länders arrangemang med den monetära kommittén betingas bl.a. av att de står utanför samarbetet inom den s.k. tio-gruppen, i vilken Sverige ingår. Schweiz, som också ingår i tio-gruppen, har såvitt mig är bekant inga planer på att inleda en ordning med konsultationer med den monetära kommittén.

Jag vill erinra om att, som Lars Tobisson väl känner till, ett flertal kontaktvägar på det ekonomisk-politiska och monetära planet redan existerar mellan Sverige och EG. Sedan 1977 äger årliga överläggningar rum mellan finansdepartementet och riksbanken å ena sidan och EG-kommissionen å den andra. Sveriges deltagande i tio-gruppens samarbete, inom såväl OECD:s som IMF:s och BIS ram, ger rikliga tillfällen till diskussioner om centrala ekonomisk-politiska frågor med ett antal EG-länder liksom med övriga ledande industriländer. Månadsmötena med centralbankscheferna i Basel ger också möjlighet till ett fortlöpande samråd i finansiella och monetära frågor.

I dagens läge torde man även från den monetära kommitténs sida betrakta särskilda konsultationsarrangemang med Sverige som överflödiga.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret, även om jag hade hoppats att det skulle vara mer tillmötesgående.

Jag vill också till kammarkansliet säga att den här interpellationen inte handlar om valutaregleringen utan snarare om dess motsats, en svensk anknytning till det europeiska monetära samarbetet vid fria kapitalrörelser.

Enligt finansministern är "en långtgående medverkan i det europeiska integrationsarbetet möjlig utan anknytning till det europeiska monetära systemet, EMS". Det är tänkbart, om än svårt att förstå. Men det var faktiskt inte det frågan gällde. Sveriges mål är ju att delta i det västeuropeiska integrationsarbetet så långt detta är möjligt utan att vår traditionella utrikes- och försvarspolitik störs. Varför skall vi då inte söka anknytning till det europeiska valutasamarbetet, som ju obestriddligen ingår i integrationssträvandena, i synnerhet som det faktiskt ligger vid sidan av EG, och neutralitetsproblematiken därmed över huvud taget inte blir aktuell?

Från en trevande start har samarbetet i EMS utvecklats mycket väl. Det hävdas ibland att talet om fasta valutakurser mellan medlemsländerna är missvisande, eftersom kursjusteringar genomförs titt som tätt. Men den senaste anpassningen gjordes i januari 1987, och det är nu mer än två år sedan. Någon ny justering förefaller dessutom inte vara förestående. Det sammanhänger med att skillnaderna i inflationstakt har utjämnats nedåt på ett imponerande sätt, vilket framgår av ett diagram i den nyligen väckta moderata partimotionen med anledning av kompletteringspropositionen.

Nu är det inte bara för att uppfylla målet om ett långtgående deltagande i det västeuropeiska integrationsarbetet som jag förordar en anknytning till EMS. Självklart gör jag det i första hand för att det skulle vara bra för Sverige. Det har nyligen belysts i en redan publicerad bilaga till den kommande långtidsutredningen. Författaren välkomnar där i likhet med mig beslutet att avveckla valutaregleringen. Men han påpekar att med fria kapitalrörelser förfogar penningpolitiken över endast ett instrument, nämligen penningmängden. Med bara ett instrument kan bara ett mål uppfyllas. Om detta, som sig bör i en liten, starkt utlandsberoende ekonomi, är en fast växelkurs, kan inte statsmakterna välja ränte- eller inflationsnivå utan får rätta sig efter vad som sker i utlandet. Något paradoxalt skapar således fria kapitalrörelser en större bindning till målet om en fast växelkurs.

Men det gäller då att skapa trovärdighet till att regeringen i sin ekonomiska politik inte faller för olika frestelser utan lever upp till detta åtagande. Slutsatsen i bilagan är att en ansökan om medlemskap i EMS mer än någon annan åtgärd skulle markera att regeringen menar allvar med den fasta växelkursen. Men det är mer än en symbolisk handling. Dessutom skulle Sverige komma i åtnjutande av det kreditstöd som underlättar försvaret av valutan vid tillfälliga påfrestningar.

Denna bilaga till långtidsutredningen är ett tecken på att frågan om en svensk anknytning till EMS tränger sig på alltmera. Det duger inte att som finansministern gör i sitt svar skylla på att Storbritannien står utanför. Det är väl känt att såväl finansministern som centralbankschefen i detta land ser fördelar med ett brittiskt inträde i EMS. Något annat vore också konstigt med hänsyn till de stora svängningar som pundkursen har genomgått under

senare år. Medlemskap i EMS skulle ha gett en avsevärt lugnare utveckling och samtidigt ha förebyggt den höjning av inflationstakten som gör att Storbritannien tillfälligt t.o.m. har en snabbare prisstegring än Sverige. Jag säger tillfälligt, för finansministern har ju – som han ville komma in på i den förra debatten – sina avancerade planer på att ytterligare höja inflationstakten i Sverige. Den nyligen framlagda Delorsplanen, vilken alla EG-länders centralbankschefer har ställt sig bakom, kan för övrigt hjälpa till att övervinna den brittiska regeringschefens motstånd, eftersom medlemskap skapar förutsättningen för att kunna vara med och påverka, eventuellt stoppa, senare steg mot en fullständig valutaunion.

Jag har i ett pressmeddelande sett att finansministern skall ut och resa i Europa i månadsskiftet maj-juni. Själv skall jag efter riksmötets slut under en studieresa inom EG försöka lära mig mer om det pågående finansiella integrationsarbetet. Låt oss enas om att de vidgade konsultationer som Oslodeklarationen talar om kan ske på många olika sätt, där den monetära kommittén bara är ett av många fora. Men jag upprepar min fråga: Följer det inte av vår strävan efter mesta möjliga deltagande i det västeuropeiska integrationsarbetet att vi bör söka någon form av anknytning till det monetära samarbetet i EMS? Och dessutom: Håller inte finansministern med långtidsutredningens expert om att en sådan anknytning skulle vara en klar fördel, när vi går in i en ordning med fria kapitalrörelser?

Anf. 34 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag tycker att Lars Tobisson själv besvarade sin fråga. I sitt inlägg gled han förvisso långt utanför ramen för den interpellation som han ställt, men det tycker jag är rimligt. Vad han egentligen säger är att alla motiv som han kan åberopa för en svensk anknytning till det europeiska monetära systemet är av nationell karaktär, dvs. hjälper det oss att lösa våra egna ekonomisk-politiska problem?

Jag lyssnade noga, men jag fann inte ett enda argument som rörde integrationen i Västeuropa, varav skulle följa att Sverige behöver vara medlem av EMS. Däremot upprepade han – och det är en debatt som vi har fört vid tidigare tillfällen – att Sveriges trovärdighet när det gäller kampen mot inflationen skulle öka, om Sverige blev medlem av EMS. Då skulle vi inte, som det heter, kunna devalvera oss ur en kostnadskris.

Herr talman! Jag skall inte ta upp den debatten på nytt. I grunden är vi nog ense om att frågan om Sveriges anknytning till EMS måste avgöras med hänsyn till om det är bra eller dåligt för Sveriges möjligheter att nå sina nationella mål när det gäller den ekonomiska politiken, framför allt full sysselsättning och låg inflation. Jag anser för min del att det i dag inte finns något annat svar i den här frågan än detta: den dag då vi kan visa att vi för en ekonomisk politik som innebär full sysselsättning och låg inflation kan vi anknyta oss till EMS utan några som helst svårigheter. I dag skulle det, enligt min mening, vara förenat med betydande svårigheter.

Herr talman! Själva utgångspunkten för min interpellation var ju det förhållandet att riksdagen har uttalat att vi skall söka så nära relationer som möjligt vid det integrationsarbete som pågår i Västeuropa. Då är obestriddig – och jag har inte hört finansministern förneka detta – medverkan i EMS ett sådant inslag i integrationsarbetet. Redan på denna grund finns det alltså skäl för Sverige att söka anknytning till EMS. Det är självklart att vi får värdera vad detta kan betyda för Sverige som nation, men jag är övertygad om att det skulle bli bra verkningar även för vårt land. Jag har redan påpekat att det skulle skänka större trovärdighet när det gäller vårt mål att hålla en fast växelkurs. Denna slutsats har också fått stöd i en utredningsrapport som har utarbetats i anknytning till finansministerns eget departement. Därutöver kan vi naturligtvis själva knyta kronan till ecun eller D-Marken, eller den fastare riktpunkt än den som man för närvarande har i korgen. Problemet är då att vi inte blir delaktiga av det kreditstöd och av den typ av stödoperationer som centralbankerna i EMS är förpliktade att ställa upp på. Därmed får vi ett handikapp förutom detta att ett ensidigt uttalande naturligtvis är mindre förpliktande. Det skänker inte samma trovärdighet som en framförhandlad direktanknytning till EMS-länderna.

Jag tror att finansministern respekterar de argument som jag här har framfört, men han säger som en ursäkt till att han i dag trots allt inte finner det angeläget att ta upp tanken om en svensk EMS-anknytning, att vi inte för en sådan politik i Sverige att vi klarar inflationstakt och annat som meriterar oss för association till EMS. Jag har tidigare hållit med om att man först bör se till att problemen på hemmaplan löses. Efter finansministerns senaste uppvisningar i försöken att ytterligare höja skattetrycket och inflationstakten i Sverige har jag faktiskt blivit tveksam. Jag tror att det nu börjar visa sig nödvändigt att Sverige gör som andra länder med hög inflationstakt, som t.ex. Italien och Frankrike som går med i EMS. Därmed får man det stöd som krävs utifrån för att föra den politik som jag tror att både finansministern och jag vill föra för att få ned pris- och kostnadsutvecklingen i Sverige, en utveckling som åtminstone finansministern nu har demonstrerat att han inte är förmögen att klara av.

Anf. 36 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag finner det fullständigt hårresande att Lars Tobisson gör gällande att nedpressningen av inflationstakten i ett antal kontinentaleuropeiska länder skulle bero på att de var anknutna till det europeiska monetära systemet. Vid det här laget vet ju alla hur det har gått till: efter en lång period av arbetslöshetsskapande politik då tillväxten hölls nere med hjälp av en järnhård penningpolitik och i vissa fall också en restriktiv finanspolitik, drev man ned aktiviteten i ekonomin, så att arbetslösheten växte till i genomsnitt 10 %, som den är i dag. Detta är ju den helt avgörande faktorn bakom den antiinflationspolitik som har förts i Västeuropa. Att påstå att valutapolitiken skulle ha varit någon avgörande faktor i sammanhanget finner jag faktiskt hårresande.

Herr talman! Vi får väl återkomma till kompletteringspropositionen och dess behandling i denna riksdag. Låt mig ändå säga att en regering som

försöker vidta åtgärder för att strama åt efterfrågan gör detta i syfte att dämpa inflationen. Det tror jag att de flesta seriösa bedömare ändå medger, bedömare som inte gör så partipolitiskt färgade inlägg som Lars Tobisson. Man kan ha olika uppfattning om hur pass effektiva metoderna är, men syftet är uppenbart. Jag tror att den svenska riksdagens förmåga att i ett överhettat konjunkturläge föra en restriktiv politik i mycket högre grad än våra deklarationer om vår inställning till EMS kommer att avgöra om omvärlden får något förtroende för våra möjligheter att lösa de ekonomisk-politiska problemen.

Anf. 37 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Syftet med de skattehöjningar som finansministern har föreslagit säger han vara att begränsa efterfrågan och få ned inflationen. Effekten är alldeles entydig, och den visar finansministern också i sin proposition, nämligen att inflationstakten stiger. Det har visat sig bli effekten av den här typen av skattehöjningar så långt vi kan se tillbaka.

Nu vill finansministern göra gällande att det förhållande att inflationstakten har sjunkit i av mig angivna länder inte skulle ha något samband med deras valutapolitiska samarbete utan skulle bero på att de har fört en arbetslöshetsskapande penningpolitik. Det är kanske litet överraskande för partibröderna i de båda angivna länderna att de skulle ha burit sig åt på det viset. Jag tror att de – och de är stora förkämpar för medverkan i EMS – om finansministern frågar, skulle medge att målsättningen att just hålla en fast valutakurs i förhållande till ecun har inneburit en stor hjälp för dem på hemmaplan, när de har velat genomföra den neddragning av kostnadsutvecklingen som finansministern har så svårt att klara av här i Sverige.

Är det en så mycket större belastning att ha fört en åtstramande penningpolitik än det är när nu finansministern introducerar en åtstramande finanspolitik med skattehöjningar? Syftet med den är ju precis detsamma, nämligen att reducera efterfrågan på arbetskraft, dvs. att motverka dagens situation, där arbetslösheten är låg, och i stället se till att man genom ett hårdare tryck på arbetsmarknaden får en långsammare löneutveckling i landet. Jag förstår inte hur finansministern kan göra den distinktionen.

Dessa utvecklingar rubbar inte mitt förra omdöme, nämligen att finansministern inser att det vore bra för Sverige att kunna delta i det västeuropeiska valutasamarbetet. Men han vill inte ta detta steg – det blir för svårt att förklara i olika sammanhang. Jag önskar faktiskt att han var djärvare och ställde upp på sina partibröders i olika europeiska länder uppfattning att detta är någonting bra. T.o.m. i det nyss återopade Storbritannien, där regeringschefen har varit emot detta, är socialdemokraterna för en sådan anslutning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 38 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Knut Wachtmeister har frågat mig för det första om jag anser det tillfredsställande att en rekommendation från bankinspektionen i praktiken innebär ett förbud som dessutom inte kan överprövas och för det andra om jag avser att vidta några åtgärder för att åstadkomma ett klarare och mer tillfredsställande rättsläge.

Bakgrunden till dessa frågor är att bankinspektionen i ett av Knut Wachtmeister beskrivet fall uttalat att en planerad verksamhet inte skulle vara förenlig med god sed. Inspektionen utgick därför från att verksamheten inte skulle komma till stånd. Uttalandet har betraktats som ett förbud eller ett hot om förbud. Den planerade verksamheten har inte heller satts i gång.

Många myndigheter ger ut allmänna råd eller, om man så vill, rekommendationer. Detta är en rationell serviceåtgärd, som sparar tid och pengar för såväl allmänheten som myndigheterna. På samma sätt bör det vara en klar fördel att man utan att göra en formell framställning kan få besked av en tillsynsmyndighet om hur den ser på en enskild fråga. Sådana informella besked lämnas dagligen och i stor omfattning. Jag tycker att detta är utmärkt och utgår från att Knut Wachtmeister har samma uppfattning.

Det är självklart att ett informellt besked inte kan överklagas. Det ligger i beskedets informella natur och är inte något resultat av ett oklart eller otillfredsställande rättsläge. Något problem uppstår självfallet inte om den som får beskedet accepterar myndighetens bedömning.

Läget blir ett annat, om den som får beskedet anser att myndighetens ställningstagande är felaktigt. Då kan det finnas ett starkt intresse av att få fram ett beslut som kan överklagas. Detta kan t.ex. vara fallet om det föreligger delade meningar om en viss planerad verksamhet, som inte kräver tillstånd, är förenlig med det sundhetskrav som bankinspektionen har att övervaka. Innan ett företag investerar stora resurser i en verksamhet, kan det för företaget vara ett väsentligt intresse att inspektionen avger ett formellt bindande besked i fråga om verksamhetens tillåtlighet. Det bör därför i första hand vara företagets egen sak att ta upp sitt ärende med myndigheten på ett sådant sätt att ett överklagbart besked kan ges. Det är därvid också en självklarhet att myndigheten medverkar i denna process och inte undandrar sig att meddela beslut när ett sådant begärs och det finns sakliga och formella förutsättningar för ett ställningstagande.

Jag anser alltså inte att bankinspektionen skall upphöra med att ge ut allmänna råd eller med att ge besked på förhand om hur inspektionen ser på olika allmänna eller enskilda frågor som faller inom inspektionens tillsynsområde.

I sammanhanget kan nämnas att kreditmarknadskommittén har föreslagit bestämmelser, som skulle göra det möjligt att i vissa fall erhålla formella, och därmed också överklagbara, förhandsbesked. Som exempel på när ett förhandsbesked skulle kunna lämnas nämner kommittén frågan om tillåtligheten av en viss verksamhet. Kommitténs förslag om förhandsbesked har fått ett blandat mottagande vid remissbehandlingen. Jag är inte beredd att nu ta

*Om bankinspektionens
rekommendationer*

*Om bankinspektionens
rekommendationer*

Anf. 39 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min interpellation. Den är föranledd av den omfattande kritik som riktats mot bankinspektionens agerande i flera frågor.

Ett av fallen är Gotabanken, där inspektionen nyligen skarpt kritiserat vissa skatteplaneringskrediter. Kritiken riktas mot affärer som skett 1987 och i början av 1988. Pengarna är sedan länge återbetalda, den ansvarige tjänstemannen har avskedats, vissa omplaceringar har gjorts och ingen ekonomisk skada har lidits.

Om bankens styrelse, som har att anställa och entlediga tjänstemän, följt inspektionens krav på en omfattande utrensning hade bankledningens kompetens avsevärt försvagats. Detta hade förvisso inte varit till gagn för Gotas banksparare, och bankinspektionen har här uppenbarligen låtit fiskala ambitioner gå före inspektionens huvuduppgift att skydda bankspararna. Det är dessutom anmärkningsvärt att kritiken kommer så långt efteråt. Pressmeddelandet i fråga från bankinspektionen var daterat den 7 april i år.

Jag koncentrerade mig i interpellationen på ett annat fall, nämligen Optionsmäklarnas tilltänkta lansering av syntetiska ränteooptioner. Även här anser jag att bankinspektionen klart överskridit sina befogenheter.

I svaret på min första fråga tycks Kjell-Olof Feldt presumera, för att använda en tidigare finansministers vokabulär, att jag delar uppfattningen att det är bra att bankinspektionen kan ge rekommendationer.

Jag delar inte alls den uppfattningen när rekommendationen som i detta fall förenas med hot om sanktioner. Finansministern skriver i svaret att bankinspektionens uttalande betraktats som ett förbud eller hot om förbud. Detta är verkligen ett understatement, för enligt ett telefaxmeddelande daterat den 17 mars säger generaldirektör Hans Löwbeer: "I sista hand kan vi använda oss av våra möjligheter att dra in fondkommissionstillståndet." Det är ett hot som, om det förverkligats, hade varit en dödsdom över företagets verksamhet i Sverige. Sin negativa inställning motiverar bankinspektionen med att det här var fråga om omoraliskt skatteundrandragande.

Detta säger man trots att riksskatteverket inte ansett att optionerna skulle beläggas med omsättningskatt och trots att bankinspektionen även fått ett nej från regeringen till kravet på skatteläggning. Rekommendationer som fått sådana konsekvenser är jag definitivt motståndare till.

Av interpellationssvaret framgår vidare att finansministern anser att det kommer an på företaget, i detta fall alltså OM, att hos inspektionen begära ett överklagbart besked. Vad som då stod Optionsmäklarna till buds var att dra i gång en dyrbar verksamhet och sedan tvingas avbryta den efter bankinspektionens hot att dra in fondkommissionstillståndet.

Finansministerns förmodan att myndigheten skulle medverka till ett besked som sedan kan överklagas förutsätter möjligheter, som inte i dag föreligger, att erhålla ett bindande förhandsbesked.

Även om finansministern således tycks vara positiv till ett förhandsbe-

skedsinstitut, vill han inte ta ställning härtill innan kreditmarknadskommitténs förslag härom behandlats färdigt.

Mig förefaller det som om en sådan lösning vore tänkbar för att få till stånd en bättre tingens ordning. Den myndighet som man i det här fallet då skulle ha möjlighet att vända sig till för att få ett förhandsbesked vore naturligtvis riksskatteverket. Det rör sig om en skattefråga, vilket bankinspektionen också angett.

Dessa två av mig relaterade fall rörande Gotabanken och Optionsmäklarna visar enligt min uppfattning att bankinspektionen inte använt sin maktställning på sätt som föreskrivs i lagen.

Man kan inte direkt lagstifta mot dåligt omdöme, men om omdömeslösheten tar sig för stora proportioner får man se till att lagstiftningen korrigeras och kompletteras så att rättssäkerheten ökar och möjligheterna till godtycke minskar.

Finansministern ville inte ta direkt ställning till den förbättring det skulle medföra att få ett förhandsbeskedsinstitut, men jag skulle ändå vilja att finansministern här och nu uttalade förståelse för att en översyn av lagstiftningen är befogad och också att finansministern säger sig vilja på allvar ta itu med frågan när kreditmarknadskommitténs förslag färdigbehandlats.

Anf. 40 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag tycker att jag har visat min förståelse för behovet av en översyn av lagstiftningen, eftersom jag har givit direktiv till den utredning som har gjort denna översyn. Dessutom föreligger faktiskt ett förslag från denna utredning. Skälet till att jag inte nu kan ta ställning i frågan är att under remissbehandlingen en rad invändningar har riktats mot kommitténs förslag. Tyngden i och värdet av dessa invändningar måste vi faktiskt pröva i finansdepartementet innan regeringen kan ta ställning i frågan. Detta är skälet till att jag avbidar till dess att vi har genomfört den processen. Men det framgick av mitt svar att jag anser att det vore av stort värde om ett sådant institut kunde upprättas och fås att fungera på ett rimligt sätt.

Herr talman! Jag tycker att vi har ett principiellt problem ibland i våra debatter. Här angriper en ledamot av riksdagen chefen för en av våra myndigheter, kallar honom omdömeslös och anklagar honom för lagbrott, utan att vederbörande har en chans att försvara sig. Jag kan ju varken vidimera eller dementera herr Wachtmeisters uttalanden om Hans Löwbeer. Jag bara beklagar att dessa uttalanden faktiskt gjordes.

Anf. 41 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det gläder mig att det enligt finansministern är tänkbart att inrätta ett institut för erhållande av förhandsbesked. Det verkar som om finansministern själv anser att detta är nödvändigt. I interpellationssvaret säger finansministern att han utgick från att företaget i detta fall skulle efterhöra hos bankinspektionen hur denna ställde sig till utgivandet av de nämnda syntetiska instrumenten. Finansministern utgick också från att myndigheten då skulle kunna lämna ett besked, som företaget sedan skulle

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om bankinspektionens
rekommendationer*

ha rätt att överklaga. Det innebär ju i realiteten att det skulle finnas ett sådant institut fast det inte är lagfäst.

Det är beklagligt att det har kommit så många och omfattande kritiska synpunkter på bankinspektionen. Detta gäller inte endast i de två fall som jag här relaterar utan även i fallet med Civic. Detsamma kan sägas om kravet på att alla bankanställda skall vara "insiders" och om de etikbrev med krav att bankerna skall kontrollera vad de krediter de ger skall användas till, något som inte har stöd i banklagen. I samma etikbrev står också att bankerna bör hålla ett betydande respektavstånd när det gäller krediter, som alltså inte är olagliga.

Det är viktigt att förtroendet för bankinspektionens anseende återupprättas. Finansministern har en mycket viktig uppgift när det gäller att bidra till att det förtroendet återupprättas. Därför ser jag fram emot att något verkligen sker när kreditmarknadskommitténs betänkande är färdigbehandlat, så att vi får en lagstiftning som medverkar till att öka rättssäkerheten. Den nuvarande rättssäkerheten på detta område är inte tillfredsställande, inte heller det sätt på vilket bankinspektionen har agerat under de senaste åren. Därom är många överens med mig.

Anf. 42 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag är av många olika skäl förhindrad att gå i svaromål i fråga om de av bankinspektionen fattade enskilda beslut som Knut Wachtmeister åberopar och kritiserar. Om en tillsynsmyndighet aldrig fick någon kritik från dem som vederbörande har att öva tillsyn över, då skulle tillsynsmyndigheten antagligen inte fullgöra sina uppgifter. Det är ofrånkomligt att den som har att tillämpa en lagstiftning med allmänna krav, t.ex. kravet på god banksed, kommer i konflikt med de banker i vilkas intresse det naturligtvis ligger att ha största möjliga frihet att tjäna pengar på största möjliga antal sätt. Jag finner det därför ganska naturligt att det kommer kritik mot bankinspektionen. Jag kan dock icke, vilket möjligen hade roat mig, gå in och diskutera de enskilda fall som Knut Wachtmeister tar upp.

Anf. 43 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det gläder mig att finansministern och jag sakta men säkert tycks närma oss varandra i våra uppfattningar att något behöver göras på detta område. Jag kan också till vad jag tidigare sagt tillägga, att även en revisor som är utsedd av bankinspektionen att granska i detta fall Gotabanken anser att bankinspektionen har överskridit sina befogenheter. En annan revisor talar i det sammanhanget om en "häxjakt" mot företaget i fråga. Det förekommer alltså en mycket omfattande kritik, och jag kan till nöds halla med finansministern om att en viss kritik mot en myndighet är ett tecken på att myndigheten agerar. I detta fall anser jag dock att myndigheten har agerat för kraftigt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Jag får meddela att interpellationerna 207, 224 och 201 besvaras efter det att de tre interpellationerna till jordbruksminister Mats Hellström har besvarats.

9 § Svar på interpellation 1988/89:175 om plågsamma djurförsök

Anf. 45 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Marianne Samuelsson har frågat mig om det är tillåtet med försök på djur av det slag som sker på kor och får när man opererar in tarm- och vomfistlar för att testa nya foderslag, allt i syfte att få bättre ekonomi i djurhållningen. Marianne Samuelsson har också frågat mig under hur många år man kan låta ett djur utsättas för försök och hur det kan vara möjligt att nästan alla djurförsök accepteras av etiska nämnden.

Frågorna har ställts mot bakgrund av bl.a. en viss typ av pågående forskningsprojekt, som enligt uppgift har prövats av en djurförsöksetisk nämnd. Det ankommer dock icke på regeringen att ha synpunkter på enskilda forskningsprojekts tillåtlighet. Jag kommer i stället att i korthet redogöra för vilka krav som allmänt ställs vid prövning av användning av djur för vetenskapliga ändamål.

I regeringens proposition om djurskyddslag, vilken riksdagen beslutade om förra året, har jag redovisat min syn på användningen av djur för vetenskapliga ändamål. Som jag anförde anser jag att det är viktigt att djurförsöken begränsas till att avse bara sådana fall då det är angeläget från allmän synpunkt att utföra försöket. Därvid måste man också beakta betydelsen av den kunskap som kan vinnas. Det innebär även att djurförsök inte får förekomma om likvärdig kunskap kan vinnas genom att alternativa metoder används. Centrala försöksdjursnämnden har till uppgift att bl.a. verka för att användningen av försöksdjur begränsas genom att främja utvecklingen av alternativa metoder.

Centrala försöksdjursnämnden fick den 1 juli förra året ett samlat ansvar för de frågor som direkt hör samman med de etiska nämndernas verksamhet. Centrala försöksdjursnämnden skall även enligt sin instruktion bl.a. särskilt följa de djurförsöksetiska nämndernas arbete och bedömning av frågor om användning av försöksdjur. Med anledning av de ökade arbetsuppgifterna förstärktes och omorganiserades centrala försöksdjursnämnden.

Själva prövningen av användningen av försöksdjur ankommer på de djurförsöksetiska nämnder som inrättades år 1979. Vid prövningen skall nämnderna ta hänsyn till å ena sidan djurförsökets betydelse och å andra sidan lidandet för djuret.

I samband med regeringens förslag till ny djurskyddslag, och sedan den 1 juli förra året, har de närmare reglerna för prövning av ärenden om användning av djur för vetenskapliga ändamål skärpts. Enligt djurskyddsförordningen skall nämnderna avstyrka att djur används för vetenskapligt ändamål om det inte kan anses angeläget från allmän synpunkt. Den etiska prövningen har utsträckts till att omfatta också djurens vård och förvaring under försöket samt omedelbart före och efter. I princip omfattas alla

djurförsök av provningsplikt, och inte såsom tidigare endast de ingripande försöken. För att stärka nämndernas ställning är beslutsfunktionen förbehållen hela nämnden, och ett försök får inte påbörjas innan nämnden tagit ställning till ansökan. Nämndens ställningstaganden skall tidsbegränsas, och långvariga försök skall omprövas från etisk synpunkt vart tredje år.

I nämnderna ingår lekmän, forskare och företrädare för personal som har hand om försöksdjur. Tidigare var varje grupp företräd av lika många representanter. För att få en mera allsidig belysning av nödvändigheten av och de etiska problemen kring ett djurförsök har sedan den 1 januari i år lekmannainflytandet i nämnderna förstärkts. I hälften av nämndens ledamöter skall vara lekmän. Med lekmän avses representanter såväl för djurskyddsorganisationer som för allmänintresset.

De nya djurförsöksetiska nämndernas sammansättning bör ge möjlighet till att en omsorgsfull granskning av planerade djurförsök sker och att en allsidig belysning av djurskyddsaspekterna kommer till stånd.

Anf. 46 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Först vill jag tacka jordbruksministern för svaret, även om det tog sin lilla tid. Interpellationen framställdes för sex veckor sedan, då frågan om tarm- och vomfistlar var särskilt aktuell i massmedia. Jag – precis som många andra – trodde att dessa försök används i syfte att få fram nya och bättre foderstater. I så fall hade dessa försök kanske kunnat ses som ett enskilt fall, som jordbruksministern i svaret bedömer det som.

Men när jag tittar närmare på detta – och det antar jag att även jordbruksministern har gjort – finner jag att denna typ av djurförsök skiljer sig från andra. Skillnaden är – enligt mitt förmenande – principiellt stor, vilket gör att de inte kan bedömas som enskilda fall. Dessa försök genomförs för att kunna bestämma energiinnehåll i vallfoder, vilket tydligen anses behöva göras årligen i det moderna jordbruket, i första hand av ekonomiska skäl.

Eftersom vallfoder har olika energiinnehåll olika år, behöver dagens jordbrukare göra rutinanalyser för att kunna göra upp foderstater åt sina djur. Dessa analyser kräver vomvätska från får. Det hade därför varit intressant att höra jordbruksministern redogöra för sin syn på djurförsök för ekonomisk vinning. Skall vi verkligen använda djurförsök till detta? Finns det inte andra alternativa metoder för att undersöka om djuren får rätt foderstat? Eller har vi skapat en djurhållning som är så otroligt känslig att den inte tål några som helst förändringar när det gäller utfodringen? Djur betraktas kanske inte längre som djur, utan som produktionsenheter. Det har ju tidigare funnits alternativa metoder. Kan man i dag inte ens se på djuren hur de mår?

Ministern svarar att i djurskyddslagen framhålls det att djurförsök bara begränsas till sådana fall där det är angeläget ur allmän synpunkt att utföra försöket. Man måste också beakta betydelsen av den kunskap som kan vinnas. Djurförsök får inte förekomma om likvärdig kunskap kan fås genom alternativa metoder. Vad menar ministern egentligen med "allmän synpunkt"? När jag har tittat litet närmare på ansökningar som gjorts och som

har bifallits, är det i många fall som jag starkt ifrågasätter "ur allmän synpunkt".

Att använda möss och minkar samt utsätta dem för mycket plågsamma försök för att få bort vissa sjukdomar som man i dag vet beror på att djuren utfodras med slaktfoder, är det angeläget? Att testa miljögifter på apor och att testa djurs reaktion på tobaksrök eller alkohol, är det angeläget? Har vi inte redan tillräckligt med kunskaper för att inse att resurser måste sättas in för att minska användningen av miljögifter, alkohol och tobak?

Något svar på frågan om det är rimligt att en halv miljon djur årligen används till försök har jag inte heller fått. Djurförsöken är till mycket stor del både plågsamma och förnedrande för djuren. Försöken måste begränsas till de absolut nödvändiga och ersättas med andra metoder. Vi människor måste inse att djuren har ett egenvärde och att livet är värt att respektera.

Efter det att jag har läst i papperen vill jag också ifrågasätta hur den etiska nämnden fungerar. Jag trodde att den skulle utgöra ett väldigt bra instrument för att se till att det inte förekommer djurförsök som inte är önskvärda. När man tar del av reservationerna som avgetts av dem som sitter i nämnden, finner man att alla måste ha varit eniga om projektets angelägenhet. Det är stor skillnad om en ledamot är kritisk och inte har chans att få majoritet för sin åsikt medan resten av ledamöterna kanske är väldigt positivt inställda till djurförsök.

Det finns mycket på detta område att fortsätta att jobba med. Det är mycket angeläget att vi driver denna debatt och att vi diskuterar vad som menas med "angeläget" när det gäller djurförsök, eftersom det är ett luddigt begrepp, och det går inte att bedöma vad som direkt är angeläget och vad som inte är angeläget.

Anf. 47 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! När riksdagen år 1988 beslutade att godkänna en ny djurskyddslag, kunde enighet nås på en rad områden för att stärka djurskyddet. Djurskyddet i Sverige har bred förankring i människors medvetande, och många människor är djupt engagerade i djurskyddsfrågorna, vilket t.ex. kommit till uttryck i många föreningars frivilliga arbete. Men medlemmarnas engagemang har också en långsiktig betydelse när det gäller att vidmakthålla människors ansvar. Enligt vårt sätt att se är detta arbete värt respekt, uppmärksamhet och uppmuntran. Det utgör också en del av det som vi kallar för förvaltarskapet.

En central fråga i samband med djurskyddet är ju användandet av djur i forskningssammanhang. Vi i folkpartiet anser att det är angeläget att lägga fast att djurförsök inte bör få förekomma när alternativa metoder är möjliga att använda. Statens satsning på forskning med alternativa metoder genom t.ex. försöksdjursnämnden är inte särskilt imponerande jämfört med de belopp som avsätts för forskning med försöksdjur.

Som jordbruksministern väl kommer ihåg förekom det i samband med behandlingen av förslaget om ny djurskyddslag att riksdagen riktade tillkännagivande till regeringen om en av de metoder för djurförsök där ett stort antal djur offras genom att helt enkelt dödas, nämligen det som kommit att kallas LD 50-metoden.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om plågsamma
djurförsök*

Nu framgår det här av interpellationen att nästan alla djurförsök har accepterats av den djurförsöksetiska nämnden. I sitt svar hänvisar jordbruksministern till att den snart ett år gamla ordningen med sammansättningen av nämnden skulle vara till fyllest – så måste man ju tolka jordbruksministrarnas svar. Men sanningen är den att en majoritet av ledamöterna i nämnden skall ju representera allmänna intressen, dvs. avnämarna av den biomedicinska forskningen, medan övriga lekmän skall vara djurskyddsrepresentanter. Detta diskuterades i kammaren så sent som förra veckan.

Mot bakgrund av vad som förekommit under denna debatt och vad som i övrigt är känt om vad som förekommer när det gäller djurförsök för allehanda ändamål, vill jag fråga jordbruksministern: Drar jordbruksministern nu några slutsatser av vilken nämndens sammansättning bör vara?

Anf. 48 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Inom lantbruksforskningen har vi nu en stor verksamhet med försök på djur. Jag har själv arbetat i denna bransch i 20 år. Jag kan därför inte låta bli att yttra mig i den här debatten. Vi har stora anläggningar i Uppsala, i Skara och i Alnarp. Merparten av försöken kan knappast sägas vara djurförsök utan mera utfodringsförsök.

Sedan finns det ju också djurfysiologisk forskning. Det finns näringsfysiologisk forskning i Uppsala och Skara, där man i vissa fall använder djur. Man opererar djuren så att man får en direkt ingång genom kroppssidan till vommen. Vommen är den dominerande magen hos nötkreatur.

Det är de s.k. vomfistlarna som nyligen har uppmärksamats i massmedia. Operationen är relativt liten och görs på stående djur under lokalbedövning. Vombäggen och kroppsväggen blir gott sammanläkta inom 10–14 dagar. Djuren, korna eller fåren, kan sedan ha dessa fistlar under hela sin livstid utan mätbara men eller lidanden. Tekniken har sedan 1950-talet haft stor internationell spridning. Det ser naturligtvis onormalt ut med lock på magen, och det kan även se illa ut när fistelhålen blir för stora och de använda tätningarna inte fungerar. Läckage ser illa ut, men kan inte sägas skada djuren.

Marianne Samuelsson tar även upp s.k. tarmfistlar, dvs. motsvarande ingångar till olika tarmavsnitt. Sådana fistlar förekommer av och till i försök. Det fordras verkligen kritisk prövning i dessa fall. Denna typ av fistlar kräver ett större ingrepp som djuren ofta anpassar sig sämre till.

Alla fistlerade djur används för att man skall få ökad kunskap, antingen om djurets funktion eller om fodrets funktion i djuret. Vomfistlerade djur har man dock även fått användning för i de fodervärderingssystem vi använder. Genom att studera de vomfistlerade djuren kan vi kontinuerligt beräkna smältbarhet och energivärde på foder från praktiskt lantbruk, för att förbättra djurens näringsförsörjning och djurhållningens ekonomi. Även proteinvärden kan komma att beräknas på motsvarande sätt.

Till bilden hör att behovet av fodervärderingssystem har ökat i takt med produktionsintensiteten. Samtidigt är det dock tilltalande att man på detta sätt kan ersätta kemiska metoder med biologiska. Tyvärr har man ännu inte utvecklat metodik baserad på vominnehåll från slaktdjur, utan man är beroende av de vomfistlerade djuren.

Att vi nu har fått en delvis sned massmediadebatt visar på behovet av de försöksdjursetiska nämnderna och att de bör få en stärkt ställning. De bör få ett ännu starkare lekmannainflytande och mera resurser. Nämnderna bör flitigt informera sig om olika försök och även påta sig ett informationsarbete gentemot allmänhet och massmedia.

Som alla politiska partier säger bör vi kunna minska användningen av försöksdjur. Jag skulle vilja fråga jordbruksministern om det finns ett samband mellan kraven på hög produktion och behovet av försöksdjur inom husdjursskötseln. Är det inte så att den industrimässiga djurhållningen, förutom mycket annat, också har givit oss ett större behov av försöksdjur? Den mera observerande djurforskningen kanske åter bör prioriteras före den experimentella, även beträffande viltforskningen. Skulle vi inte t.ex. kunna slippa den nu så moderna tekniken med radiosändare på vilda djur och åtminstone hålla de vilda djuren något så när fredade? Annars får vi arbeta med dessa avvägningar. Glädjande nog förskjuts emellertid balanspunkten till djurens förmån.

Anf. 49 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Först har det ställts frågor kring det speciella försöket. Som jag sade tidigare, vilket kammarens ledamöter också är väl medvetna om, kan och får regeringen inte göra sådana bedömningar. Vi har förvisso andra system för detta.

Beskrivningen av själva försöket i Svensk Veterinärtidning är dock annorlunda än den som Marianne Samuelsson har gjort. I tidskriften sägs att det handlar om olika foderstater i samband med bekämpning av plågsamma skelettsjukdomar hos kalvar. Jag förmodar att det är en fråga som har bedömts av nämnden. Här kan vi dock inte göra en bedömning av det enskilda försöket. Det gjordes som sagt en annan beskrivning i debatten i veterinärtidskriften än den som gavs i frågan.

När det gäller de principiella frågorna vill jag säga att djurförsök inte får förekomma om likvärdig kunskap kan vinnas genom att man använder alternativa metoder. Vi ger resurser till detta. Jag anser inte att de resurser som ges till alternativa försök är så blygsamma som det har gjorts gällande i debatten. Jag tror att de resurserna är viktiga för forskningen och för att vi verkligen mer och mer skall gå över till alternativa försök. Alla som har yttrat sig här i debatten vill nog att vi skall använda mera alternativa försök och så litet djurförsök som möjligt.

Den andra principiella frågan berör t. ex. vad det betyder att vi ändrar sammansättning på nämnden. Från den 1 januari i år har de djurförsöksetiska nämnderna fått ett förstärkt lekmannainflytande. Hälften av nämndens ledamöter är nu lekmän. Det är för tidigt att uttala sig om huruvida ett system som har fungerat sedan den 1 januari i år bör omprövas eller inte.

Centrala försöksdjurnämnden – som inte själv prövar, men ändå har ett samlat ansvar som det korrekt sades – fick ökade resurser och större betydelse för ungefär ett år sedan. Vi har förvisso skäl att ta tid på oss när vi skall utvärdera om detta är tillräckligt eller inte. Detta är självfallet ett viktigt område att bevaka. Om de förstärkningar som görs inte är tillräckliga, får man se över detta igen.

Sedan några ord om det som anförts om att nästan alla fall godkänns. Jag har studerat den första perioden i år som vi har statistik ifrån, januari–mars. 350 ansökningar har då prövats av djurförsöksetiska nämnden. Det är riktigt att det bara är två av dem som har avstyrkts. Ungefär 50 av de övriga ansökningarna har man dock försett med råd eller modifierationer beträffande genomförandet för att bättre tillgodose djurskyddsaspekterna. Det har således förändrat projektet. Detta är väl också någonting som man bör ta i beaktande när man diskuterar huruvida ett system fungerar eller inte. För det första får man väl utgå ifrån att de sökande efter hand mer och mer anpassar sig till de skärpningar av reglerna som har gjorts. För det andra, i den mån de inte gör det, har nämnderna i dag fått en stärkt ställning genom de sammantagna reformer vi har gjort. För det tredje är det inte bara fråga om avslag eller inte avslag, utan det är i hög grad fråga om att få en dialog mellan forskare och nämnderna med lekmanrepresentanter som skall företräda djurskyddssynpunkter. Om de 50 modifierade försöken är ett uttryck för detta, går vi i rätt riktning.

Anf. 50 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det är riktigt att det ofta blir modifieringar i ansökningarna och att man från etiska nämnderna skriver – som tur är – att vissa krav måste vara uppfyllda. Det intressanta är dock att jag inte har kunnat finna något belägg för att man kontrollerar att de sökande följer upp de nya intentioner de har fått för sitt försöksprojekt. Jag har inte kunnat finna att det görs någon kontroll bakåt av att ändringarna verkligen tas på allvar. Man får i och för sig hoppas att det görs. Vid rundringningar har jag dock förstått att så inte alltid är fallet.

Försök med vomfistlar kanske inte är plågsamma för djuret i fråga. De djur jag har tittat på såg ut att må som kor och får brukar göra. Jag kan inte säga att de skulle må speciellt dåligt. Jag tycker dock att det är en principalsak när det direkt i ansökningen står att försöket skall användas till analys av energiinnehåll i grovfoder. När jag frågat visar det sig vara till för att testa foder för att göra upp foderstater åt jordbrukare som har skickat in prov på sitt foder. Det kanske är angeläget att de kan göra det. I så fall tycker jag att vi måste ta upp det i debatten och fatta ett beslut om att detta ändamål är så angeläget att försök med djur skall tillåtas. I dag finns inga klara direktiv. De etiska nämnderna har kanske gett tillstånd till detta, eftersom de inte har haft klara direktiv och kanske inte har funderat över frågan så noggrant. Jag tycker att denna debatt är viktig. Så småningom kanske det barkar därhän att allt som är ekonomiskt lönsamt skall kunna testas och prövas på djur.

Anf. 51 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Jordbruksministern instämmer i betydelsen av en bra och heltäckande djurskyddslagstiftning och även i synen på att de alternativa metoderna skall ha försteg framför de hittillsvarande, traditionella metoderna, där djur används. Men det är viktigt att regeringen inte hamnar i en situation där detta bara blir en läpparnas beaktelse. Utvecklingen måste också föras framåt. Dess värre tyder utvecklingen på att riksdagen gång på gång måste skjuta regeringen framför sig i dessa frågor.

Jordbruksministern nämnde att statens satsningar på forskning med alternativa metoder inte skulle vara så blygsam som det verkar av debatten. Min jämförelse var inte den. Min jämförelse gällde de belopp som avsatts för forskning med försöksdjur. I den jämförelsen kommer dess värre statens satsningar på alternativa metoder till korta. Detta är återigen ett exempel på att regeringen inte handlar med kraft. Jordbruksministern säger att man får återkomma om det inte räcker till. Vi emotser med spänning påplussningar på dessa fronter vid nästa tillfälle när jordbruksministern kan få loss litet pengar.

När det gäller sammansättningen av de djurförsöksetiska nämnderna får vi reda på att det är för tidigt att dra några slutsatser. Jordbruksministern drar då försiktigtvis inte några slutsatser alls. Jag vill påminna jordbruksministern om den debatt som var så sent som förra veckan här i kammaren, att det är uppenbart att det är dags att värdera dessa frågor än en gång.

Anf. 52 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! När det gäller frågan om resurser kan man värdera detta på olika sätt. En ökning med en tredjedel till forskning genom alternativa försök och till centrala försöksdjursnämnden sammanlagt på ett budgetår tycker jag inte är dåligt. Men det kan man självfallet ha olika värderingar om.

Som svar på Marianne Samuelssons fråga om uppföljningen vill jag säga att det är miljö- och hälsoskyddsnämnden som har tillsynsansvaret. Dessutom skall bl.a. de försök som föranledde Marianne Samuelssons fråga omprövas av en djurförsöksetisk nämnd senast inför år 1991. CFN skall inte pröva enskilda projekt. Däremot skall nämnden, med sina nya förstärkta resurser, följa de etiska nämndernas arbete och bedömningar av frågor om allmänna djurförsök. Det är svaret på de frågor ni har ställt.

Till Paul Cizuk, som var inne på samma sak som Marianne Samuelsson tog upp i sitt senaste inlägg, vill jag säga att min uppfattning inte är att behovet av ökad produktion i Sverige skall leda till ökat användande av djurförsök. Så kan man inte på något sätt tolka de skärpningar vi har gjort när det gäller användningen av försöksdjur. Det handlar om ur allmän synpunkt angelägna projekt som nämnderna bedömer icke kan ske med alternativa metoder. Det är alltså icke min uppfattning att behovet av ökad produktion skall leda till en ökning av antalet djurförsök. Det är svaret på den frågan.

Jag kan ge det generella svaret att regeringen inte kan gå in i enskilda projekt. I samband med detta specifika projekt talas det om att det skulle motiveras med att man kan öka produktionen. Jag vet inte vilka bedömningar nämnden har gjort. Jag kan bara citera vad som har sagts i Veterinärtidningen i samband med forskarnas egna uttalanden, nämligen att det bl.a. handlar om att man har kommit i kontakt med sjukdomskomplex hos kalvar, som består i olika skelettskador med benbrott och bristningar av hälsenan som följd, vilket kan leda till mycket dramatiska och plågsamma sjukdomar. Jag vet inte i vilken mån detta har haft betydelse vid bedömningen. Det är alltså det vi inte kan diskutera här i riksdagen – i vart fall inte jag. Jag vill ändå ge den kompletteringen till den bild av motiveringarna som Marianne Samuelsson har givit.

Anf. 53 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Jag har kanske inte någon annan värdering än jordbruksministern om att en 30-procentig uppräknings skulle vara bra. Men den jämförelsen blir intressant bara när man vet från vilken ursprunglig nivå man utgår. Det är den nivå man har kommit upp till efter denna 30-procentiga uppräknings som skall jämföras med de belopp som anslås för forskning *med* djur. Den jämförelsen och den fråga jag ställde i samband härmed till jordbruksministern undviker han dess värre. Det man då måste fråga sig är: Kan det möjligen bero på att jordbruksministern sluter upp bakom det vi i folkpartiet anser, nämligen att statens satsning på forskning med alternativa metoder ändå är rätt blygsam jämfört med de belopp som avsätts för forskning med försöksdjur?

Anf. 54 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det är bra att behovet av ökad produktion inte skall leda till fler djurförsök. Det låter i alla fall bra. Men om man studerar hur målet ökad produktion nås, kan jag inte se annat än att en följd av att tillåta denna typ av djurförsök för att analysera exempelvis fodersorter är en ökning av djurförsöken. Det är av den anledningen jag tycker att det är viktigt att ta upp frågan om djurförsök skall få göras av ekonomiska skäl.

Det finns också många andra bitar i detta. Jag tror att vi är på rätt väg. Vi har kommit en bit i diskussionen och fattat beslut om en ny djurskyddslag, som i alla fall kan bli ett steg i rätt riktning. Det finns dock mycket att önska ytterligare. Den stora biten är att vi måste ändra på många av de förhållanden man i dag forskar om, nämligen de som hänger samman med att vi har en dålig miljö. Vi har utsläpp som vi inte tål. Vi dricker för mycket alkohol, vi röker för mycket osv. Det är anledningen till sjukdomarna som vi måste ta itu med för att minska antalet djurförsök.

Anf. 55 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Det var bra att höra från jordbruksministern att krav på ökad produktion inte skall få motivera fler djurförsök. Jag ställde min fråga mot bakgrund av att jag känner starkt att det finns ett samband mellan jordbrukspolitik och behovet av försöksdjur. Ju mer vi industrialiserar och specialiserar djurproduktionen, desto längre måste vi driva förfiningen i metoder. Vi driver upp produktionskapaciteten hos de enskilda djuren med genetiska metoder. Sedan måste vi hänga med när det gäller utfodringen. Det ställs allt högre krav på att vi kan värdera foder riktigt. Jag har, i synnerhet på det område jag själv har forskat på, proteinomsättningen, sett att det är för de högmjolkande djuren proteinkvaliteten betyder någonting. Därför är det viktigt att man tänker på detta när man diskuterar en annan jordbrukspolitik. Det finns fördelar med att gå över till en lägre produktionsintensitet, ett s.k. alternativt jordbruk med en alternativ djurhållning. En bland många fördelar är att vi kan klara oss med färre djurförsök och en naturligare forskning på husdjursområdet.

Anf. 56 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag känner stor sympati för mycket av det Paul Ciszuk sade i sitt senaste inlägg om den ökade bräckligheten och de problem som många djur har fått i produktions- och uppfödningsformer som är alltför hårt drivna till specialisering. Jag känner sympati för mycket av det som sades här.

Anders Castberger säger att det skulle behövas mer pengar för alternativa metoder. Anders Castberger talar också om statens satsning på produktion och djurförsök, som om det funnes något stort statligt anslag som skulle driva fram djurförsök med hänsyn till djurens produktionsförmåga. Så är det inte. Jag tar gärna en debatt om detta. Det ingick alltså inte i denna interpellation. Det handlar här i första hand om anslag på det medicinska området, statliga anslag för att bekämpa sjukdomar och enskilda forskningsprojekt som kan få anslag genom t.ex. forskningsråd. Hur mycket det blir sammantaget vet jag inte. Det finns inte någon statlig politik för att driva fram djurförsök, utan tvärtom innebär den statliga politiken att man skall minimera djurförsöken. Det sägs att antalet djurförsök riskerar att öka, men glädjande nog minskar det.

Mitt svar till Marianne Samuelsson har klargjort att regeringens politik inte är att stimulera till djurförsök i syfte att förstärka djurens produktionsförmåga, absolut inte.

Andre vice talmannen anmälde att Marianne Samuelsson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1988/89:179 om förbud mot inplantering av rådjur på Gotland

Anf. 57 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Carl Frick har frågat mig vad jag avser att göra för att ändra gällande lag så att inplantering av främmande arter omöjliggörs och vad jag avser att göra för att se till att de rådjur som redan finns på Gotland infångas och planteras tillbaka på fastlandet.

En viktig princip i den nya jaktlagstiftningen är att viltet skall vårdas i syfte att de viltarter som tillhör landets viltbestånd skall bevaras. Till skydd för viltbestånden får regeringen enligt jaktlagen meddela föreskrifter om att vissa slag av vilt inte får sättas ut i frihet eller hållas i hägn utan tillstånd.

Regeringen har i jaktförordningen bestämt att vissa djurarter som i särskilt hög grad kan vålla skada inte får sättas ut i frihet utan tillstånd av statens naturvårdsverk. Förbudet gäller också arter eller raser som inte tillhörde landets viltbestånd vid utgången av år 1987.

Bakgrunden till dessa bestämmelser är att det av flera skäl finns anledning att vara mycket restriktiv när det gäller att föra in främmande viltarter i landet. Djur av nya arter kan komma att skada det inhemska växt- och djurlivet genom sitt sätt att skaffa föda eller genom att sprida sjukdomar. Skaderisken manar också till försiktighet när det gäller utplantering i nya

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om förbud mot inplantering av rådjur på Gotland

områden av arter som redan finns i landet. Utplanteringsförbudet omfattar inte rådjur. Det har alltså inte ansetts vara förenat med några särskilda risker att plantera ut rådjur.

De synpunkter som tidigare framförts som argument mot inplantering av rådjur på Gotland har gällt risken för trafikolyckor och för skador på jordbruksgrödor och trädgårdsodlingar. Även Gotlands särpräglade flora har nämnts som ett argument mot inplantering. Carl Frick anför nu också att det är olämpligt att plantera in främmande arter på öar.

Frågan om inplantering av rådjur på Gotland är kontroversiell där. Gotlands kommun har nyligen hemställt om en ändring av jaktförordningen, så att för Gotland främmande djurarter inte får planteras in där utan tillstånd av naturvårdsverket. Framställningen är nu föremål för en bred remissomgång. Skulle det vid beredningen av den framställningen komma fram skäl för ett ändrat ställningstagande i frågan om förbud mot inplantering, är jag självfallet villig att medverka till de författningsändringar som behövs.

Det torde inte vara praktiskt möjligt att fånga in det ringa antal rådjur som i dag finns på Gotland och föra det till fastlandet. Om samtliga rådjur skall bort från ön får därför jakt tillgripas. Jakt efter rådjur är redan tillåten på Gotland under årets sista tre månader.

Anf. 58 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret. Det är mer än beklagligt att man inte har ett mer generellt utplanteringsförbud i vårt land. Naturen strävar efter balans. Att plantera ut djurarter i områden där de inte har några naturliga fiender innebär stor risk för snabb spridning. Tanken är väl knappast att se till att Gotlands fauna skall berikas med varg eller lo för att motverka en osympatisk spridning?

Normalt planteras djur ut för att det finns någon form av ekonomisk vinning. Några sådana skäl finns inte i Gotlandsfallet. Där gäller det att tillfredsställa vissa personers jaktlust. Sådana skäl borde inte få leda till en utplantering. Det är uppenbart olämpligt att till Gotland föra rådjur som aldrig har funnits där. Bakom min tanke att man skulle fånga in rådjuren och skicka tillbaka dem låg att jag tycker att man skall ha en mindre blodig hantering och låta djuren leva i de områden de ursprungligen kom från.

Anledningen till att jag har tagit upp det olämpliga i att göra en sådan här utplantering på öar är att det är osannolikt att det till en ö av detta slag kommer naturliga fiender. Därför är det uppenbart olämpligt att i sådana fall utplantera djur som ursprungligen inte hör dit.

Sverige är med i en organisation som heter IUCN. IUCN säger att inga främmande arter skall introduceras i en halvnaturlig omgivning, om det inte finns speciella skäl till detta. Och det skall få ske endast då inplantering har studerats och planerats noga. Jag vill fråga jordbruksministern: Vilka speciella skäl kan regeringen anföra, och hur har inplanteringen studerats och planerats i detta fall? Det är väl ändå meningen att Sverige skall följa rekommendationerna från IUCN? Kvar står kravet: Ta bort rådjuren från Gotland!

Anf. 59 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Herr talman! Carl Frick säger i sin interpellation att rådjuren på Gotland inte har några andra naturliga fiender än jägarna och fordonstrafiken.

Jag vill haka på där. Om fordonstrafiken är en fiende för rådjuret innebär ju detta samtidigt att rådjuret är en stor trafikfara. Även om den problemställningen egentligen är kommunikationsministerns bord, vill jag fråga jordbruksministern: Måste man inte snabbt försöka hindra en ny trafikfara på Gotland? Med det goda tvärdepartementala samarbetet som statsrådet Hellström framhållit i tidigare debatter kan statsrådet kanske efterhöra kommunikationsministerns syn på detta. Rådjuren är ju ännu inte så många, men om de får leva fritt blir de snart fler.

Biltrafiken är tät på Gotland, vilket är förklarligt i en region med relativt lågt utvecklad kollektivtrafik. Länet ligger på sjätte plats i landet när det gäller personbilar per invånare. Därtill kommer lastbilar, motorcyklar och bussar som tillsammans med personbilarna uppgår till inemot 40 000 fordon. Därtill kommer sommarens stora turistmängd, som oftast är bilburen.

Vi vet att antalet viltolyckor ökar i andra delar av Sverige, och då främst rådjursolyckorna. 1987 års siffror visar att mellan 7 och 8 % av olyckorna utanför tätbebyggt område är viltolyckor. 4 % av de omkomna i trafiken avled till följd av sådana olyckor. Det måste därför vara mycket angeläget att regeringen på alla sätt motarbetar viltolyckor på Gotland. Detta kan ske genom att inplantering av djurarten regleras i naturvårdsförordningen. Ett förbud mot rådjursimport kan då komma till stånd. Jag hoppas att remissomgången leder till ett stöd för Gotlands kommuns begäran som går ut på detta.

Mot detta kan det naturligtvis invändas att ett vackert djur som rådjuret tillför landskapsbilden stora värden. Det är därtill ett näringsriktigt köttillskott i folkhushållet. Men rådjuret utgör i dag i all sin skönhet ett stort problem bl.a. i skogslänen genom att beta på skogsplantor. Därtill kommer alltså trafikfaran. Jag hoppas att statsrådet instämmer i att man bör avstå från rådjur på Gotland.

Anf. 60 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Denna fråga är som jag har sagt i svaret kontroversiell på Gotland, och man kan också säga att motståndet på Gotland har ökat. Det var ju Gotlands jägargille som i december 1988 begärde att man skulle verka för ett förbud mot inplantering. Detta gille hade tidigare önskat ha rådjur på Gotland. Som jag sade har vi nu fått en begäran från Gotlands kommun om en ändring av jaktförordningen, som innebär att för Gotland främmande djurarter inte skall få planteras in på Gotland utan tillstånd. Nu pågår en bred remissomgång. Jag lyssnar till vad ni säger här, och jag lyssnar till remissinstanserna. Men för dagen kan jag inte säga mer i detta ärende.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om förbud mot inplantering av rådjur på Gotland

*Om förbud mot
införande av främ-
mande trädslag*

Anf. 61 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Åsa Domeij har frågat mig, inte om främmande rådjur, men om jag vill medverka till att utplanteringen av främmande trädslag i Sverige inte skall fortsätta, eftersom den inte förefaller förenlig med synen inom Internationella naturvårdsunionen, IUCN.

Åsa Domeij anför i interpellationen att ett främmande trädslag inte bör planteras in utan att det är mycket noga undersökt vilka de ekologiska konsekvenserna kan bli.

Det är också min mening att införandet av ett främmande trädslag måste föregås av studier i fråga om både virkesproduktion och miljökonsekvenser. Ett främmande trädslag kan inte anses beprövat förrän en allsidig bedömning av såväl nyttan som risken har gjorts. Användningen av främmande trädslag i svenskt skogsbruk regleras i skogsvårdslagen (1979:429). I skogsstyrelsens föreskrifter till lagens 8 § anges att skogsodling med främmande trädslag endast får ske, om trädslaget är minst likvärdigt med de inhemska trädslagen i fråga om virkesproduktion och om det inte medför någon påtaglig olägenhet från allmän miljösynpunkt. Man kan t.ex. få en högre produktion, bättre kvalitet eller ökad motståndskraft mot klimatskador. Om ett utländskt trädslag inte tillför något positivt, så skall det i princip inte införas. Och vi får naturligtvis inte riskera att allvarliga sjukdomar introduceras på våra inhemska träd genom introduktion av ett nytt trädslag. Bestämmelser som avser att hindra detta finns i en särskild regeringsförfordning om införsel av växter (SFS 1975:994).

Det är naturligtvis inte bara av intresse för naturvården att överväga miljöeffekterna före introduktion av ett främmande trädslag. All växtodling innebär ett risktagande, och man måste väga nytta mot risk. Här gäller samma krav på hänsyn som ställs på alla skogsbruksåtgärder. En ny trädart får t.ex. inte utgöra ett hot mot vår inhemska flora och fauna. Risken för spridning till skogliga referensområden eller andra skyddade naturliga ekosystem måste begränsas. Detta framgår av skogsvårdslagstiftningen.

När det särskilt gäller contortatallen är kunskaperna varken fullständiga eller tillräckliga i dag. Då den nya skogsvårdslagen beslutades år 1979 betonades detta särskilt, och restriktioner som tidigare inte hade funnits infördes. De regler som i dag gäller bygger både på forskningsresultat och på riskbedömningar som grundar sig på praktiska erfarenheter. Inför 1979 års beslut att tillåta endast en begränsad och kontrollerad introduktion av arten gjordes bedömningen att contortatallen inte skulle medföra någon påtaglig olägenhet från allmän miljösynpunkt.

År 1987 skärptes skogsvårdslagstiftningens krav på skogsodlingar med contortatall. Bakgrunden var de oroande svampskador som drabbade contortatall i kärva klimatlägen i norra Sverige. Nu gäller att alltför stora sammanhängande arealer med enbart contortatall skall undvikas. Det är förbjudet att använda contortatall i södra Sverige och i kärva klimatlägen. Bestånden får inte vara större än 80 hektar. Contortatallen får inte planteras närmare nationalparker och naturreservat än en kilometer. Det skall alltid

finnas ett inslag av inhemska trädslag i bestånd med contortatall. För närvarande pågår en kartläggning av de svampskador som drabbat både inhemsk tall och contortatall. Skogsstyrelsen kommer att närmare pröva skadeutvecklingen och ta ställning i frågan på nytt under innevarande år.

Andra främmande trädslag förekommer i dag nästan enbart i försöksverksamhet. Om en storskalig satsning på något utländskt trädslag, t.ex. svartgran, skulle föreslås finns det, som jag ser det, anledning att mycket tidigare fästa större vikt vid miljökonsekvenserna än vad som gjordes då contortatallen introducerades.

Anf. 62 ÅSA DOMEIJ (mp):

Herr talman! Jag tackar ministern för redogörelsen för farorna med att införa främmande trädslag i skogen, för det var ju egentligen en redogörelse över riskerna. Jag fick inget svar på mina frågor. Den ena frågan gällde om utplantering av t.ex. contortatall är förenlig med ståndpunkterna inom IUCN, där Sverige är medlem. Den andra frågan gällde om ministern tänker tillåta en fortsatt utplantering.

Jag tyckte att ministerns argumentation stärkte min inställning, att det faktiskt inte är förenligt med synpunkterna inom IUCN att plantera ut contorta. I skriften *Translocation of living organisms* från september 1987 förklaras Internationella naturvårdsunionens inställning. Man har där delat upp olika typer av biotoper i tre olika klasser. En klass gäller semi-natural habitat. Det är en typ biotop som den svenska skogen kan anses utgöra. Där står – det är alltså samma skrift som Carl Frick hänvisade till:

“No alien species should be introduced into a semi-natural habitat unless there are exceptional reasons for doing so, and only when the operation has been comprehensively investigated and carefully planned in advance. A semi-natural habitat is one which has been detectably changed by man's actions or one which is managed by man, but still resembles a natural habitat in the diversity of its species and the complexity of their interrelationships.”

Det är precis som den svenska skogen är. Vilka starka skäl kan det egentligen finnas för att plantera ut contorta? Vilka miljökonsekvensbedömningar har gjorts? Jag tycker att ministern redan har svarat att det inte gjorts några miljökonsekvensbedömningar. Ändå fortsätter utplanteringen.

Ministern säger i sitt svar att införande av främmande trädslag måste föregås av studier av både virkesproduktion och miljökonsekvenser. När det gäller virkesproduktion har det gjorts studier men inte när det gäller miljökonsekvenser. Ministern säger också att det måste göras en allsidig bedömning av nyttan och riskerna. Det har inte gjorts någon allsidig bedömning. De ekologiska konsekvenserna är inte alls beaktade. Sedan säger ministern att kunskaperna när det gäller contortatallen är varken fullständiga eller tillräckliga. Ändå vill inte ministern stoppa en fortsatt utplantering.

Skogsnäringen är en mycket långsiktig näring. Det är inte fråga om bara de ekologiska riskerna utan även de ekonomiska. Om vi fortsätter på detta sätt kommer vi kanske att ha upp till 10 % av contortatall. Vad händer om vi får ett bakslag? Vi har redan fått ett bakslag i kärva klimatlägen, så att vi har fått stoppa utplantering där. Contortan skulle ju bli räddningen så att man skulle

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om förbud mot
införande av främ-
mande trädslag*

kunna bedriva skogsbruk även i de fjällnära känsliga skogarna. Men det fungerade helt enkelt inte.

Beträffande de ekologiska konsekvenserna vill jag fråga: Vad kommer de täta bestånden att betyda för andra arter? Det vet man mycket litet om. Än så länge är det väldigt långt mellan de olika bestånden. Men vad kommer att hända när vi får ännu mera contortatall utplanterad? De negativa konsekvenserna har i andra länder visat sig efter väldigt lång tid.

I Skottland har contortaplanteringarna drabbats av svåra insektsangrepp, så att man måste bedriva ett skogsbruk med betydligt mer kemikalier. På Nya Zeeland har contortan vandrat in i naturreservat, så att man måste röja där. Visserligen får man inte plantera contorta så nära naturreservat i Sverige, men det finns inga barriärer som hindrar att contortan vandrar in ändå. Tidigare sade skogsfolk att contortan inte självföryngrar sig så effektivt. Nu vet man att det inte är så. Contortan kan självsprida sig mycket effektivt.

Det är en viktig princip att man tar reda på förhållandena så mycket som möjligt innan man genomför sådana här förändringar i naturen. Egentligen kräver en majoritet av riksdagspartierna miljökonsekvensbeskrivningar i dag. Det bara socialdemokraterna som inte gör det. Trots det fortsätter utplantering av contorta. Jag skulle vilja fråga representanter för de partier som är för miljökonsekvensbeskrivningar: Varför stödde ni inte miljöpartiet och vpk i jordbruksutskottet när vi sade att vi vet alldeles för litet för att fortsätta plantera ut contorta?

Sammanfattningsvis kan jag säga att på min första fråga om den svenska politiken är förenlig med synen inom IUCN, den internationella naturvårdsunionen, har ministern indirekt svarat nej. Ministern har också svarat nej indirekt på min fråga huruvida utplanteringen skall fortsätta, eftersom ministern inte har sagt att den skall stoppas. Det är tydligen så att Sverige medvetet bryter mot sina åtaganden.

Anf. 63 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Skogen ger råvaror. Men skogen ger också sysselsättning och exportinkomster som stärker vår bytesbalans. För de allra flesta svenskar är dock skogen mycket mer än ett virkesförråd och en högst tall mycket mer än en timmerstock på rot. Skogen är en biotop, ett hemvist för älgar och ormbunkar men även för sällsynta mossor och utrotningshotade hackspettar. På något enstaka ställe där det finns berghyllor är skogen också t.o.m. ett hemvist för pilgrimsfalken.

Skogsbruket skall bedrivas rationellt. Men samtidigt måste man ta hänsyn till det faktum att skogen fyller många funktioner både för naturen och för oss människor. Sådana hänsyn kan innebära att de mest radikala metoderna inte tillämpas i områden som har särskilda natur- eller friluftsvärden, att hyggenas storlek begränsas – att man låter bli att avverka i vissa känsliga områden – och att ursprungliga skogstyper bevaras. Nu är det också angeläget att införandet av nya starkt markomvandlande brukningsmetoder t.ex. föregås av grundliga miljökonsekvensanalyser. Vi i folkpartiet har under många år upprepat vårt krav på miljökonsekvensanalyser, eftersom vi vill att effekterna på miljön av de olika ingreppen och brukningsmetoderna

skall kunna klarläggas. I normalfallet skall detta naturligtvis ske innan åtgärder vidtas.

I flera fall har vi i folkpartiet t.o.m. ansett att det inte är tillräckligt med analyser. I stället måste en prövning enligt miljöskyddslagen till. Senast i januari i år upprepade vi vårt krav på miljökonsekvensanalyser. Vi vill alltså ha noggranna miljökonsekvensanalyser före införandet – till skillnad från vad som gäller contortan, som redan har införts i vårt land – av ett främmande trädslag i Sverige. Med tanke på vad jordbruksministern sade tidigare här måste han faktiskt också svara på frågan om det inte nu finns skäl att ställa krav på noggranna miljökonsekvensanalyser vid införandet av främmande trädslag i Sverige.

Anf. 64 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Contortatallen är inte det enda exemplet på storskalig inplantering av främmande trädslag i Sverige. Under decennier har vi planterat ut barrträd av främmande proveniens i vårt land. Det är säkert mycket olyckligt för vår miljö som nedsmutsas alltmer. Känsligheten när det gäller biologiska störningar blir mycket stor i och med de här främmande träden, träd som är anpassade till helt andra klimatiska förhållanden än de som gäller i Sverige.

Vi har alltså all anledning att följa IUCN:s rekommendationer och avstå från inplantering av främmande växtmaterial. Således är det dags att stoppa den här verksamheten. Jag är mycket förvånad över jordbruksministrarnas medgivande, att vi inte har vare sig fullständiga eller tillräckliga kunskaper i dag om contortatallen. Det tyder på att okunskapen också är stor i fråga om andra trädslag. Det förstärker verkligen min oro. Således finns det all anledning att definitivt stoppa introduktionen av främmande trädslag och att följa IUCN:s regler.

Så till Anders Castberger. Han talar utomordentligt varmt och kärleksfullt om behovet av miljökonsekvensbeskrivningar och om deras fantastiska betydelse vid introduktionen av främmande trädslag. Men nog hade det varit klädsamt om Anders Castberger hade samtyckt med oss i miljöpartiet och dem i vpk som i jordbruksutskottet ville stoppa utplanteringen av contortan. Det skulle ha varit logiskt, med tanke på Anders Castbergers resonemang här alldeles nyss.

Anf. 65 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Först till Åsa Domeijs fråga om IUCN. Det är inte så, som kanske kunde framgå av det som Åsa Domeij sade, att det är fråga om ett slags åtagande från Sveriges sida som stat i ett internationellt organ som man här skulle frångå. I stället handlar det om ett policyuttalande från nämnda organ. Såvitt jag förstår siktar man in sig på den okontrollerade införseln av främmande arter. Liknande uttalanden har vi ställt oss bakom i andra sammanhang.

Att man inte skulle få införa främmande trädslag i form av kulturskogar överensstämmer däremot inte med vår lagstiftning och politik. IUCN säger i det Position Statement som Åsa Domeij talade om att detta får ske bara om det föreligger exceptionella skäl. Vi i Sverige accepterar emellertid exoter,

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om förbud mot
införande av främ-
mande trädslag*

inte möjligt att göra det inom överskådlig tid.

Det är riktigt, som ministern säger, att det här inte är något direkt åtagande i Internationella naturvårdsunionen. Men Sverige är ju medlem där, och Sverige brukar annars vilja vara ett föregångsland internationellt. Åtminstone beskrivs det så från regeringens sida andra gånger i riksdagen. Här talar jordbruksministern om att Sverige har en annan lagstiftning än de principer som gäller inom Internationella naturvårdsunionen. Det är ärligt att säga det, men det är samtidigt beklagligt att det är så.

Det är inte korrekt, som ministern säger, att principerna i Internationella naturvårdsunionen innebär ett absolut förbud, men det krävs mycket starka skäl innan man får plantera in främmande arter i ett sådant ekosystem som de svenska skogarna utgör. Konsekvenserna skall vara mycket noggrant utredda innan dess.

Anf. 69 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Verkligheten skiljer sig något mindre "stam vid stam" än vad det ibland kan förefalla för den som lyssnar på det som vi just nu debatterar. Det är förbjudet att plantera contorta i södra Sverige och i kärva klimatlägen. Restriktionerna har ökat i omfattning.

Senare i år lämnar skogsstyrelsen en ny redovisning, där vi får se om man eventuellt vill gå ännu längre och kräver att det stopp som gäller i södra Sverige och i kärva klimatlägen också skall gälla i övrigt. Bakgrunden tycks vi vara ganska överens om, nämligen att man på 70-talet fäste för litet vikt vid miljöstudier när man startade en mer intensiv contortaplantering, men det fanns även då restriktioner.

Det är något av exegetik som Anders Castberger frågar om. Är en miljökonsekvensanalys starkare än det uttalande jag har gjort i interpellationssvaret? Jag menar alltså att det finns anledning att mycket tidigare fästa större vikt vid miljökonsekvenserna om det skulle bli fråga om förslag till introduktion av ett nytt trädslag än när contortan introducerades. Jag tycker att uttalandet är klarare.

Anf. 70 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Först vill jag ta upp påhoppet från miljöpartiet de gröna, som brukar säga till oss andra att vi skall sluta att profilera oss och i stället jobba tillsammans, särskilt med dem som anser sig själva gå före. Den uppmaningen har jag all grund att fullt ut returnera till miljöpartiet de gröna.

Det handlar om logik. Det är inte så att en analys automatiskt skulle leda till ett förbud. Åsa Domeij. Det kan t.o.m. bli tvärtom. Åsa Domeij lyssnade kanske inte tillräckligt uppmärksam till mitt inledande inlägg, där jag påpekade just att det naturligtvis är mycket angeläget att det även görs en miljökonsekvensanalys av vad som händer med den contorta som redan finns i Sverige.

Därför behöver man inte automatiskt dra den slutsats som tyvärr också Carl Frick drog, samtidigt som han anklagade folkpartiet för att tänka fel, nämligen att contortan skall förbjudas, när man inte ens vet huruvida den är farlig eller inte. Det som sägs i den ursprungliga interpellationen visar på en lång rad olika problem i andra länder, och vi vet bara till en del vilka

problemen är i Sverige. Därför vill vi i folkpartiet gärna se till att få fram miljökonsekvensanalyser.

Till jordbruksministern vill jag säga att det inte alls är fråga om exegetik. Jag vet fortfarande inte om vi skall tolka jordbruksministern så att socialdemokraterna anser att det skall göras miljökonsekvensanalys vid t.ex. inplantering av nya trädslag och en del andra ingrepp i naturen och i vår miljö. Om det är så, är vi i folkpartiet naturligtvis nöjda med att socialdemokraterna på mindre än en månads tid har svängt helt om och nu kanske är beredda att gå med på den linje som drevs av folkpartiet och flera andra partier när frågan behandlades senast.

Om det inte är så, är vi i folkpartiet naturligtvis i fortsättningen lika kritiska till regeringens inställning, och vi anser inte att formuleringen "fästa större vikt vid" är till fyllest. Vi anser också att man skall fästa stor vikt vid detta – gärna en större vikt – men om man inte vet vad konsekvenserna blir när man t.ex. inför ett nytt trädslag måste man först ta reda på det. Det är det som en analys syftar till.

Anf. 71 ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! Det är riktigt, som jordbruksministern säger, att det nu har införts mer restriktioner när det gäller utplanteringen av nya trädslag. Det är litet av eftertankens kränka blekhet över regeringens politik. Det är bra att miljömedvetandet ökar.

De ändrade reglerna har införts efter bakslag i odlingen av contorta. Varför skall man då fortsätta att plantera ut contorta i delar av landet, så att det kanske blir ännu större bakslag med ekonomiska och ekologiska konsekvenser, som kan bli mycket allvarliga på sikt? Erfarenheten från andra länder är, som jag tidigare har sagt, att de allvarligaste bakslagen har kommit efter mycket lång tid.

Jag vill säga till Anders Castberger att det självfallet inte är säkert att en miljökonsekvensanalys kommer att leda till förbud, men analysen skall ändå göras först, innan ett trädslag planteras ut. Det har ju inte gjorts några miljökonsekvensanalyser, och då skall man inte fortsätta att plantera ut contorta, liksom man inte skall plantera ut nya trädslag. Folkpartiets resonemang är inte alls logiskt. När man bara kan visa upp sin miljöpolitik i ord kan man brodera ordentligt. När det kommer till konkreta beslut, som att vi skall sluta plantera ut ett trädslag för vilket miljökonsekvensanalyser inte har gjorts, hänger folkpartiet inte med.

Jag kan ge Anders Castberger mitt stöd när det gäller kravet på miljökonsekvensanalyser. Till jordbruksministern vill jag säga att miljökonsekvensanalyser eller miljökonsekvensbeskrivningar är ett mycket speciellt krav på beslutsunderlag som skall tas fram. I dag finns inte detta i den svenska miljölagstiftningen, med undantag för i viss mån i väglagen. Det är stor skillnad mellan det jordbruksministern säger och det Anders Castberger säger.

Förste vice talmannen anmälde att Anders Castberger anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 maj 1989

Om aktiv dödshjälp

Anf. 72 Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Fru talman! Margit Gennser har frågat mig om jag är beredd att entydigt och klart ta avstånd från "aktiv dödshjälp".

Margit Gennser tar i sin interpellation bl.a. upp den opinionsundersökning om vårdetiska frågor som Landstingsförbundet låtit utföra. En av frågorna avser just aktiv dödshjälp. Enligt Landstingsförbundets redovisning av enkätresultaten ansåg ca 60 % av de tillfrågade att läkare bör kunna ge aktiv dödshjälp. Själv anser jag att den här typen av frågor inte lämpar sig särskilt väl för opinionsundersökningar. Frågor om liv och död är alltför komplicerade för att kunna besvaras i enkäter.

Enkätresultaten diskuterades på Landstingsförbundets kongress för några veckor sedan. Landstingsförbundets styrelse slog då fast att hälso- och sjukvården inte kan medverka i aktiv dödshjälp. Kongressen ansåg att statens medicinsk-etiska råd bör ta fram ett kunskapsunderlag som en del i en bred information till allmänheten.

Statens medicinsk-etiska råd redovisade också sin inställning till aktiv dödshjälp vid Landstingsförbundets kongress. Rådet uttalade att man tar starkt avstånd från den inställning som majoriteten av de tillfrågade i enkäten hade. Rådet sade också i sitt uttalande att man anser det viktigt att debatten breddas och fördjupas och ser det som en viktig uppgift att medverka i det arbetet.

Senast för ett år sedan togs frågan om aktiv dödshjälp upp i en interpellationsdebatt här i kammaren. Min företrädare, Gertrud Sigurdsen, framförde då att det var hennes bestämda avsikt att motarbeta alla förslag som går ut på att legalisera dödshjälp. Jag instämmer till fullo i hennes uttalande. Även jag tar således klart avstånd från alla tankar på aktiv dödshjälp.

Jag vill i det här sammanhanget också ta upp frågan om smärtlindring och vård i livets slutskede. Socialstyrelsen har helt nyligen meddelat allmänna råd om smärtbehandling i livets slutskede (1989:1) samt underlag till vårdprogram för vård i livets slutskede. Det senare remissbehandlas för närvarande.

Socialstyrelsen säger i publikationen om smärtlindring att smärtan i samband med döendet är allas vår största skräck och en av orsakerna till att dödshjälpsdebatten hålls levande. I dag finns det kunskaper och medel att lindra smärta i livets slutskede. Men det behövs, enligt socialstyrelsen, fortfarande insatser för att sprida denna kunskap inom hälso- och sjukvården. Socialstyrelsens allmänna råd är ett led i det arbetet.

Anf. 73 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Jag hade väntat mig ett kraftfullt uttalande för länge sedan, när enkäten offentliggjordes. Jag fick vänta, och kraften, den saknas i dag.

Socialministern konstaterar att Gertrud Sigurdsen tidigare har tagit och han själv nu tar avstånd från aktiv dödshjälp. Han anser inte att den här typen av frågor lämpar sig särskilt väl för opinionsundersökningar. Det är verkligen ett halvhjärtat uttalande. Lägg märke till orden "särskilt väl".

Landstingsförbundet och statistiska centralbyrån ställde en fråga som går mot mångtusenåriga etiska regler och mot Sveriges rikes lag. De var inte obekanta med detta, utan de började sitt frågande med upplysningen att aktiv dödshjälp är förbjuden enligt Sveriges lag. Dessutom var frågornas formulering ledande, så man kunde inte få andra svar än dem man fick.

Det behövs, jag beklagar att jag måste påpeka detta, betydligt starkare ord för att ta avstånd från Landstingsförbundets obetänksamhet, ja, omdömeslöshet. Jag tycker också att det behövs starka ord för att ta avstånd från denna fråga, särskilt som Gertrud Sigurdsen hade uttalat sig så klart. Ibland, herr socialminister, behövs det klara och starka ord. Det fordras faktiskt ett hårt och fast avståndstagande. Det fordras att man nästan är oförsonlig, om jag får uttrycka mig så hårt.

Det finns dolda faror som mycket hänger ihop med stora byråkratiska organisationer och ett avkönat språk. Farorna är inte minst av etisk natur. Med avkönade ord lyckas vi dölja konkret och ofta hård verklighet. Människor blir resurser. Val mellan liv och död blir prioritering och, för att ta mänsklighetens ytterlighetsfall, döden blir slutlig lösning för miljoner människor och för många obotligt sjuka. Det bästa skyddet mot den här typen av avhumanisering är att byråkratisera mindre och att låta läkare och patient få ett förtroendefullt samarbete, utan att staten och byråkratin kommer in emellan. Läkarna behöver kunna följa den mångtusenåriga etik som finns inom deras yrke. Nu har Sverige en mycket långt driven offentlig styrning av sjukvården, nästan fullständigt monopol. Det är därför frågor om aktiv dödshjälp kan både inge farhågor och skapa stor rädsla.

Varför, lät Landstingsförbundet egentligen ställa frågan? Vad skulle svaret användas till? Vilket var syftet? Något syfte måste ju ha funnits. Socialministern måste själv ha frågat sig: Varför ställde man denna fråga? Vad är det för kunskapsunderlag som skall återfinnas i en bred information till allmänheten? Räcker inte den judisk-kristna etiken, som vi bl.a. har i tio Guds bud? Räcker den inte även i dagens Sverige? Jo, jag tror det. I annat fall vore det illa. Nej, det är ingen bred och förnyad debatt som behövs. Det är något mycket enklare: att vi människor accepterar vårt arv av mångtusenårig beprövad vishet. Det var därför jag hade väntat mig kärvare ord av socialministern. Politikerna använder ljumna ord, men statsmannen måste tala i klartext – i alla fall ibland – kärvt och rakt på sak.

Det är bra att socialministern berör smärtlindring i interpellationssvaret. Vi är alla rädda för smärta. Dessvärre fick vi för ett antal år sedan ett byråkratiskt mode där smärtlindring i alla dess former fördömdes. Säkertligen hade smärtlindringen missbrukats. Dess värre kom en rad myndighetspåbud, som gjorde att många läkare avstod från att lindra smärta där den borde ha lindrats. Nu har nya insikter trängt in i socialstyrelsen. Det är bra. Men sensmoralen borde vara – här som inom andra områden – att vi skall akta oss för alltför mycken centralstyrning uppifrån.

Det jag har velat säga till herr socialministern om ords betydelse, om faran att dölja en ofta hård, svår och oskön verklighet bakom eufemismer, bakom abstrakta uttryck är att det till detta egentligen krävs konstnärer, att det krävs författare. De har känsligare hud, och de vädrar inhumanism tidigare än vi andra. De vet och kan ge uttryck åt det som är människans lott. En ung

svensk författare, Bertil Mårtensson, har skrivit en kort novell som han kallar Livsverket. Den finns i en antologi. Jag skulle önska att herr socialministern läste den.

Herr socialminister! Ta till statsmannaord! Fördöm enkäten och ifrågasätt över huvud taget Landstingsförbundets verksamhet. Jag tycker att man har trampat över gränsen.

Anf. 74 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! Det är mycket märkligt att Landstingsförbundet ger sig till att ställa sådana här frågor. Från ministerns håll borde man kanske verkligen ta itu med detta. Ministern säger i svaret att "döendet är allas vår största skräck". Jag tycker att det är en mycket underlig formulering. Jag tror inte att vi är så rädda för döden, och jag tycker att det är konstigt att ta upp döendet i detta sammanhang. Vi kanske i så fall är mer rädda för dödshjälpen, när den över huvud taget tas upp till debatt. Att dö en naturlig död är kanske det som vi alla ser fram emot.

Att behöva utsättas för en debatt om dödshjälp, där man börjar fundera över om det är våra organ och hjälpen att dö som är det viktiga, skapar en otrygghet. Man bör över huvud taget inte ställa enkätfrågor om dödshjälp. Sådana frågor måste tas upp på ett helt annat sätt, om man över huvud taget skall debattera dem. Annars skapar man otrygghet hos människor, en otrygghet som det inte finns någon anledning att skapa, eftersom ministern tydligen står fast vid att dödshjälp inte skall ges. Det är kanske betryggande men trots allt något vagt svarat.

Det här är så otroligt viktiga frågor att jag håller med om att de verkligen inte lämpar sig för enkätundersökningar. Det är viktigt att vi håller på etik och ansvar även när vi gör enkäter. Det finns kanske andra saker som skapar större rädsla och skräck än döden, t.ex. den miljöförstöring som pågår och som vi som sitter här i riksdagen verkligen måste ta itu med.

Anf. 75 Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Fru talman! Jag förstår att Margit Gennser har ett starkt engagemang i den här frågan. Jag har inte mycket att erinra mot vad hon sade i sitt inlägg. Man kan naturligtvis alltid diskutera ordval och om orden är tillräckligt starka. Men någon halvhjärtad inställning ligger inte bakom detta interpellations-svar – det kan jag försäkra. Därför tycker jag inte att det stämmer riktigt när Margit Gennser dels säger att Gertrud Sigurdsen på sin tid gjorde ett klart uttalande, dels säger att det är oklart när jag till fullo instämmer i Gertrud Sigurdsens uttalande. Jag kan inte göra mer än instämma i Gertrud Sigurdsens uttalande och göra det så tydligt som möjligt. Det finns inte någon åsiktsskillnad oss emellan i det avseendet.

Sedan kan vi naturligtvis fråga oss varför Landstingsförbundet hade med den här frågan i sin enkät. Vi kan naturligtvis också vara kritiska mot att man har med den här typen av frågor i opinionsundersökningar från sjukvårdshuvudmännen. Den kritiken får Landstingsförbundet ta, men som både Margit Gennser och Marianne Samuelsson vet har inte regeringen att bestämma över vilka enkäter som Landstingsförbundet skall göra. Eftersom vi inte blir tillfrågade i förväg kan vi tyvärr bara uttala vår åsikt i efterhand. Landstings-

förbundet har inte konsulterat regeringskansliet innan man gick ut med den här enkäten.

När Margit Gennser går vidare och säger att det egentligen inte behövs något ytterligare kunskapsunderlag, att det egentligen inte behövs någon information, då är jag litet mer betänksam inför den slutsatsen. Oavsett om det var fel eller rätt att gå ut och fråga om detta – formuleringen av frågan kan också diskuteras – så visar ju svaren, så som de har getts, att det uppenbarligen behövs både ytterligare kunskap och ytterligare information i den här debatten. De som förespråkar aktiv dödshjälp avstår ju inte från att gå ut och plädera för sina åsikter. Även om jag kan förstå motivet till att Margit Gennser säger att det räcker med tio Guds bud och en mångtusenårig etik på detta område, så tycker jag inte att det är självklart att det gör det. Det kan vara bra om socialstyrelsen, det medicinsk-etiska rådet och andra även i fortsättningen deltar i den här diskussionen för att klara ut begreppen. Inte minst svaren på enkäten visar väl att det finns behov av ytterligare information. Även om det är självklart för några av oss vad det här handlar om, så är det tydligen inte det för medborgarna i allmänhet.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om aktiv dödshjälp

Anf. 76 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Det är riktigt att socialministern tar avstånd från aktiv dödshjälp. Det borde ha gjorts tidigare, direkt då enkäten offentliggjordes. Socialministern borde direkt ha sagt ifrån att den här typen av enkäter visar på omdömeslöshet, när förbundet för sjukvårdshuvudmännen går ut med den. Jag är ledsen att jag använder så hårda ord, men i vissa fall, i ytterst få frågor men i frågor av etisk natur, gäller det faktiskt att ha en mening, att våga gå ut med den och att föra fram den med kraft. Här är socialministern faktiskt överordnad sjukvårdshuvudmännen. Det hade gått mycket bra att bilda opinion med en gång. Då hade vi inte fått den här debatten.

Sedan var frågeställningen, ursäkta mig, bisarr. Man säger att man går mot Sveriges rikes lag, men man framställer sedan frågor på det viset att de nästan bara kan besvaras på ett sätt, dvs. att en majoritet av de tillfrågade säger att de är för positiv dödshjälp. Som man ropar i skogen får man svar. Även detta visade på omdömeslöshet. Här borde socialministern ha informerat sig om frågeställningen och även påpekat detta för allmänheten.

Vidare tog jag upp en annan sak, de avkänade orden. I ett fåtal frågor av stor mänsklig vidd får vi faktiskt undvika byråkratsvenskan. I den kan väldigt mycket ont göras. Den legitimerar saker som inte bör göras. Det var vad Landstingsförbundets och sedermera kongressens beslut ledde till. Man skulle gå ut med bred information och diskussion.

Nej, gå tillbaka till basen! Gå tillbaka just till den etik som har skapat den västerländska civilisationen och diskutera frågorna utifrån den men inte på byråkratsvenska! Detta var jag också inne på. Jag försökte tala om att en statsman hade gjort det, men en politiker kanske gör på ett annat sätt. Det finns en fara i Sverige med vår mycket monopoliserade sjukvård. Det är därför som jag har reagerat så hårt, och det kommer jag att fortsätta att göra.

Anf. 77 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! Jag tycker att det är bra att man satsar på kunskap och information. Det gläder mig, för det här är viktiga frågor att ta upp. Man måste ha kunskap och kunna både få och ge information. Om man gör en enkätundersökning, presenterar frågor och säger att många är positiva till aktiv dödshjälp, då börjar de tillfrågade också fundera över regeringens ställningstagande, och om det är någonting på gång. Då är det naturligt att regeringen gör ett uttalande, där man klargör var man står och ser till att informationen når ut, så att det inte uppstår osäkerhet om att någonting kanske är på gång så att säga över huvudet på människorna.

I detta sammanhang tror jag att det är mycket viktigt att människorna hela tiden vet hur regeringen ställer sig och vad som är på gång. Det gäller att inte skapa osäkerhet. De siffror man går ut med kanske i sig skapar osäkerhet. Jag har inte sett frågorna, men man vet ju när det gäller enkäter att resultatet kan bli felaktigt därför att underlaget varit bristfälligt. Människorna känner sig osäkra och börjar fundera. Det är då mycket viktigt att ge information och förmedla kunskaper.

Anf. 78 Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Fru talman! Om det är så att den här opinionsundersökningen har skapat oro, borde rimligen de mycket tydliga uttalanden och avståndstaganden som gjordes av medicinsk-etiska rådet i samband med Landstingsförbundets kongress och av Landstingsförbundet självt ha dämpat den oro som kan ha uppkommit på grund av enkätfrågan. Vi kan naturligtvis diskutera detta länge, men enkätfrågan har redan ställts, och det har skapat en viss debatt. Men det viktigaste är nu att – och det bör dessa uttalanden rimligen ha bidragit till – människor fortfarande kan känna förtroende för vården, att de kan lita på att de får en god vård också i livets slutskede och att man, vilket socialstyrelsen arbetar för att medverka till, kan få smärtlindring när man behöver det. Det tror jag är det grundläggande.

Med all respekt för den irritation som Margit Gennser visar har jag inte kunnat märka att denna enkätfråga haft ett sådant genomslag, att den skapat en omfattande oro bland patienter och allmänhet. Den oro som kan ha uppstått skall för den skull inte underskattas, och om det förekommit oro, bör den nu vara undanröjd med de samstämmiga uttalanden som har gjorts.

Anf. 79 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Det lät bättre nu. Det är bra att vi i klarspråk får höra att sådana här frågor inte skall ställas och att detta är någonting som vi över huvud taget inte kan acceptera. Det är klart att sådana här frågor väcker oro, ofta hos människor som är tysta och som inte har tillgång till press osv. och därför inte kan tala om att de blir oroliga när de läser om sådana här saker i tidningen.

Herr socialminister! Fantasi är en väldigt bra egenskap, också för politiker. Jag tror att fantasi hör till det som gör statsmän. Vi måste faktiskt kunna sätta oss in i vad den här typen av klumpiga frågor kan leda till.

Jag tror faktiskt att den här debatten fört något gott med sig. Den har

klargjort att ingen av oss här i kammaren vill se aktiv dödshjälp förverkligad i vårt land. Vi vill hålla på de gamla etiska regler som skapat vår civilisation.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om bistånd till Nepal
för att stoppa pågående
jordförstörelse*

13 § Svar på interpellation 1988/89:224 om bistånd till Nepal för att stoppa pågående jordförstörelse

Anf. 80 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Hans Dau har frågat mig om jag är beredd att verka för att en del av de ökade miljöanslag som riksdagen nyss beslutat om kommer att användas till att försöka mildra och på sikt stoppa den enorma miljökatastrof, som är på gång i Nepal.

Hoten mot miljön är allvarliga, och jag delar Hans Daus syn på miljöproblemen i Nepal. Nepals geografiska läge med Himalayas branta sluttningar gör att erosion och jordförstörelse blir särskilt kännbara för befolkningen. Det är de fattiga som drabbas värst, och fattigdomen ökar i takt med jordförstörelsen. Den blir en ond cirkel, där fattiga människor för att klara sitt uppehälle tvingas avverka skogen, och därmed bidrar de till jordförstörelsen.

Hoten mot miljön är globala och miljöproblemen av sådan storlek och komplexitet att de är särskilt lämpade för multilaterala insatser. Sverige har verkat för att ge ökat utrymme för miljöfrågorna i multilaterala organ, i Världsbankssammanhang, inom ramen för FN-arbetet, t.ex. FN:s utvecklingsprogram, UNDP och i Asiatiska utvecklingsbanken. För Nepal är det betydelsefullt att Asiatiska utvecklingsbanken på senare år alltmer engagerat sig i projektet med miljöinriktning. Ett förberedande arbete har påbörjats mellan Asiatiska utvecklingsbanken och Nepal och andra länder i regionen i syfte att komma till rätta med problemen.

Sverige medverkar redan nu genom multilaterala insatser i arbetet att angripa miljöproblem också i u-länder som vi inte har bilateralt samarbete med. Utöver detta gör svenska enskilda organisationer värdefulla insatser på miljöområdet i Nepal, t.ex. Individuell Människohjälp (IM), som stöder trädplanteringsprojektet, Pingstmissionens u-landshjälp (PMU) som engagerat sig i odlings- och planteringsprojekt, Kronobergs Röda Korsdistrikt, som stöder markvårds- och trädplanteringsprojekt, samt Örebromissionen, som också de stöder trädplanteringsprojekt.

Beträffande utnyttjandet av de ökade medlen till miljöåtgärder pågår en planering på utrikesdepartementet och SIDA. En process, initierad bl.a. av Sverige, pågår inom Världsbanken, FN:s utvecklingsprogram (UNDP) och flera av FN:s fackorgan i syfte att revidera inriktning och program för att främja en bärkraftig utveckling. Resurser för dessa extra insatser kan ställas till förfogande genom de ytterligare miljömedel som riksdagen fattat beslut om. Ett flertal insatser kommer att kanaliseras via internationella organ, t.ex. en global skogsinvestering genom FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO), naturresursstrategier som utvecklas genom internationella naturvårdsunionen (IUCN), stöd till marin miljövärd genom internationella

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om bistånd till Nepal
för att stoppa pågående
jordförstörelse*

sjöfartsorganisationen (IMO) samt stöd till FN:s miljöprogram (UNEP) för bl.a. kontroll av freoner i Asien. Många av dessa program kommer också Nepal till godo.

Anf. 81 HANS DAU (m):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Det är en positiv grundton i det här svaret, och något annat var det väl heller inte att vänta när man är medveten om problemen och situationen i Nepal och när man nu fått dessa ökade resurser för särskilda miljöinsatser inom det internationella utvecklingssamarbetet. Det är i det närmaste en fördubbling från äskade 125 milj. kr. till de 225 milj. kr. som riksdagen ställt till förfogande för detta ändamål.

Lena Hjelm-Wallén säger i svaret att de multilaterala insatserna är speciellt lämpade för Nepal. Hon nämner i sammanhanget ett antal multilaterala insatser. Jag skall inte säga att multilaterala insatser inte är bra. Men när man ser denna uppräkningslista, kan man ställa sig frågan till vissa insatser, t.ex. stöd till marin miljövård inom internationella sjöfartsorganisationen till ett land som har flera hundra mil till närmaste kust. En kontroll av freoner i Asien är säkert mycket värdefull, men den torde knappast hjälpa de människor som blir drabbade av de stora erosionsskadorna i de branta nepalesiska bergen eller bidra till utvecklingen i landet.

Jag var i Nepal i mars och talade då med personer som verkar inom de uppräknade enskilda organisationerna. De gör ett mycket bra arbete – det råder inget som helst tvivel om det –, men de har alldeles för små resurser. Den organisation som jag tyckte gjorde de bästa insatserna på just detta område var Örebromissionen, som inte bara sysslade med trädplanteringsprojekt, som det talas om i interpellationssvaret, utan som också har en ganska stor verksamhet med både medelstor och småskalig vattenkraftsutbyggnad, dvs. elproduktion. Jag tror att dessa båda saker kompletterar varandra ganska väl. Det räcker inte att bara arbeta med trädplantering i ett land där det råder energibrist och där man behöver denna skog för att laga mat och hålla sig varma – stora delar av Nepal har ett ganska kärt klimat vintertid. Jag tror att vad som behövs är en kombination av vattenkraftsproduktion, som ger energi för befolkningen, och åtgärder för att hejda de våldsamma vattenströmmar som uppstår när man huggit bort skogen och regnen sätter in. Jag anser att det är viktigt att man gör betydligt större satsningar på detta område.

Dessutom är vattenkraften den egentligen enda råvarutillgång Nepal har förutom en vacker natur, som drar turister till landet. En elkraftsproduktion skulle därför kunna ge inkomster för export exempelvis till Bangladesh och Indien, där man nu i stor utsträckning eldar med kol med de miljörisker detta medför.

Jag efterlyser därför kraftfullare insatser från regeringens sida på detta område. De svenska hjälparbetarna i Nepal efterlyste SIDA:s närvaro i landet just för att medverka till en lösning av dessa problem.

Jag är medveten att det är för tidigt för departementet att ta ställning till denna fråga, eftersom man så nyligen fått dessa pengar. Men att jag tagit upp dessa problem beror på att känt dem mycket nära, eftersom jag nyligen varit i landet, och på att regeringen nu fått dessa pengar. Jag ville därför ge

regeringen en tankeställare och be den att ta under övervägande om inte dessa pengar bör användas för bilaterala insatser i Nepal.

Till sist vill jag fråga Lena Hjelm-Wallén om den tydliga fingervisning som regeringen fått från riksdagen om att biståndsmedel i större utsträckning skall användas till sådana här miljövårdsinsatser kommer att avspeglar sig i nästa års budgetproposition med en förhoppningsvis ännu större omfördelning av pengar mot detta område.

Anf. 82 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Den här debatten tydliggör att miljöförstörelsen i dag utgör en av tredje världens ödesfrågor. I många u-länder pågår en rovdrift på knappa naturresurser och en dramatisk förstörelse av livsmiljön, som håller på att bli ett allt allvarigare utvecklingshinder.

För att biståndet skall kunna bidra till en uthållig utveckling måste miljöaspekterna beaktas på ett helt annat sätt än vad som hittills skett.

Miljöproblemen och utvecklingsfrågorna hänger också nära samman på andra vis. Av särskilt stor betydelse är att fattigdom och underutveckling är en huvudsak till mycket av just markförstörelsen. Därför måste miljövärd och utveckling gå hand i hand.

Folkpartiet har under en följd av år föreslagit en rad åtgärder för att ge miljöaspekterna en ökad tyngd i biståndet. Ett exempel är kravet på att återinföra det särskilda miljöanslaget i biståndsbudgeten. Detta togs, statsrådet Lena Hjelm-Wallén, bort av socialdemokraterna efter regerings-skiftet 1982.

Fru talman! Den handlingsplan för miljövärd i biståndet som utarbetats av SIDA har vi i folkpartiet backat upp. Men vi anser att vissa delar av miljövärden måste betonas starkare och att det i vissa avseenden krävs mer kraftfulla uttalanden än de som regeringen gjorde i budgetpropositionen, kraftfulla uttalanden om hur miljövärdarbetet skall bedrivas för att miljö-hänsynen i biståndet skall bli tillfredsställande. Även om man i budgetpropo-sitionen nämner betydelsen av att biståndet bidrar till att slå vakt om biologisk mångfald och genetiska resurser i u-länderna, betonas inte denna viktiga del av miljövärden på det sätt som enligt vår mening är nödvändigt.

I merparten av den tropiska och subtropiska regionen medför skogssköv-ling och annan naturförstörelse, vid sidan av övriga negativa miljöeffekter, en allvarlig och accelererande biologisk utarmning. Växt- och djurarter utrotas, och oersättliga genetiska resurser går förlorade. Av jordens troligen mer än 30 miljoner växt- och djurarter finns faktiskt merparten just i u-länderna, framför allt i de tropiska skogarna, vars artrikedom är enorm. Det gäller att slå vakt om den biologiska mångfalden. Det är därför nödvändigt att skydd av naturskogar och andra naturvårdsinsatser ägnas betydligt större uppmärksamhet i det svenska biståndet, både i det bilaterala och i det multilaterala samarbetet.

Det här, fru talman, och den hittills förda debatten visar hur nödvändigt det är att biståndsanslaget till miljövärdinsatser används på ett riktigt sätt. Jag måste därför fråga statsrådet Lena Hjelm-Wallén om hon inte anser att det också är nödvändigt att SIDA nu får förstärka sin kompetens på miljövärdområdet.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om bistånd till Nepal
för att stoppa pågående
jordförstörelse*

Anf. 83 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jag ansluter mig till den beskrivning som Hans Dau gjorde av miljöproblemen i Nepal, inte minst vad gäller att det här är fråga om problem med erosion, med trädavverkning, med energiförsörjning och med odlingen av jorden. Men det finns i flera av de aktuella länderna en intressant koppling mellan miljö och vattenkraft. Jag tror att en försiktig och bra vattenkrafts-utbyggnad skulle kunna hjälpa oss att ta viktiga miljöhänsyn.

Min tanke när jag räknade upp vad man gjorde med den särskilda anslagsposten för miljöbistånd var att visa vad vi kan göra med den. Det var, som Hans Dau helt riktigt påpekade, inte alls med inriktning på Nepal. Samtidigt vill jag säga att den anslagspost som många nu diskuterar är en enda av flera anslagsposter för miljöfrågor. Vi har en delpost med inriktning på multilateralt miljöbistånd och en rad andra anslagsposter, t.ex. inom programländernas anslagsposter. Man skall alltså inte stirra sig blind på de 125 resp. 100 milj. kr. som riksdagen har lagt till.

Jag vill till herr Castberger säga att anslagsposten var borttagen som delpost under några år, men att pengarna däremot inte har dragits in. Det har förts en diskussion om vilken anslagspost som skulle användas för detta ändamål. Vi är nu överens på den här punkten, och jag har sett till att anslagsposten nu återigen inrättats.

Jag vill också säga att man uttrycker sig litet förklenande när man säger att miljöfrågorna nämns i budgetpropositionen. Jag skulle vilja råda till en ordentlig läsning av budgetpropositionen. Vi har där faktiskt ett stort övergripande avsnitt om miljöfrågorna, eftersom dessa är så fundamentala när det gäller biståndet till u-länderna och deras utveckling.

Kan vi åstadkomma mera nästa år än vad vi gör i år? Det får tiden utvisa. Många biståndsgivare arbetar nu med miljöbistånd, och det tar tid både att bygga upp en god resursbas i givarländerna, inkl. Sverige, och att sedan skapa det medvetande och det kunnande som krävs i våra samarbetsländer för att de skall kunna nyttiggöra sig biståndet. Det går inte att bara ösa ut pengar, utan det måste också finnas vettiga och bra projekt, och det får naturligtvis vara avgörande för om ytterligare medel skall kunna betalas ut. Det är inte så att SIDA behöver vara fysiskt närvarande i ett land för att vi skall kunna ha ett miljösamarbete med detta. Vi har ett mycket bra miljösamarbete med Sahelområdet utan att SIDA fysiskt är närvarande där, och det skulle också kunna vara möjligt beträffande Nepal.

Enskilda organisationer gör ett mycket bra arbete, också på miljöområdet, och jag är glad över vad Hans Dau sade om insatserna i Nepal. Jag välkomnar ytterligare ansökningar från de enskilda organisationerna, inte minst på miljöområdet, och det finns också resurser för ytterligare insatser från deras sida.

Anf. 84 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Till Lena Hjelm-Wallén måste jag ställa frågan: Om det verkligen var så omöjligt att ha en särskild anslagspost med benämningen Miljön, hur kan det då komma sig att regeringen återinför den? Är inte sanningen i själva verket den att det handlar om att örönmärka pengar och prioritera bland de olika biståndsområdena? Som jag påvisade i mitt förra

inlägg är miljöfrågorna av utomordentligt stor betydelse för att våra utvecklingsinsatser skall komma till nytta för de olika länder som de riktas till.

Lena Hjelm-Wallén säger att det tar tid att bygga upp ett medvetande och ett kunnande, och det är helt riktigt. Det finns all anledning att närma sig denna fråga med ödmjukhet. Men sanningen är den att jag ingalunda sade något om att vi behöver mera pengar. Tvärtom råkar det vara så att folkpartiet redan i januari angav att de ökningar av anslagen till SIDA:s administration som faktiskt har gjorts ger utrymme för just en sådan utökning av kompetensen som jag frågade om Lena Hjelm-Wallén ville se till att SIDA kunde få. Jag tyckte att jag inte fick något riktigt bra svar på den punkten.

Det krävs dels, t.ex. i Sverige, en omfattande internutbildning av personalen, som till största delen inte består av experter men som kommer i kontakt med miljöfrågorna, dels enligt folkpartiets uppfattning, att ytterligare miljösakkunskap, framför allt med ekologisk bakgrund, tillförs SIDA. Det är ett första steg för att också vi från svensk sida skall kunna medverka till att utveckla miljömedvetandet i de länder som vi samarbetar med inom ramen för våra biståndspolitiska mål och satsningar.

Därför kvarstår min fråga till Lena Hjelm-Wallén: Är regeringen nu överens med oss i folkpartiet om att det är nödvändigt att SIDA förstärker sina resurser med kompetens på miljövårdsområdet, när det nu kan konstateras att det inte behövs mer pengar, utan bara att vi på ett ännu bättre sätt utnyttjar de anslag som vi redan har?

Anf. 85 IIANS DAU (m):

Fru talman! Jag vill konstatera att Anders Castbergers och min uppgift i denna debatt är litet olika. Jag tycker att Castberger mera är ute efter att träta med regeringen. Det var inte avsikten med min interpellation, utan snarare att försöka få till stånd en bra insats för Nepal. Jag tycker, särskilt efter att ha sett dessa frågor på närmare håll, att man skall visa litet större ödmjukhet i detta sammanhang.

Anders Castberger talar om skogsskövling, och det är något som förekommer både i Nepal och i alla andra länder. Jag vill däremot inte kalla det för rovdrift. När människor som har stora familjer men som har tillgång till livsmedel bara för sju till åtta månader av året, hugger ned skogen för att försörja familjen och därigenom ta till vara de överlevnadsmöjligheter som de har, vill jag för min del inte kalla det för rovdrift. Jag vill hellre kalla det en form av självbevarelsesdrift.

Till bistandsministern vill jag bara säga, som jag anförde tidigare, att jag hoppas att min interpellation och denna debatt skall ge er en tankeställare och att ni kanske kommer att studera problemen i Nepal på samma sätt som ni gör i andra länder.

Anders Castberger sade att vi kanske inte behöver mer pengar men att vi behöver använda dem i större utsträckning på detta område, och jag har samma uppfattning. Om vi inte klarar den här delen av u-hjälpen, tror jag att också alla andra insatser riskerar att bli verkningslösa.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om bistånd till Nepal
för att stoppa pågående
jordförstörelse*

Anf. 86 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jag uppskattar mycket Hans Daus ton i denna debatt. Även om man alltid kan käbbla om miljön och vinna billiga poäng, har jag svårt att förstå att frågan om huruvida vissa biståndsmedel skall vara en delpost eller en huvudpost under ett anslag skulle vara det stora i miljöbiståndspolitik. Jag tror att vi alla har mycket att lära i detta sammanhang.

Jag glömde tidigare att svara på frågan om kompetensen inom SIDA. Visst behövs det där utbildning på många nivåer, och visst behöver sakkunskap tillföras SIDA liksom hela biståndet vad gäller ökade miljöinsatser. Det här har riksdagen nyligen tagit ställning till i samband med att riksdagen beslutade om nästa års budget, inkl. SIDA:s administrativa kapacitet. Jag skall naturligtvis följa upp det beslut som riksdagen har fattat.

Anf. 87 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Nej, den stora frågan är naturligtvis inte denna posts benämning. I själva verket riktade jag till en början inte heller någon fråga till Lena Hjelm-Wallén om detta, utan det var hon själv som tyckte sig vara nödsakad att gå in på den, och då gäller det att klara ut hur det verkligen förhåller sig på den punkten. Regeringen kan inte komma ifrån vad den gjorde 1982, även om det självfallet är bra att det nu har kommit till stånd en bättring.

I allt tal om hur ödmjuka vi skall vara glömmar tyvärr Lena Hjelm-Wallén att besvara den ursprungliga och faktiskt tunga frågan: Ställer sig regeringen bakom uppfattningen att det är nödvändigt att SIDA får förstärka sin kompetens på miljöområdet, så som vi i folkpartiet har föreslagit tidigare? Jag skulle naturligtvis bli glad om Lena Hjelm-Wallén ville instämma i den uppfattningen. Jag tror också att många andra skulle bli glada över det, utan att det behöver uppfattas som något käbbel mellan olika parter.

Hans Dau pekar på att jag inledningsvis nämnde ordet rovdrift. Det är riktigt att jag nämnde att det faktiskt i vissa länder förekommer rovdrift på naturresurser. Det vore synd om man inte skulle kunna nämna saker vid deras rätta namn, Hans Dau. Rovdrift är trots allt rovdraft, även om företeelsen naturligtvis kan förklaras. Vi skall självfallet också alla bidra till att det inte blir så att de människor som utför detta känner sig tvingade till det. Jag kan dock hålla med om att många i u-länderna är tvingade att göra det.

En av de frågor som jag tog upp var i själva verket att utveckling och bistånd hänger samman med den rovdraft och de andra ingrepp som människor gör sig skyldiga till i u-länderna för att säkra försörjningen och klara livhanken i dag, men som dess värre på sikt innebär att inte bara deras eget lilla geografiska område eller deras eget land, utan också hela vår jord hotas på olika sätt. Det räcker att nämna regnskogarna som exempel. Också det som Hans Dau har tagit upp i sin interpellation om Nepal är ett mycket bra exempel på hur det kan gå. Därför erfordras, som vi har påpekat från vår sida, insatser i form av miljöbistånd vilka innebär att vår biståndspolitik på sikt står i samklang med våra övriga intentioner på inte minst miljövårdsområdet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 88 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Lars Leijonborg har frågat mig om jag, jämfört med dagsläget, vill medverka till dels att föräldrars och elevers rätt att välja skola utvidgas, dels att föräldrars medverkan i och inflytande över skolarbetet ökar.

Riksdagen biföll för några månader sedan förslag från regeringen i den s.k. styrpropositionen (prop. 1988/89:4, rskr. 95) om bl.a. ökad valfrihet i skolan. Jag ställer mig bakom riksdagsbeslutet i dessa delar.

Lars Leijonborgs fråga ger mig dock anledning till att något närmare redovisa hur jag ser på vissa principiella aspekter när det gäller valfrihet i skolan.

När det först gäller möjligheten att välja mellan olika skolor är den också efter riksdagsbeslutet begränsad. Det bör enligt min mening inte heller finnas en obegränsad sådan möjlighet. Det finns både praktiska och ekonomiska skäl för detta, men viktigare är att det också finns principiella skäl.

En av grundprinciperna i den svenska skolpolitiken är att elever med olika social bakgrund och olika förutsättningar skall gå i skolan tillsammans. Detta synsätt har legat till grund för uppbyggnaden av den obligatoriska skolan i Sverige. Enligt min mening har tillämpningen av denna princip varit viktig för den sociala utjämningen i samhället och har härigenom bidragit till vårt samhälles uppbyggnad och utveckling.

Om denna princip har det tidigare rått en betydande politisk enighet. I nyliberal iver är nu Lars Leijonborg och folkpartiet beredda att slänga dessa ambitioner för skolan över bord.

Avsikten med förslagen i styrpropositionen var inte att gå ifrån denna princip. Jag är för min del inte heller beredd att medverka till en skolpolitik som under täckmanteln valfrihet åter skulle bygga på segregation och urval.

Ökad valfrihet i skolan kan också avse att ge dem som arbetar i skolan ökade möjligheter att påverka arbetssätt och innehåll. I detta avseende finns det enligt min mening inte anledning att vara annat än odelat positiv. Det är viktigt, inte minst för att öka arbetsglädje och motivation i skolan, att lärare och elever själva får ta ett ökat ansvar för undervisningen.

Denna typ av valfrihet kan innebära att en skola arbetar med en särskild pedagogisk inriktning, t.ex. montessoripedagogik eller waldorfpedagogik. Den kan också innebära att särskild tyngd läggs på vissa delar av ämnen, t.ex. miljöfrågor, eller att något nytt förs in i skolan, t.ex. vissa kulturaktiviteter.

En ökad valfrihet i denna mening står inte i strid med principen om en sammanhållen grundskola med socialt allsidigt sammansatta klasser.

Det ökade inflytandet över innehåll och arbetssätt i skolan ser jag i första hand som en angelägenhet för lärare och elever. Det måste vara de som utför det dagliga arbetet i skolan som också har att avgöra hur detta arbete skall bedrivas. Den ökade roll i skolan för föräldrarna som också jag ser som viktig bör således inte i första hand bestå i medverkan i ett antal nyskapade beslutsorgan. I stället gäller det för skolan att i större utsträckning ta till vara den resurs föräldrar kan utgöra såväl i undervisning som i skolans sociala liv.

*Om vidgade
möjligheter att välja
skola, m.m.*

På så sätt är jag övertygad om att det går att skapa en meningsfull roll för föräldrarna i skolan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 89 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka skolministern för svaret på min interpellation.

Jag skulle vilja börja med ett citat: "Den obligatoriska skattefinansierade skolan är med all sannolikhet den viktigaste insats stat och kommun gör för att utjämna sociala klyftor i vårt land. När skolan ger människor livschanser de annars inte skulle ha fått bidrar den till rättvisan och friheten i samhället. Det är en fördel om man i skolan kan möta kamrater från olika sociala miljöer och från hem med olika uppfattningar i t.ex. religiösa och politiska frågor."

Det här var från folkpartiets skolprogram år 1987. Jag har velat citera det för att ange att det naturligtvis är en gemensam utgångspunkt för oss att ett av målen för skolan är att den skall motverka segregation.

Men vi har också andra mål för skolan, och ett av dem som jag hoppas vi har gemensamt är att undervisningen i skolan i högre grad än hittills skall anpassas till varje individ.

De här målen kan ibland stå i konflikt med varandra, och ingen av oss är i själva verket beredd att ge upp något av målen. Exakt hur avvägningen mellan dem skall göras kan diskuteras. Hemspråksklasserna i finska är ett sådant exempel. Kanske kan det påvisas att undervisningsresultatet generellt sett blir bättre för eleverna i alla ämnen om undervisningen bedrivs på finska, men gentemot det hävdar kritiker att integrationen i det svenska samhället försvåras. Den diskussionen pågår och är levande.

På samma sätt diskuterar vi existensen av allmän och särskild kurs. Regeringen har i varje fall inte hittills sagt klart ut att man vill avskaffa den formen av valfrihet och individualisering. Det beror på att man ser fördelar i den, även om man inser att det systemet *kan* motverka integration.

Likaså har vi nu fått en diskussion på grund av det s.k. Gävlefallet, där man har velat individualisera undervisningen på ett visst sätt. Detta kan man ha många synpunkter på, och jag har i den debatten haft anledning påpeka att också folkpartiet anser att den individualisering vi vill se i skolan i huvudsak skall ske inom den sammanhållna klassens ram. Jag menar alltså att det är fel att tro att någon av oss har glömt bort något av de här två målen, utan vi diskuterar vilken avvägning som bör göras, och då står det alldeles klart för mig att det är i valfrihetsriktning som vi skall röra oss. Detta beror bl.a. på att jag tror att mycket av valfriheten kan uppnås utan att vi behöver äventyra det vi kan kalla integrationsmålet eller jämlikhetsmålet.

Vidare: Den stora bristen i dagens skola är snarare bristen på individualisering än bristen på en likvärdig skolstandard. Det är dessutom så att risken för oönskade effekter i form av segregation kan kraftigt minskas genom att föräldrainsikten elimineras som segregationsfaktor, och detta skulle ju bli fallet om man genomförde vårt statsbidragssystem.

Statsrådets spydighet om "nyliberal" i svaret faller platt till marken, eftersom vad jag har gjort i interpellationen är att citera *regeringsdokument*. Det var ju *regeringen* som i styrningspropositionen i somras uttalade att det bör finnas större möjligheter att välja skola. Det var *regeringen* som i budgetpropositionen sade att möjligheterna att välja skall bli större än de är i dag. Jag skulle vilja fråga skolministern: Anser skolministern att skolor skall konkurrera? Det anser nämligen finansministern i finansplanen i årets budgetproposition.

Jag noterade att man i tidningen Fackläraren, som kom ut i dag, hade noterat att på Skolforum hade Sveriges Lärarförbund inbjudit Odd Engström, och någon i publiken hade undrat om det faktum att finansdepartementet, och inte utbildningsdepartementet, hade inbjudits till den avslutande debatten var ett uttryck för att det nu är där som utbildningspolitiken bestäms. SL:s ordförande Solveig Paulsson förnekade inte att så var fallet. Det är många som undrar, och det är rätt intressant, därför att skolministern slår fast vad som gäller. Jag menar att man kan göra mycket för att öka valfriheten, t.ex. fler tillval av B- och C-språk, man kan tillåta att som tillval får läsas en fördjupningskurs i ett annat ämne, vi vill ha mera av individualisering i undervisningen genom mindre klasser och vi är ganska chockerade över att ordföranden i Kommunförbundet säger att vi skall ha större klasser. Detta säger han samma vecka som skolministern uttalar att lärartjänsterna skall kommunaliseras.

Jag skulle också vilja fråga statsrådet om han delar ordförandens i Kommunförbundet uppfattning att klasserna i skolan bör bli större. Det minskar ju möjligheterna till individualisering!

Anf. 90 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Statsrådet Göran Persson konstaterar i sitt svar till Lars Leijonborg att han inte har för avsikt att medverka till att föräldrars och elevers rätt att välja skola utvidgas.

Svaret var väntat; varje annat svar hade varit en första rangens sensation.

Det kan finnas både praktiska och ekonomiska skäl för att inte ge en obegränsad rätt att välja skola, säger statsrådet Persson. Det kan ligga en del i det. Men sedan fortsätter han och säger att än viktigare är att det också finns principiella skäl. Därmed visar statsrådet Persson att han och det socialdemokratiska partiet inte har för avsikt att frångå den förmyndarattityd man alltid har intagit gentemot den enskilde medborgaren och att man inte har för avsikt att leva upp till de internationella konventioner som man har undertecknat.

De skäl statsrådet anför för sin negativa inställning kan sammanfattas sålunda: En utökad eller fri rätt att välja skola motverkar den sociala utjämningen i samhället och kan leda till segregation och urval inom utbildningen.

Jag måste då fråga statsrådet Persson: Kan statsrådet ge några som helst belägg för dessa påståenden? Finns det någonting som visar att önskemålen om rätten att välja skola följer någon social skiktning i samhället? Finns det någonting som visar att det föreligger en urvalsprocess vid intagningen till t.ex. fristående skolor?

Statsrådet nämner över huvud taget inte i sitt svar de fristående skolornas roll i det svenska utbildningssamhället. Varför, statsrådet Persson? Tidigare utbildnings- och skolministrar har vid ett flertal tillfällen i denna kammare uttalat sin generösa inställning till fristående skolor. Delar statsrådet Persson uppfattningen att inställningen är generös? Om så är fallet, varför ställer man kravet att en fristående skola för att få statsbidrag måste tillföra den offentliga skolan något? Varför detta statsnyttobegrepp? För oss moderater är det ett tillräckligt skäl för att få statsbidrag att elever och föräldrar har valt den fristående skolan för utbildningens genomförande.

Vidare måste jag fråga vari generositeten ligger när man dels vägrar att ge statsbidrag till fristående skolor som uppfyller de nu gällande kraven, dels låter statsbidraget utgå med ungefär hälften av statsbidraget per elev i den offentliga skolan. Vi moderater anser att statsbidragen i princip bör följa elevens val av skola, vare sig det är ett val i det offentliga skolsystemet eller ett val i en fristående skola. Vi anser också att statsbidraget skall vara av samma storlek oavsett om det utgår till en offentlig skola eller till en fristående skola. Ett elevbaserat statligt bidragssystem kan tillsammans med en mer flexibel hållning när det gäller de kommunala bidragen skapa en reell valfrihet för elever och föräldrar. Med en sådan valfrihet blir attraktiva skolor efterfrågade, vilket i sin tur skapar ett tryck att förbättra verksamheten på övriga skolor. Ett fritt val av skola innebär i kombination med ett elevbaserat bidragssystem en stimulans för skolverksamheten som sådan.

Herr talman! Rätten för elever och föräldrar att välja skola utgör en värdefull utvärdering av vårt offentliga skolsystem. Beror statsrådets negativa inställning på att han ser det fria valet av skola som ett hot mot det offentliga skolmonopolet?

Anf. 91 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Jag är tacksam för att även Göran Allmér går in i debatten. De utgångspunkter han beskriver för hans synsätt på valfrihet i skolan har jag ibland upplevt att också folkpartiet har stått för. Om folkpartiet har en annan ideologisk grund för sitt agerande än den moderaten Göran Allmér nyss gjort sig till tals för i talarstolen, tycker jag att det är bra om Lars Leijonborg i dag kan distansera sig från Göran Allmér och markera var folkpartiet står. Jag sympatiserar med citatet från det skolpolitiska program som folkpartiet har antagit och som Lars Leijonborg inledde med. Om det fortfarande är vad som gäller för folkpartiets agerande, ser jag faktiskt möjligheter att vi kan fortsätta ett fruktbart samarbete även med folkpartiet för att utveckla svensk grundskola.

Jag är på sätt och vis tacksam för att interpellationen har ställts. Det ger mig tillfälle att utveckla en del synpunkter på begreppet valfrihet, framför allt kopplat till grundskolans verksamhet. Det är ingen tillfällighet att vi har den grundskola vi har i dag. Det är en nästan 50-årig skolpolitisk tradition som har lett fram till dagens sammanhållna grundskola jämnt fördelad över hela landet.

1940 års skolpolitiska utredning lyfte för första gången in medborgarfostran i skolans uppgifter. 1946 års skolkommission lade grunden för enhetsskolan. 1957 års skolberedning lade grunden för den kommande

grundskolan. Den följdes sedan av SIA-utredningen och den nu gällande läroplanen. Rakt igenom i samtliga dessa dokument finns en linje att grundskolan skall vara sammanhållen, dvs. lika för alla i meningen att alla elever har rätt att gå i den skolan och behandlas på likartat sätt. Sedan skall man självfallet möta varje individ efter hans eller hennes förutsättningar och förmåga och så långt som möjligt anpassa undervisningen efter hans eller hennes behov. Att vi skall ha en sammanhållen grundskola som skall samla alla barn, oavsett föräldrarnas bakgrund, har det rätt en successivt allt större politisk enighet om. Där är det bara moderaterna som under senare år, om man skall dra en slutsats av dagens debatt, har skilt ut sig. Det beklagar jag.

Det är inte så konstigt, Göran Allmér, om vi andra i det skolpolitiska Sverige har hamnat i denna ståndpunkt. Det är inte bara politikerna som står där. Här finns Hem och skola-organisationen, lärarnas fackliga organisationer och andra betydelsefulla grupper inom skolans värld. Det är moderaterna som står isolerade och som betraktar skolan som en marknad. Genom att förse eleverna med ett visst antal kronor skall de agera på denna marknad för att "köpa" den skolverksamhet som är bäst. På så sätt skall en konkurrens drivas fram som skall höja skolans kvalitet. Det synsättet vad gäller statsbidragens konstruktion har även folkpartiet av och till anslutit sig till. Det vore bra om vi också på den punkten kunde få ett klargörande från Lars Leijonborg.

Det skolsystem som vi övergav och som så småningom reformerades till det vi har i dag bar de kännetecken som ett skolsystem har där man låter den s.k. valfriheten florerat. Där hade vi ett parallellsystem. Vi hade en skiktning av eleverna, inte beroende på begåvning utan beroende på föräldrarnas inkomst- och utbildningsbakgrund. Det är den svenska historien på området. Den känner de flesta av oss som finns här i kammaren i dag till. Det är ett skäl, starkt nog, för att inte vrida klockan tillbaka.

Göran Allmér kan gå utanför landets gränser och där hitta exempel på skolsystem som arbetar med den typ av ideal som han för fram. Han kan där se att en liten del av samhällets mest gynnade sätts i vissa skolor. Från de skolorna rekryteras i sin tur det skikt som kommer att styra samhället i framtiden. Sådana system vill vi inte ha i Sverige. Det är därför som vi säger nej till den typ av valfrihet som Göran Allmér nyss har uttalat sig för i talarstolen.

Jag tycker att det är bra om folkpartiet distanserar sig från den moderata synen i det här sammanhanget. Det skulle kunna ge mig möjlighet att i fortsättningen fullfölja ett arbete tillsammans med folkpartiet för att utveckla valfriheten i den svenska grundskolan i de delar som rör innehållet i verksamheten. Jag menar att såväl lärare och elever som föräldrar måste anförtrons en större frihet att hantera den vardag som de möter.

Anf. 92 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Det skall säkert vara möjligt att vid kommande debatter precisera de borgerliga partiernas inställning samt skillnader och olikheter dem emellan. Låt oss som mål för denna debatt klara ut var regeringspartiet egentligen står.

Jag känner inte riktigt igen det politiska scenario som skolministern målar

upp. I finansplanen i årets budgetproposition står: Även inom den offentliga sektorn skulle ett inslag av konkurrens kunna skapas genom att medborgarna tillåts att själva välja skola, sjukhus och vårdcentral i högre grad än i dag. Därmed ökas också konsumenternas valfrihet."

Det som i dag har framställts som en avgrundsuppfattning, som möjligen Göran Allmér omfattar, är alltså en ståndpunkt som finns företrädd långt in i regeringskansliet, hos själva regeringen. T.o.m. finansministern står för detta uttalande.

När socialdemokraterna vill visa att man har förstått det här med offentliga sektorns förnyelse och att den offentliga verksamheten skall bli mer konsumentanpassad osv., då tar man faktiskt exempel från skolans värld och säger: Vi är med på att öka valfriheten i skolan. Men när skolministern skall utveckla detta tema, finns inte det här med valfrihet med egentligen. Och när skolministern i sitt svar säger att när "det först gäller möjligheten att välja mellan olika skolor är den också efter riksdagsbeslutet begränsad", så är ju sanningen den att den är oförändrad efter riksdagsbeslutet. Riksdagen har instämt i några välvilliga ord av skolministerns företrädare men inte vidtagit några som helst konkreta åtgärder för att möjliggöra denna valfrihet.

Sedan fortsätter statsrådet: "Det bör enligt min mening inte heller finnas en obegränsad sådan möjlighet." Nej, det är ju självklart att om det inte finns några platser på den skola man vill gå i, finns det inte obegränsad valfrihet. Men den intressanta frågan i dag, som regeringens egna dokument aktualiserar, är: Hur skall valfriheten öka?

Sedan vill jag också ta tid i anspråk för att säga att jag är rätt besviken över statsrådets ord om föräldrainflytande. Det är en mycket njuget inställning till föräldrarna som kommer fram i statsrådets svar. De skall få hjälpa till i skolan, men de skall inte räkna med att ha något inflytande. Jag tror att många, t.ex. inom Hem och skola-rörelsen som statsrådet åberopar, är ganska chockerade över det beskedet.

Anf. 93 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Jag ställde en rad frågor till Göran Persson. Han svarade inte på en enda av dem. I stället gjorde han en beskrivning av den situation som skulle uppstå för undervisningsväsendets del om de moderata förslagen till en valfrihet för elever och föräldrar skulle få slå igenom. Mycket av det som Göran Persson talade om här kanske kan förekomma i dagens skolväsende, beroende på att man från socialdemokratisk sida, och även från Göran Perssons sida, inte vill förändra systemet för statsbidrag till de fria skolorna. Då blir det faktiskt så att det är de ekonomiskt välsituerade i landet som har möjligheten att välja de fristående skolorna. Det är ju detta vi vill komma ifrån.

Jag måste få upprepa frågorna. Det används som argument hela tiden emot oss att vi inte skulle vilja verka för att få bort den sociala skiktningen, att vi skulle ställa upp på segregation och urval. Det är ju inte på det sättet som det fungerar.

Göran Persson, ge mig exempel på i vilken utsträckning som ett val av fristående skola skulle ge upphov till social skiktning eller till segregation och urval. Såvitt jag vet är den skola vi förespråkar i fristående skick ingenting

annat än grundskolor och gymnasieskolor, där man läser motsvarande kurser som man läser i den offentliga skolan men där man får möjlighet att profilera sig inom vissa områden.

Vidare sade Göran Persson: Gå utanför landets gränser och titta på andra länder där man har möjlighet att välja skola. Det skall jag gärna göra. Jag kan gå till Danmark. Jag kan gå till Holland, och jag kan gå till Frankrike. Där fungerar det system som vi förespråkar på ett alldeles utomordentligt sätt. Där ger man också hundraprocentiga statsbidrag till de skolor som föräldrar och elever har valt för att klara utbildningen.

Anf. 94 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Vid föregående inlägg blev det inte tid för mig att bemöta den något snedvridna bild som Lars Leijonborg vid några tillfällen nu har upprepat av vad Kommunförbundets ordförande har sagt i en diskussion om den svenska skolan och kostnaderna för den. Det är ett citat som finns i en längre diskussion, där han pratar om förnyelse och offentlig sektor och beskriver det svenska skolsystemet faktiskt – och det är en korrekt beskrivning – som det mest ekonomiskt påkostade i världen. Han säger, precis som jag har sagt, att skall vi öka kvaliteten i den verksamheten, lösa de problem vi möter, så är det faktiskt inte fråga om att tillföra mer resurser till verksamheten, ytterligare pengar, utan vi måste fråga oss hur vi använder de pengar vi har till förfogande redan i dag. Det är det resonemanget man har fört, och jag tycker att Lars Leijonborg skall vara litet mer försiktig och litet mer konstruktiv när han ändå talar om företrädaren för landets kommuner, som här har visat stort intresse för skolans verksamhet och som också i senare pressmeddelanden från Kommunförbundet starkt har understrukt vikten av att vi får en rejäl satsning på den svenska skolan utifrån den utgångspunkt som jag har anmält i kompletteringspropositionen – ett samlat driftsansvar för skolans verksamhet. Det är i det sammanhanget frågan skall ses, och jag tycker att vi skall sluta med att feltolka företrädaren för landets kommuner på det här viset.

Valfriheten i skolans verksamhet vill jag skall öka. Jag tycker att det centrala i det sammanhanget faktiskt är att vi låter dem som finns ute i klassrummen, lärarna och eleverna, själva i allt större utsträckning bestämma hur de skall hantera sin skoldag och utnyttja de möjligheter som läroplanen ger redan i dag. De skall ta fasta på de skrivningar som fanns i skolpropositionen om olika profiler, i huvudsak med kulturell inriktning, och göra det tillsammans med föräldrarna, som är en viktig resurs, Lars Leijonborg. Vad jag vänder mig emot är folkpartiets något stelbenta sätt att hantera den frågan, där ni tycker att det skall vara ytterligare ett beslutsorgan i skolan. Det skulle vara något slags bestyrelse på skolnivå, där föräldrarna skulle ges representation. Det har jag vänt mig emot och sagt att det inte är en väg som jag tycker att vi bör gå, utan det är snarare i den direkta kontakten mellan lärare och föräldrar som föräldrarnas inflytande skall utökas och utvecklas. Självklart spelar de en central roll också i den framtida skolan. Detta är också en sådan punkt, där vi inte borde misstänkliggöra varandra utan där vi faktiskt egentligen bara kan ha en utgångspunkt – särskilt jag som företräder decentralisering och som faktiskt bygger på den inställning som

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om vidgade
möjligheter att välja
skola, m.m.*

grundar sig på insikten att vi går en tid till mötes då människor faktiskt vill engagera sig i den offentliga sektorns verksamhet. Har man den utgångspunkten är självklart föräldrar och elever de utnyttjare av skolan som successivt kommer att göra sig alltmer hörda. Då måste vi faktiskt tilltro läraren kompetens och kraft att föra den dialogen. Det är mot den bakgrunden och i det sammanhanget som valfriheten skall utvecklas.

Det är så jag ser på den saken.

Göran Allmér återkommer i sitt inlägg till statsbidragssystemet för grundskolan och för fristående skolor. Jag tar det sista först.

Det är en konstruktion från någon av de borgerliga regeringarna i början av 1980-talet som vi fortfarande har kvar och som av och till diskuteras i denna kammare. Den togs fram i relativt stor politisk enighet.

Vad gäller grundskolans statsbidrag kan jag inte tänka mig att medverka till den typ av skolpeng som Göran Allmér och moderaterna och enligt vad jag hittills har uppfattat även folkpartiet varit anhängare av. Den leder fram till en renodlad marknadssyn på den nationella tillgång som skolsystemet utgör. Det kan vi socialdemokrater inte medverka till. Det sätter vi oss bestämt emot.

Anf. 95 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag noterar att Göran Persson inte på någon punkt svarar på de frågor som jag har ställt om hans egen uppfattning kontra uppfattningar som har framförts i regeringsdokument. Uppfattningarna härrör visserligen från tidpunkter då Göran Persson inte fanns i regeringen. Men det är just för att få klarlagt om regeringens skolpolitik har ändrats som jag har ställt min interpellation.

Ser vi på dagsläget finner vi ju en hel del problem i den svenska skolan. Vi har en viss segregation. Den beror t. ex. på att vi har en rätt omfattande bostadssegregation här i landet. Den beror också på att rika människor kan köpa en annan skolutbildning än den offentliga åt sina barn. Vi har ett problem som innebär att föräldrar som har lätt att tala för sig ofta kan få sina barn in i andra skolor än dem som man tilldelas i första omgången.

Allt det där tycker jag är olyckligt, och jag tror att ett annat statsbidragssystem skulle kunna minska segregationsproblemen. Som jag sade i mitt första inlägg: om föräldrainkomsten elimineras som segregationsfaktor skulle nog jämlikheten i systemet i själva verket öka.

I USA har man på några håll infört möjligheten att elever och föräldrar får rätt att välja skola. Det visar sig att detta framför allt gynnar de svagaste grupperna. Ofta har svarta grupper motsatt sig valfriheten. Men när de efter några år sett hur systemet fungerar slår de vakt om det. De märker att systemet ger dem makt, så att de kan tvinga fram bättre skolor.

Systemet med lokal skolstyrelse för varje skola har inte vi hittat på. Det har förekommit i statliga utredningar. Då har det kallats bestyrelser. Socialdemokraterna brukar säga att vi kan ha fristående skolor, därför att vi i det allmänna systemet har en del att lära av deras pedagogik. Jag vill säga att vi också har en del att lära av de fristående skolornas organisation. En sak som är självklar i de fristående skolorna är att varje skola har en egen styrelse. Detta skapar en uppslutning kring skolenheten och en känsla för skolenheten

också från föräldrarnas sida. Jag tror att detta är en av de idéer som vi kan hämta från de fristående skolorna.

Jag har laddat upp med en rejäl bunt med citat, men jag har inte tagit med mig det citat av Lars Eric Ericsson som jag syftar på. Det är från Dagens Eko. Men jag kan försäkra skolministern att jag var mycket noga när jag återopade honom. I intervjun i Dagens Eko talade faktiskt Lars Eric Ericsson om större klasser. Det är mycket beklagligt, för mindre klasser är nämligen ett instrument för individualisering.

Tredje vice talmannen anmälde att Göran Allmér anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 96 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Lars Leijonborgs återopade erfarenheter från USA skall jag ta del av. Jag har inget större hopp om att de skall tillföra den svenska skolpolitiska debatten någonting nytt. Men, okej, låt oss se vad de har att ge av erfarenhet och kunskap.

Jag är skeptisk till fler beslutsorgan i den svenska skolan. Lars Leijonborg skall veta att vi i dag har skolkonferenser, arbetsenhetskonferenser, klasskonferenser, elevvårdskonferenser, klassråd, ämneskonferenser, personalkonferenser och pedagogiska konferenser. Den svenska skolan behöver säkert inte mer av beslutande organ. Vad den behöver är ett rejält direkt föräldrainsflytande, och det är det som jag försöker stimulera och utveckla. Jag ställer mig litet frågande till folkpartiets skall vi säga något formalistiska syn i det här sammanhanget, när man tror att den här typen av föräldrainsflytande bäst utvecklas genom att vi bygger upp nya, formella organ.

Herr talman! Citatet från intervjun med Kommunförbundets ordförande är starkt förkortat även i Dagens ekos version. Hade Lars Leijonborg varit intresserad av att ta till sig Kommunförbundets syn på frågorna, skulle han självfallet ha gått till det mycket utförliga pressmeddelande som Kommunförbundet levererade efter det att kompletteringspropositionen lagts fram. Pressmeddelandet var dessutom förankrat i Kommunförbundets förhandlingsdelegation och i dess styrelse. Från kommunernas sida sade man sig vara villig att göra en offensiv satsning på skolan och på de viktigaste personerna i skolan vid sidan av eleverna, nämligen lärarna. Man skulle ta ett personalpolitiskt samlat ansvar för denna mycket viktiga grupp. Detta uttalande av Kommunförbundets ordförande har Lars Leijonborg av någon anledning gått förbi. Det passade kanske inte in i den uppläggning som Lars Leijonborg har valt att använda sig av efter mötet med kompletteringspropositionens försiktiga skrivningar om en förutsättningslös analys av den reglering som lärarna i dag har av sina tjänster. Jag rekommenderar Lars Leijonborg att läsa pressmeddelandet.

Slutligen, herr talman! Vi har en bra skola i Sverige. Det är en skola som når goda resultat, senast bekräftade av en internationell undersökning. Vi skall vara rädda om den skolan, och vi skall mycket noga akta oss för att återigen skapa ett system där vi gör skillnad på barnen beroende på uppväxtmiljön. Därför har jag avvisat några av de ganska enkla nyliberala

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om vidgade
möjligheter att välja
skola, m.m.*

valfrihetsdrömmar som har förts fram i debatten. Den svenska grundskolans linje ligger fast.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på interpellation 1988/89:204 om rekryteringen till vård- och omsorgsyrlen i Stockholmsregionen

Anf. 97 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat socialministern hur han anser att överhettningen i Stockholmsregionens ekonomi påverkar rekryteringsmöjligheterna till vård- och omsorgsyrlen och om han avser att vidta några åtgärder för att ändra denna situation och i så fall vilka.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Det är självfallet av största vikt att det kan rekryteras tillräckligt med kompetent och engagerad personal inom vården och omsorgen. Ansvar för detta vilar på kommunerna och landstingen. Stockholmsområdet, med sitt stora utbud av arbetstillfällen, ställer särskilda krav på huvudmännens personalpolitiska insatser inom vård- och omsorgsyrlen.

Som Pär Granstedt själv påpekar pågår såväl i Stockholms stad och övriga kommuner i Stockholms län som inom landstinget ett omfattande arbete för att göra vård- och omsorgsarbetsena mer attraktiva. Det är enligt min mening väsentligt att detta arbete fortgår och vidareutvecklas. För att underlätta och påskynda de olika personalpolitiska insatser som fordras har regeringen vidtagit flera åtgärder.

Regeringen har således anvisat medel för utarbetande av informationsmaterial angående barnomsorgs- och hemtjänstyrken, avsett att användas av bl.a. syo-konsulenter och arbetsförmedlare i deras yrkesrådgivning.

På uppdrag av regeringen har socialstyrelsen, tillsammans med företrädare för huvudmännen, de fackliga organisationerna och pensionärs- och handikapporganisationerna, utarbetat förslag till en mängd insatser i syfte att säkra personalförsörjningen inom hemtjänsten. De föreslagna insatserna är i första hand inriktade på att minska personalomsättning och sjukfrånvaro, att höja tjänstgöringsgraden och att förbättra rekryteringsmöjligheterna. Exempel på insatser är arbetsmiljöförbättringar, ökad grund- och fortbildning samt förändringar av arbetsorganisation och innehåll.

Kommunernas statsbidrag för stöd och hjälp i boendet har förstärkts med sammanlagt 200 milj. kr. för åren 1989 och 1990 för personalpolitiska insatser. Dessa medel bör enligt min uppfattning ge förbättrade möjligheter för huvudmännen att vidta nödvändiga personalpolitiska åtgärder.

Jag vill också hänvisa till de förslag som nyligen lagts fram i regeringens kompletteringsproposition och som syftar till att genom en tidsbegränsad åtstramning av ekonomin dämpa överhettningen. I samma proposition (bil. 7) har vidare föreslagits att 5 milj. kr. anvisas för anordnande av speciella återrekryteringskurser för personal som tidigare arbetat inom barnomsorgen.

Jag vill slutligen nämna att inom socialdepartementet bedrivs ett omfattan-

de arbete i syfte att analysera olika frågeställningar, som berör personalförsörjningen inom vård och omsorg på kort och lång sikt.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Anf. 98 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation, ett svar som jag gärna konstaterar är utförligt och innehåller många intressanta synpunkter.

Som vi vet befinner sig sjukvården i Stockholmsregionen i en allvarlig kris. Mycket av den sjukvårdskapacitet i form av sjukhusavdelningar som finns kan inte utnyttjas. Grunden för sjukvårdens kris i Stockholms län är i mycket hög grad bristen på personal. Det leder till lidanden för många människor, som inte får den vård som de rimligen borde vara berättigade till. Det leder vidare till allvarliga samhällsekonomiska förluster, eftersom människor tvingas gå sjukskrivna under långa tider då de inte kan få de operationer utförda som de behöver få för att på nytt bli arbetsföra. Situationen är alltså mycket allvarlig ur flera synvinklar.

Grunden till krisen är, som jag sade, i mycket hög grad bristen på personal. Orsaken till att det är svårt att rekrytera personal är den sedan länge överhettade arbetsmarknadssituationen i Stockholms län.

Detta är på intet sätt ett nytt problem. Det har präglats i stort sett hela 1980-talet. I början på 1980-talet kunde man klara den överefterfrågan på arbetskraft som fanns i länet genom nyinflyttning. Stockholms län växte också mycket starkt. Vissa perioder handlade det om ungefär 15 000 människor om året, och några år var tillväxten i Stockholms län lika stor som tillväxten i hela landet i övrigt.

Denna utveckling har nu vänt, men inte till följd av regionalpolitiska framgångar utan på grund av bostadspolitiska misslyckanden. Det finns inte bostäder att få tag på i Stockholm. Människor som annars skulle flytta hit kan inte göra det. Människor som har försökt bo här en tid ger sig i väg till andra delar av landet för att få en dräglig boendemiljö. Nu märks krisen i stället i form av allvarlig arbetskraftsbrist inom viktiga sektorer. Det gäller kollektivtrafiken och olika servicefunktioner, men allvarligast är nog effekterna på sjukvården.

Det är detta samband som jag har velat aktualisera i min interpellation. Längre upplevde vi nämligen att det inom regeringspartiet fanns ringa förståelse för att detta samband faktiskt finns och för att konsekvenserna av överhettningen i Stockholmsregionen är mycket allvarliga för människor som bor här.

På sistone har vi dock kunnat konstatera ett uppvaknande från regeringen på detta område. Det nämns också i interpellationssvaret att regeringen i kompletteringspropositionen fört fram förslag till åtgärder som man menar är ägnade att kyla ned situationen på arbetsmarknaden i Stockholms län. Tyvärr, herr talman, kan jag inte gratulera regeringen till det framlagda förslaget. Den extra arbetsgivaravgift som man vill lägga på Stockholmsregionen lär knappast hämma de snabbt växande servicebranscherna inom data, elektronik och andra kunskapsintensiva verksamheter som i mycket är drivkraften i denna tillväxt. I stället riskerar man att slå ut bostadsbyggandet och viktiga servicefunktioner.

*Om rekryteringen till
vård- och omsorgs-
yrken i Stockholms-
regionen*

Nu lär det inte bli så som regeringen har tänkt sig på denna punkt heller. Men det är naturligtvis viktigt att det vidtas åtgärder för att dämpa arbetsmarknaden i Stockholms län. Centern har föreslagit andra åtgärder, främst en investeringsavgift i de mest expansiva delarna av länet. Vi får se vad riksdagen kan tänkas komma fram till.

Det är emellertid också viktigt att man är beredd att vidta kraftfulla regionalpolitiska åtgärder för att på det viset avleda expansionstrycket från Stockholmsregionen till andra delar av landet. Härvidlag har vi tyvärr inte hittills märkt något särskilt intresse från regeringen. Men, herr talman, man kanske kan hoppas på ett nytänkande från regeringspartiet också på det området.

Att vi behöver få en mer balanserad arbetsmarknad i Stockholms län för att klara vårdsituationen står helt klart. Men det krävs naturligtvis också ordentliga personalpolitiska insatser av det slag som också statsrådet talade om. Det krävs att de som arbetar i vården får ersättning och arbetsvillkor som gör att de känner att detta med att vårda människor är minst lika mycket värt som att vårda t.ex. datamaskiner.

Anf. 99 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag vet inte om det är brukligt att tacka för kommentarerna till svaret, men hur som helst vill jag gärna göra det.

Jag ser ingen som helst skillnad mellan Pär Granstedts sätt att analysera situationen i Stockholmsområdet och mitt eget. Det är viktigt att vi här i riksdagen på lämpligt sätt diskuterar hur vi skall komma till rätta med den överhettning som skapar i varje fall en del av problemen i Stockholmsområdet. Sådana diskussioner pågår också.

Som jag ser det måste vi angripa problemen utifrån de båda utgångspunkterna, nämligen dels angripa överhettningen, dels vidta personalpolitiska insatser av det slag som jag har beskrivit och som uppenbarligen även Pär Granstedt har tänkt sig. Såväl inom landstinget som i Stockholms kommun förekommer det nu en omfattande planering i den riktningen. Det gäller både barnomsorg, äldreomsorg och sjukvård. Låt oss därför hoppas att en kombination av åtgärder av det slag som vi nu ser framför oss skall kunna leda till en bättre persoonlförsörjningssituation på dessa utomordentligt viktiga områden i hela Stockholmsregionen.

Anf. 100 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Den samstämmighet, åtminstone i princip, som skymtar i debatten är onekligen glädjande. Man skulle bara ha önskat att den klarsyn som nu framskymtar från regeringen hade kommit några år tidigare. Centern slog ju larm om den bekymmersamma situationen för åtskilliga år sedan, men då var det väldigt svårt att få förståelse för att detta verkligen kunde vara ett problem.

Om vi hade vidtagit åtgärder redan då hade kanske inte den svåra situation som vi i dag befinner oss i behövt uppstå. Nu får naturligtvis riksdagen arbeta vidare med dessa frågor, och det är en förhoppning att arbetet kan leda fram

till åtgärder av det slag som centern har föreslagit, bl.a. i sin motion med anledning av kompletteringspropositionen.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om Statens hundskola
i Sollefteå*

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på interpellation 1988/89:211 om Statens hundskola i Sollefteå

Anf. 101 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Elisabeth Fleetwood har ställt följande frågor till socialministern.

1. Avser regeringen öka utnyttjandet av den kunskap och erfarenhet som återfinns i hundskolan i Sollefteå?
2. Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att effektivisera narkotikaspänningen genom användande av s.k. knarkhundar?
3. Hur skall hundskolans forskningsresultat kunna få en internationell spridning i akt och mening att även utanför våra gränser ta till vara gjorda erfarenheter?

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Statens hundskola har haft betydande svårigheter både att upprätthålla produktionsmålen och att skapa ekonomisk balans i sin verksamhet. Vid årsskiftet 1987-1988 hade ett rörelseunderskott på omkring 12 milj. kr. ackumulerats.

I mars 1988 lade regeringen fram en proposition om inriktningen av verksamheten vid statens hundskola. Propositionen antogs av riksdagen. Hundskolan fick medel för täckande av det ackumulerade rörelseunderskottet. Vidare gjordes skolan om till en renodlad uppdragsmyndighet. Detta innebär att kostnaderna för skolan skall täckas av intäkter från försäljningen av produkter och tjänster.

Skolans ekonomi har nu förbättrats. För budgetåret 1987/88 har en balanserad budget kunnat uppvisas.

Riksdagens beslut innebär vidare att verksamheten skall inriktas på produktion av ledar- och polishundar. En förutsättning för att kunna trygga behovet av dessa hundar är en god avelsverksamhet. Hundskolan har nu lagt upp ett program för att förbättra aveln. Detta har skett i samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet.

Det viktigaste för hundskolan nu är att klara de uppställda produktionsmålen när det gäller polis- och ledarhundar. Ökade satsningar på andra områden får göras i takt med att utrymme skapas för detta, t.ex. när det gäller bevaknings- och sökhundar.

Som svar på frågan om effektivisering av narkotikaspänningen kan jag upplysa att fler s.k. knarkhundar kommer att användas inom tullens. Riksdagen har nyligen anslagit ytterligare medel till detta för nästa budgetår.

Jag vill slutligen framhålla att forsknings- och utvecklingsarbetet vid skolan är intensivt. Hundskolan kan bl.a. uppvisa goda resultat när det gäller bekämpningen av olika ärftligt betingade sjukdomar.

Naturligtvis har hundskolans erfarenheter stort värde även för andra nationer, på samma sätt som forskningsresultat på området utomlands är av intresse för hundskolan. Internationellt erfarenhetsutbyte förekommer också. Jag utgår från att kontakterna vidareutvecklas.

Anf. 102 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation om hundskolan i Sollefteå.

Hundskolan i Sollefteå grundades 1936 och firade således 50-årsjubileum för ett par år sedan. På den tiden tränade man framför allt draghundar, sjukvårdshundar och rapporthundar för militära ändamål. I dag är hundskolan civil och man utbildar hundar för olika ändamål. Det är nu fråga om narkotikahundar, polis- och ledarhundar samt röt- och mögelhundar. Skolan har dock en ännu längre historia bakom sig. Uppfödning av apport- och minhundar startades, enligt vad jag har fått lära mig, vid tiden för första världskriget från parter av Sverige och Finland. Man höll redan då en hög kvalitet internationellt sett. Det är naturligtvis viktigt att kvaliteten bibehålls. Det förtjänar också att noteras att arabländerna köper hundar från hundskolan för narkotikaspaning.

Det är väsentligt att vi har en inhemsk hundavel och att den bedrivs och främjas av statsmakterna. Sker import så bör det endast bli fråga om något enstaka djur. Aveln inom landet är grundläggande för kvaliteten och för möjligheterna att få fram fler och bra hundar, både vakthundar, min- och sökhundar, narkotikahundar och andra typer av hundar som jag tidigare har nämnt.

I den proposition som statsrådet angav, vilken framlades i mars 1988, fastslogs att hundskolan i Sollefteå skulle vara samordnare av avelstjänsten för att på så sätt kunna garantera tillgången på hundar. Enligt min mening har vi i dag anledning att beklaga att man betonade inriktningen på produktionen av polis- och ledarhundar så hårt som gjordes, på bekostnad av knark- och sökhundar. Det är bl.a. med tanke på detta som jag har ställt denna interpellation. När det gäller knarkhundar vet vi att vi i dag har ett fyrtiotal i användning inom vårt land, och vi skulle kunna använda mångdubbelt fler.

Jag skulle vilja utvidga de frågor jag tidigare har ställt till statsrådet. Anser statsrådet att ett ökat antal knarkhundar skulle bidra till att effektivisera narkotikaspaningen? Anser statsrådet att ett ökat antal beställningar av olika slag av tjänstehundar, således inte med en så stark markerad tonvikt på polis- och ledarhundar, skulle bidra till att främja hundskolans möjlighet till avel och till fortsatt verksamhet samt på det sättet bidra till att skolan får den ekonomiska bärighet som man har beslutat skall gälla? Vad händer, statsrådet Lindqvist, om hundskolan inte klarar av kraven som ställs på dess ekonomi i dag? Är statsrådet i så fall beredd att se om man måste gå in och stödja verksamheten?

Anf. 103 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! Socialutskottet har i sitt betänkande 1988/89:19 understrukt att efterfrågan på kvalificerade tjänstehundar, ledar- och polishundar, måste kunna tillgodoses samt att det är viktigt att avel, dressyr och annan utbildning

i fråga om dessa tjänstehundar hålls på en kvalitativt hög nivå.

Hundskolan i Sollefteå svarar väl mot de kvalitetskraven och kommer förhoppningsvis även att kunna leverera det antal ledarhundar som efterfrågas. Skolan är nu en renodlad uppdragsmyndighet med uppgift att producera främst polis- och ledarhundar. Kostnaderna skall täckas av intäkter från försäljning av produkter och tjänster. Från skolan levereras i dag ca 150 hundar per år. För att få fram dessa hundar föder man upp betydligt fler valpar, eftersom endast 30–40 % av hundarna fyller de kvalitetskrav som ställs. Varje hund kostar ungefär 70 000 kr. fram till dressyr. Av de hundar som dresseras är drygt hälften lämpliga att tränas till polis- och ledarhundar, medan övriga är mest lämpade att tränas till narkotika-, bomb-, skydds-, vakt- eller bevakningshundar.

Tyvärr har dock utvecklingen blivit sådan att efterfrågan på bevakningshundar har en så liten omfattning att skolan inte har sett någon annan utväg än att skänka bort flera sådana hundar. Skolan skulle kunna leverera betydligt fler narkotikahundar än som nu sker. Det skulle vara positivt om flera narkotikahundar kunde placeras hos tullen. I jämförelse med många andra länder använder vi i Sverige få narkotikahundar.

Jag vill fråga ministern om flygvapnet verkligen skall ha en egen produktion av bevakningshundar. Det kallas tjänstehund 2. Skall flygvapnet bygga upp en egen hundskola med alla de kostnader det medför, när hundskolan i Sollefteå förutom sin huvuduppgift att producera polis- och ledarhundar faktiskt "som en biprodukt" producerar bevakningshundar av mycket hög kvalitet? Om så sker kommer hundskolan att tvingas ta ut mycket höga priser för polis- och ledarhundar eller att få mycket svårt att klara sin ekonomi.

Anf. 104 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! I de frågor som har ställts kan jag utläsa ett stort intresse för att man skall utveckla möjligheterna att använda hundar i olika viktiga sammanhang. Det är inget tvivel om att vi kan ta hundarnas tjänster i anspråk för fler insatser än vad vi gör i dag.

Bakgrunden till propositionen om ledarhundskolans framtid är att hundskolan har haft utomordentligt stora svårigheter med att nå upp till de uppsatta produktionsmålen och med att klara sin ekonomi. I min tidigare egenskap som ordförande i synskadades riksförbund har jag under en femtonårsperiod följt den här verksamheten. Inte ett enda år har hundskolan levererat det antal hundar som den haft pengar för. Dessutom har hundskolan utvecklats, som sades i svaret, ett betydande rörelseunderskott. Att olika delar av försvaret och andra intressenter har övervägt att skaffa hundar på annat håll har att göra med det mycket höga pris som hundskolan tvingas ta ut.

Med andra ord framgår det mycket tydligt att det behövs rationaliseringar av hela verksamheten vid hundskolan. När det gäller levande material som hundar är det dock lättare att tala om en rationalisering än att faktiskt genomföra den. Vi måste ändå gå i den riktningen om vi skall kunna få ordning på detta.

Vi har därför bestämt oss för att hundskolan skall koncentrera sin

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om Statens hundskola
i Sollefteå*

verksamhet på två typer av hundar – ledarhundar och polishundar. I den mån hundskolan sedan genom sin egen duglighet och sitt försäljningsresultat får utrymme för att även utveckla insatser när det gäller övriga hundslag, är det naturligtvis viktigt att den får göra det. När det gäller frågan om ytterligare medel för att hundskolan skall kunna utveckla sin verksamhet vill jag ärligen säga att vi, i och med att vi avskrev det mycket betydande rörelseunderskott som skolan hade utvecklat, har gjort en väsentlig insats för att sanera hundskolans ekonomi. Nu gäller det för hundskolan att visa att den kan klara uppställda mål som den själv har varit med om att formulera. Först därefter och i mån av utrymme bör skolan ge sig in på andra åtaganden. Man får då med andra ord i konkurrens med andra hundproducenter tävla om att t.ex. utveckla bevakningshundar och annat som kan behövas till flyget eller andra delar av försvaret.

Jag tror att hundskolan på sikt, med den utomordentligt stora kunskap som finns där och med de långa traditionerna i att utbilda och träna hundar, kommer att visa sig bestå den utmaningen. Det är viktigt att hundskolan nu under några år framöver får möjlighet att själv visa att den faktiskt kan klara den uppgiften.

Anf. 105 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Det gläder mig att statsrådet anser att det är bra att skolan utvecklas och att man utvecklar användningen av hundar. Statsrådet säger dock att det gäller för hundskolan att klara sina uppgifter. Jag tycker mig här märka en viss okunskap. När man bedriver hundavel befinner man sig inte i samma situation som när man fabricerar t.ex. kaffebryggare, cyklar eller bilar. I de sistnämnda fallen kan man från början bestämma vilka egenskaper produkten skall ha. Hundar är som människor, individer med olika egenskaper.

Under uppfödningen kan det visa sig att hundarna har sådana egenskaper som passar väl för det ändamål som regeringen har bestämt, nämligen polis- och ledarhundar. Det kan också finnas hundar som icke passar till detta. De kanske passar bättre som knark-, röt-, sök- och vakthundar av olika slag. Därför tror jag att den här stelbentheten när man säger att skolan skall koncentrera sig på polis- och ledarhundar, är så olycklig. Det vore bättre om man kunde finna ett spektrum för användningen av dessa hundar. Då skulle man kunna utnyttja varje hund maximalt. På det sättet skulle man i slutändan få en bättre ekonomi.

Denna fråga kan vi naturligtvis inte lösa här i kammaren i kväll. Jag tror dock, Bengt Lindqvist, att vi alla har anledning att komma tillbaka till dessa frågor för att se hur man skall kunna sköta avel, uppfödning, ekonomi osv. Vi får inte glömma bort att dessa hundar i slutändan när de är ute på sin tjänstgöring betyder stora besparingar för samhället. Vad betyder det inte om vi kan öka knarkbeslagen med si eller så många procent? Vad betyder det inte om synskadade i mycket större utsträckning än i dag kan få ledarhundar? Vad betyder det inte om vi kan hitta röta i hus och i telefonstolpar i tid? Jag skall sluta exemplifieringen här. Allt detta skulle betyda stora vinster. Jag tror därför att vi mycket noga skall försöka hjälpa till så att inte hundskolan behöver läggas ned t.ex. på grund av en epidemi. Skolan drabbades av

valpsjuka för några år sedan, och det höll på att ta en ände med förskräckelse. Sådant kan vi naturligtvis inte acceptera.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Anf. 106 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! Jag skulle vilja understryka att Sverige kanske är för litet för att ha två hundskolor. I hundskolans huvuduppgift är att producera polis- och ledarhundar. Man har de facto inte nått upp till de fyrtio hundar per år, som efterfrågas av de synskadade. Skall man komma dithän och ha ett rimligt pris på hundarna, måste man också beakta att man när man producerar polis- och ledarhundar samtidigt får fram hundar som t.ex. lämpar sig som bevakningshundar inom försvaret. Då måste det finnas en efterfrågan på de hundarna. Jag tror att man i den konkurrens som man nu har fått, när försvaret har vänt sig till andra hundproducenter och man har tvingats skänka bort hundar utan att få någonting alls för dem, kommer att kunna anpassa priset, så att man blir konkurrenskraftig. Dessutom måste väl också kvalitet efterfrågas. Här är det viktigt att hundskolan vet att det finns en marknad och att det inte kommer att växa upp konkurrerande hundskolor, inom försvaret eller någon annanstans, som drivs med statliga medel.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om svenska kyrkans
offentlighetsrättsliga
ställning*

17 § Meddelande om svar på interpellation 1988/89:210

Anf. 107 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag vill anmäla att jag på grund av tidsbrist inte kan besvara Charlotte Cederschiölds interpellation om barnfamiljernas ekonomi inom föreskriven tid. Jag avser att besvara interpellationen den 22 maj.

18 § Svar på interpellation 1988/89:200 om svenska kyrkans offentlighetsrättsliga ställning

Anf. 108 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Anders Svärd har mot bakgrund av några av honom refererade händelser frågat mig vad jag vill göra för att medverka till en sådan respekt för svenska kyrkans självständighet och inflytande som mer svarar mot de principiella deklarationer som gjorts av regeringen i detta ämne.

Den kyrkomötesreform som trädde i kraft år 1983 innebar att det inom ramen för ett bevarat samband mellan stat och kyrka skedde en klarare kompetensfördelning i enlighet med den nya regeringsformens principer. Riksdagen ensam stiftar lag. Kyrkomötet skall emellertid enligt övergångsbestämmelserna till regeringsformen yttra sig innan riksdagen stiftar lag i vissa ämnen som rör kyrkan. Bara i fråga om föreskrifter om medlemskapet i kyrkan krävs kyrkomötets samtycke vid lagstiftningen.

Kyrkans frihet att själv besluta i inomkyrkliga frågor har i stället tillgodosetts på annat sätt. Riksdagen har enligt övergångsbestämmelserna till regeringsformen möjlighet att i lagen om svenska kyrkan delegera till

kyrkomötet att genom kyrklig kungörelse meddela föreskrifter i vissa angivna ämnen. Så har också skett beträffande ett antal frågor av inomkyrklig karaktär.

De regler som jag nu kortfattat har redovisat har varit vägledande för regeringens handlande. Vad beträffar de händelser som Anders Svärd hänvisar till i sin interpellation vill jag säga följande.

Folkbokföringen är inte en inomkyrklig fråga och hör inte heller till de frågor där kyrkomötets yttrande måste inhämtas innan riksdagen beslutar i ämnet.

När det gäller den nya lagstiftningen om kulturminnesvården i fråga om kyrkobyggnader och kyrkogårdar övervägdes om kyrkomötets yttrande skulle inhämtas, så som det under utredningsarbetets gång hade ställts i utsikt av min företrädare. Jag vill emellertid erinra om att kyrkobyggnadsutredningens förslag efter en remissbehandling, där de kyrkliga remissorganen i stort sett hade tillstyrkt förslagen, inarbetades i den mera omfattande proposition om kulturmiljövården som regeringen på statsrådet Göranssons föredragning lade fram i mars 1988. I den föreslagna lagen om kulturminnen m.m. utgör föreskrifter om kyrkobyggnader och kyrkogårdar bara *ett* kapitel. Föreskrifterna avser enbart statens uppsikt över sådana kyrkliga objekt som bör åtnjuta skydd från kulturminnesvårdens synpunkter. De nya bestämmelserna innebär inte något principiellt nytt på det kyrkliga området. Tvärtom innebär de att statens uppsikt nu avsevärt begränsades i förhållande till vad som tidigare gällt. De bedömdes inte ha karaktären av sådana grundläggande bestämmelser om den kyrkliga egendomen att kyrkomötet behövde höras. Om man ändå av hänsyn till kyrkomötet skulle ha berett det tillfälle att yttra sig, skulle detta med hänsyn till tiden för kyrkomötets årliga sammanträden ha försenat lagstiftningsarbetet ett halvår.

Utvärderingen av kyrkomötesreformen är i det närmaste avslutad och kommer att redovisas i god tid före årets kyrkomöte. I utvärderingen behandlas bl.a. frågan om biskoparnas ställning i kyrkomötet. Utvärderingen är inte avsedd att utmynna i utarbetade förslag utan i ett underlag för initiativ och synpunkter från bl.a. de berörda kyrkliga organen.

Vad som förekommit i de fall som Anders Svärd har åberopat utgör enligt min uppfattning inte något avsteg från respekten för svenska kyrkans självständighet och från det berättigade medinflytande som jag är beredd att medverka till.

Anf. 109 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Först ett tack till statsrådet för svaret. Sedan en kommentar till några delar av svaret:

1. Folkbokföringen är inte en inomkyrklig fråga, och därför var det inte *nödvändigt* att fråga kyrkomötet. Utifrån en mycket hårdragen formalistisk inställning är detta förmodligen korrekt. Men om man i stället betraktar kyrkomötesreformen som en uppgörelse mellan staten och kyrkan – vilket ju är vad det handlar om – rimmar handlandet illa.

Uppgörelsen omfattar många viktiga punkter som har stor betydelse för svenska folket. Att ändra på folkbokföringens organisation, som man nu skall göra, innebär att det blir sämre service till människor. Om nu kyrkan på

formella grunder skall avstå från att lägga sig i den effekten av folkbokföringsreformen, är det dock så att konsekvenserna även för kyrkan blir stora och kostnadskrävande när ett nytt kyrkobokföringssystem skall utformas. Här hade det verkligen inte varit ur vägen att lyssna på kyrkan före riksdagsbeslutet. Det hade säkert både stat och kyrka tjänat på.

2. Försvaret för underlåtenheten att låta kyrkan tycka till när det gällde den nya lagen om kulturminnen m.m. är inte heller särskilt stark. Viktigt är ju att se till att statens mer renodlade bevarandebidrag och kyrkans brukarbidrag så långt möjligt kan tillgodogöras båda två. Det är oftast bra att överlägga innan frågor är avgjorda.

3. Den till 1988 utlovade redovisningen av resultatet av den översyn som civildepartementet gör av erfarenheterna från de första mandatperioderna med kyrkomötet i dess nya form kommer att redovisas "i god tid före årets kyrkomöte" säger statsrådet i sitt svar. Ja, så särskilt god tid kan det inte längre vara fråga om, om kyrkomötets ledamöter skall ha någon glädje av rapporten inför årets kyrkomöte. Motionstiden går nämligen ut den 15 juni. Innan dess skall materialet skickas ut, annars är det inte lätt – för att uttrycka sig milt – att ha underlag för initiativ, motionsvis i varje fall. Eftersom kyrkomötet sammanträder endast en gång per år innebär ett för sent offentliggörande av rapporten att kyrkomötet inte får en ny chans förrän nästa år. Detta vore mycket beklagligt ur demokratisk synpunkt. Kan statsrådet lova att rapporten kommer inom de allra närmaste dagarna? Annars blir det faktiskt för sent. Att jag begär en mer exakt tidsangivelse beror på att rapporten enligt säker källa senast var utlovad till den sista april!

Jag vill ta upp ytterligare några följdfrågor för att se vad statsrådet kan tänka sig av förändringar i riktning mot ökad självständighet för kyrkan i inre angelägenheter i framtiden – när det inte längre handlar så mycket om att försvara företrädare. Antalet prästtjänster inom svenska kyrkan, för att ta ett exempel, är genom statsmaktsbeslut begränsat till 3 500. Stiftens samlade, till centralstyrelsen anmälda behov av präster är i dag 3 610. Tycker inte statsrådet att kyrkan själv borde kunna bestämma hur många präster som behövs, hur många prästtjänster som krävs för att kyrkan skall kunna fungera som en folkkyrka verksam i hela landet? Kyrkans arbete utförs av präster och andra grupper av anställda som församlingsassistenter, diakoner, församlingspedagoger osv. och av frivilliga medarbetare, oftast oavlönade. Anser inte statsrådet att kyrkan själv är bäst rustad att avgöra hur de samlade resurserna skall användas? Det borde snarast betraktas som en självklarhet att kyrkan tar detta ansvar.

Jag vill ta ett annat exempel. Regeringen tillsätter en majoritet av antalet ledamöter och dessutom ordföranden i kyrkofondens styrelse. Är det inte dags att låta kyrkan själv få utse kyrkofondens styrelse, inte minst med hänsyn till att fonden i dag i praktiken har bara kyrkans egna pengar att förvalta? Anser inte statsrådet att det är dags att åtminstone tillmötesgå det gamla kyrkomötesförslaget om att kyrkomötet skall få tillsätta ordföranden och en majoritet av kyrkofondsstyrelsen?

Skälet till att jag ställer dessa frågor är att jag tycker att det är viktigt att de senaste årens reformer på det kyrkliga området får fortsätta att utvecklas så att kyrkans del av uppgörelsen med staten kan uppfyllas på bästa sätt. Med en

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om svenska kyrkans
offentligtgrätsliga
ställning*

fortsatt ökad självständighet växer dessa möjligheter samtidigt som ansvarsfrågorna blir klarare.

Anf. 110 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Anders Svärd, jag vill mycket starkt betona att man skall visa en mycket stor respekt för vad kyrkomötet och kyrkan själv har för synpunkter på de olika förslag som berör kyrkan och kyrkans inre liv och ställning i samhället. Det ämnar även jag på min post att visa, och jag hoppas att jag också i praktisk handling skall kunna visa det.

Denna interpellationsdebatt har plötsligt utvidgats till att gälla en del som jag inte har haft möjlighet att förbereda, men jag skall gärna kommentera några av Anders Svärds följdfrågor.

Resultatet av översynen skall skickas till kyrkomötets ledamöter, så att de har möjlighet att, liksom i fråga om motioner, ta del av den.

Antalet prästtjänster är en mycket teoretisk fråga, eftersom det inte ens är möjligt att tillsätta så många präster att man når den uppsatta ramen. Men principiellt känner jag sympati för förslaget att kyrkan själv borde bestämma om detta. Men så länge det finns ett bevarat samband mellan staten och kyrkan är det av intresse för staten att ha denna möjlighet att sätta ramarna och se hur resurserna i stort fördelas. Det är bakgrunden till dagens system.

Frågan om kyrkofondens styrelse gäller egentligen samma sak. Vi rör oss hela tiden i ett gränsland i fråga om svårigheterna att faktiskt avgränsa uppgifterna och så att säga få en sådan utveckling som är riktig ur både statens och kyrkans synpunkt. Jag tycker att vi skall gå försiktigt fram som vi har gjort hittills, med all respekt för inblandade parter. Jag vill därför inte utlova något, vare sig åt det ena eller det andra hållet. Jag kan bara framhålla att regeringen i fråga om lagstiftningen under de senaste åren har försökt överlämna åt kyrkliga myndigheter att besluta i flertalet förvaltningsärenden som hittills har prövats av regeringen. Det gäller lokal organisation i pastorat och samfälligheter, inrättande av prästtjänster i pastorat och stift, prästernas tjänstebostäder, tillsättning av prästtjänster, m.m. Det är också möjligt att den nyligen tillsatta utredningen om svenska kyrkans ekonomiska och rättsliga förhållanden kan komma att peka ut ytterligare sakområden där, inom ett alltför bevarat samband mellan stat och kyrka, staten överlåter åt kyrkan att själv bestämma.

Som sagt, Anders Svärd, svårigheterna med ett bevarat samband mellan kyrkan och staten gäller bl.a. att klart kunna urskilja vad som skall vara kyrkans egna angelägenheter och vad den skall ha den fulla beslutanderätten över. Majoriteten i 1979 års kyrkomöte, med stark tillskyndan av Anders Svärds partivänner, röstade för ett sådant bevarat samband.

Anf. 111 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Det är riktigt att centerpartiet i stor utsträckning har påverkat denna kyrkomötesreform och följande reformer som har genomförts. Det är egentligen mycket litet av kritik mot statsrådet i det som jag hittills har framfört. Det är mer fråga om att man måste se framåt, eftersom det trots allt har hänt en del saker på senare år. De frågor som jag tar upp i denna debatt är för övrigt inte nya. Jag står ju inte här och hittar på nya saker,

utan de frågor som jag tar upp är kända, och de är säkert kända även för statsrådet.

När t.ex. konstruktionen av kyrkofondens styrelse kom till sköt statsmakten fortfarande till ett icke föraktligt statsbidrag, bl.a. för att klara av skatteutjämningen inom kyrkan. Nu får kyrkan inte något statsbidrag längre, utan det är fråga om renodlade "kyrkliga pengar" som i och för sig samlas in med statens hjälp. Därför borde skälen för denna konstruktion ha blivit färre.

Statsrådet säger att staten har behov av att så att säga ha tummen på ögat. Även om det finns sympati för mina förslag vill staten ha visst inflytande.

En viktig utgångspunkt, vilket jag tänkte inte skulle vara nödvändigt att säga, eftersom vi är ganska överens, är att kyrkan skall hålla sin del av avtalet. Och den viktiga delen i avtalet är att kyrkan bedriver en rikstäckande verksamhet som är öppen för alla, att det finns en församlingsverksamhet, att det skall finnas ett skatteutjämningsystem och att staten skall samla in skatten.

På dessa grunder och med de förändringar som har skett i verkligheten borde det rimligtvis finnas förutsättningar att gå vidare. Jag noterar med tacksamhet att statsrådet säger att det finns sympati för sådana tankar.

Det statsrådet säger om antalet präster och dagens prästbrist är en blandning av teori och praktik. Jag menar att kyrkan rent principiellt skall kunna bestämma hur den bäst skall formera styrkorna på det lokala planet, om den vill byta en prästtjänst mot en församlingsassistent eller en församlingspedagog eller om den vill öka antalet prästtjänster. Men i dag finns det ett tak, och jag tycker att det vore bra om detta tak togs bort.

Anf. 112 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Jag skall bara säga några ord om hur jag upplever stämningen. Jag tror att det har rått en stor samstämmighet om de steg som har tagits hittills och att det har skett med stor uppslutning kring besluten och den utveckling som vi har kunnat se. Jag känner att man inom kyrkan tycker att det behövs litet arbetsro. Jag tror att det kommer att betyda en hel del när vi skall utvärdera reformen om förändringar av den lokala organisationen och när vi så småningom kan se resultat av den utredning som jag nyss nämnde och som närmare skall klargöra vad förändringar i relationerna mellan kyrka och stat kan betyda ur ekonomisk och rättslig aspekt. När denna utredning är klar tror jag att det kan vara tid att ta nästa stora steg.

Det är naturligtvis riktigt att ingen av dessa frågor är okänd för mig, utan de lyfts på olika sätt fram då och då vid uppvaktningar m.m. Men jag menade att det var nya följdfrågor i denna interpellationsdebatt.

Jag anser emellertid att det är riktigt att kyrkan själv skall besluta om så mycket som möjligt. Så länge det finns ett bevarat samband mellan kyrka och stat kan det finnas ett intresse av ett samarbete och att staten håller sig informerad om utvecklingen inom kyrkan. Och staten lägger sig faktiskt inte i kyrkofondens styrelsebeslut, utan det handlar om tillsättningen av kyrkofondens styrelse. Jag menar att det kan finnas ett intresse från statens sida att vara med i detta sammanhang så länge det finns ett bevarat samband.

Fortfarande är frågan om antalet prästtjänster mycket teoretisk. Det kan

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om svenska kyrkans
offentlighetsrättsliga
ställning*

visserligen förändras. Vi får hoppas att det sker så småningom, så att vi inte skall behöva uppleva en prästbrist. Men fördelningen gör ju centralstyrelsen. Jag vidhåller min uppfattning i denna fråga.

Anf. 113 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Jag kan hålla med om att kyrkan behöver arbetsro. Det har varit reformer som rört organisation, ekonomi osv. Jag tycker att det är väldigt viktigt att arbetsron kompletteras med en fortsatt utveckling i lugn takt på vissa områden som har principiell betydelse, t.ex. att fastställa antalet tjänster och vilka typer av prästtjänster som det skall vara. Det är viktigt att kyrkan kan ta ställning till frågan.

Vad jag är ute efter är att man skulle kunna ta ett vidare steg mot självständigheten. Majoriteten i kyrkofondsstyrelsen har naturligtvis på intet sätt satt käppar i hjulet. Det är inte det saken handlar om, utan det är mera en symbolisk fråga. Men med tanke på varifrån pengarna kommer kunde det vara naturligt att kyrkan hade majoritet i styrelsen med inslag av statliga företrädare.

Jag vill ta upp ytterligare en sak som jag tycker skulle kunna vara ett steg i ökad självständighet. Det handlar om hur man tillsätter biskopar och domprostar. I dag är det regeringen som utnämner efter förslag på tre tänkbara kandidater. Tillsättningen av biskoparna är en av de allra viktigaste inre angelägenheterna för ett trossamfund som svenska kyrkan.

Biskoparna är kyrkans främsta företrädare i många sammanhang. De är andliga ledare för sina stift. Det är tveklöst så att biskoparnas göranden och låtanden har stor inverkan på hur svenska folket upplever kyrkan, på vad kyrkan står för och vad kyrkan betyder för den enskilda människan. I vissa internationella sammanhang har biskoparna en ännu större och mera framträdande position. Det som biskoparna säger betraktas ofta som varande kyrkans mening. Och biskopar och domprostar utnämns av regeringen efter förslag, som jag sade.

Statsmakten har alltså sista ordet när det gäller att utse trossamfundet svenska kyrkans andliga ledare. Tycker inte statsrådet att det nu skulle kunna vara dags att medverka till en förändring så att kyrkans eget organ fick sista ordet i tillsättningsfrågorna? Det menar jag verkligen har med den inre sidan att göra. Biskoparna har ju det tunga, kanske det allra tyngsta, ansvaret för bl.a. den teologiska utvecklingen. Man skulle kunna tänka sig att centralstyrelsen tillsatte biskoparna och stiftsstyrelsen tillsatte domprostarna.

Anf. 114 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Det är egentligen bara en sak som jag vill tillägga. Med de förändringar som görs och den utveckling som vi upplevt de senaste åren har alltmer av ansvaret lagts över på svenska kyrkan. Arbetet skall även i fortsättningen ske i nära kontakt med och, hoppas jag, med respekt för varandra. Det tänker jag bidra med. Jag skall inte ta ställning till de olika frågorna nu, utan arbetet och samtalerna kommer att fortsätta och ärendena att beredas i vanlig ordning. Mer än så vill jag inte uttala mig om i dag.

Tredje vice talmannen anmälde att Anders Svärd anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om EG:s lika-
lönedirektiv*

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på interpellation 1988/89:212 om EG:s likalönedirektiv

Anf. 115 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Charlotte Cederschiöld har frågat mig om jag avser att ta EG:s likalönedirektiv till hjälp för att förbättra jämställdheten.

Bakgrunden till frågan är att EG:s direktiv om lika lön för män och kvinnor synes vara mer långtgående än det lönediskrimineringsförbud som finns i den svenska jämställdhetslagen. EG-direktivet innebär bl.a. att arbetsvärderingssystem måste baseras på samma kriterier för kvinnor och för män och utformas så att könsdiskriminering är utesluten.

Jag vill börja med att säga att jag uppskattar att Charlotte Cederschiöld har tagit upp frågan om löner och arbetsvärdering. Den är enligt min mening en av de viktigaste jämställdhetsfrågorna att arbeta med framöver.

Sverige har kommit långt jämfört med andra länder när det gäller löneutjämning mellan olika yrkesgrupper. Ändå är löneskillnaderna mellan kvinnor och män betydande. Kvinnornas genomsnittslöner varierar över olika avtalsområden men utgör normalt mellan 70 och 90 % av männens löner inom samma område. I dag sker dessutom en större lönedifferentering, både inom den privata och inom den offentliga sektorn. Det är viktigt att uppmärksamma vilka effekter detta får på kvinnors resp. mäns löner.

Det är inte bara i Sverige som frågor om skillnader mellan kvinnors och mäns löner kommit alltmer i fokus på senare tid. Likalönefrågan är också aktuell som det största och viktigaste enskilda projektet i den nyligen antagna femåriga handlingsplanen för det nordiska jämställdhetssamarbetet. Frågor om lika lön och arbetsvärdering diskuteras även inom ramen för samarbetet inom OECD och FN.

Arbetsvärderingssystem är i Sverige – till skillnad från bl.a. i de anglosaxiska länderna – ett förhållandevis utvecklat instrument, inte minst när det gäller att uppnå jämställdhet. Jag anser att vi nu ytterligare måste lyfta fram denna fråga. Jag utgår också från att parterna på arbetsmarknaden ägnar ökad uppmärksamhet åt det faktum att kvinnodominerade yrkesområden generellt sett värderas lägre än yrken där männen dominerar. För egen del kommer jag, som också framgår av årets budgetproposition, att ta vissa initiativ inom det statliga området.

Den svenska jämställdhetslagen utvärderas för närvarande. En särskild utredare arbetar – tillsammans med sakkunniga och experter från bl.a. arbetsmarknadens parter – med förslag till förändringar av lagen som kan göra den mer verksam när det gäller att förhindra könsdiskriminering och skynda på utvecklingen mot jämställdhet i arbetslivet. Utredningen skall, liksom alla utredningar, beakta EG-aspekter i utredningsverksamheten.

Jag har erfarit att utredningen nyligen beslutat att särskilt belysa förhållandet mellan det svenska lönediskrimineringsförbudet och EG:s direktiv om

lika lön. Utredningen kommer att avsluta sitt arbete under våren 1990. Utan att föregripa utredningens arbete vill jag ändå redan nu säga att jag självfallet kommer att arbeta för att jämställdhetsarbetet kan drivas ännu effektivare.

Jag vill slutligen nämna att konsekvenserna för det svenska jämställdhetsarbetet i stort av ett närmande till EG därutöver skall analyseras i en särskild studie. Det kommer att ske inom ramen för arbetet med EG-frågorna i regeringskansliet.

Anf. 116 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet för ett trevligt och positivt svar. Statsrådet har säkert de bästa intentioner, men det blev mest att utreda och beakta, till intet förpliktande, och ingen närmare analys av likalönedirektiv och arbetsvärdering.

Kan en värdering bli objektiv? Avgör inte marknad, efterfrågan och avtalsparter lönerna bättre just i vårt land? Frågan kan nog inte få en tillfredsställande lösning med socialdemokratisk politik. EG:s progressiva jämställdhetsdirektiv är nämligen svåra att förena med vår arbetsmarknadsstruktur. En kvinnligt dominerad ofantlig offentlig sektor och en manligt dominerad privat kan i längden aldrig förenas med jämställdhet. Först måste de offentliga monopolen bort!

En mängd processer inom arbetsmarknad, politik och intresseorganisationer kommer att påverka kvinnors ekonomiska ställning. Man måste därför ha ett brett perspektiv och inte stirra sig blind på specifika jämställdhetsåtgärder, även om dessa inte saknar betydelse.

Statsrådet påpekade att vi har nått långt i löneutjämning. Ja, utjämningen av disponibel inkomst har gått så långt att arbetsviljan hämmas, tillväxten ligger i botten och Sverige halkar efter. Det är inte så mycket att skryta med, eftersom dålig tillväxt drabbar kvinnors ekonomi mer än allt annat. Ekonomisk erfarenhet visar att inget är så gynnsamt för svaga grupper som hög tillväxt. Den dåliga produktivitetstillväxten i offentlig sektor drabbar hela ekonomin och slår mot de svagare. Lönesättningen inom kommun och landsting är, trots förändringar de senaste åren, fortfarande rigid. Kompetens och duglighet ger för liten lönemässig utdelning. Lön efter kompetens och minimalt utrymme för godtycke vid bedömningen befrämjar jämställdhet. För övrigt handlar interpellationen inte om löneutjämning utan om könsdiskriminering, dvs. löneskillnaderna mellan män och kvinnor, och dessa ökar! Sverige tycks till skillnad från andra länder rutscha utför. Vad görs?

Arbetsmarknaden är segregerad. Inga påtagliga förbättringar har skett eller synes vara på väg. Lönestrukturen är sammanpressad, och avkastningen på utbildningsinvestering är låg. Det gäller lön efter skatt och än mer livslön efter skatt.

Vår kvinnliga chefsutveckling är inget att skryta med. Vår höga förvärvsfrekvens innehåller mycket luft och är inte så unik som det sägs. Kvinnors totala arbetstid är skrämmande lång.

I EG-frågan har skrämselpropaganda florerat. Men under senare tid har företagarna och deras organisationer försökt att sakinformera. Det har varit

ett framgångsrikt arbete. Opinionen har vänt. EG-sympatisörerna blir allt fler. 48 % är för medlemskap.

Även på den sociala sidan börjar sakinformationen hävda sig mot desinformationen. Ett exempel finns i tidningen Metallarbetaren, där den socialdemokratiska kämpen Rolf Edberg säger: "Sverige är bra på välfärd, men inte enastående. Våra pensioner, sjukpenningar och barnbidrag ligger *under* genomsnittet i EG." Vi har helt sonika blivit omkörda på område efter område. Vi sackar efter.

EG:s jämställdhetslagstiftning ligger före när det gäller löner, den viktigaste jämställdhetsfrågan. Syftet med interpellationen är just att belysa detta.

EG-direktiven om jämställdhet innehåller krav på lika lön, arbetsvärdering, likalöneprincipens hävdande i alla legala och administrativa regler i kollektivavtal eller individuella anställningskontrakt, möjligheten att driva könsdiskrimineringsärenden utan repressalier – vilket är att notera – förbud mot könsdiskriminering på grund av familjeförhållanden, lika tillgång till sysselsättning, befordran, utbildning, arbetsförhållanden, könslika föräldraledighetsregler och laglig möjlighet att stoppa alla avtal som kan inkräkta på allt detta.

EG-direktiven ger också rätt till "protection of women" – en positiv särbehandling som skyddar den fysiska skillnaden, något som sammanhängs med västerländsk kulturuppfattning. EG-länderna har efterlevandeskydd och rätt till skydd för gravida kvinnor.

Dessutom finns det en lagstiftning om förbud mot indirekt och direkt könsdiskriminering samt lagstiftning och föreskrifter om aktiva jämställdhetsåtgärder i många länder. EG som sådant har beslutat om direkta jämställdhetsåtgärder. Kvinnogrupper – såsom invandrare, äldre, handikappade, sextrakasserade och många fler – får särskilda omsorger. Det finns ett stort antal nätverksorganisationer för olika områden, t.ex. för kvinnliga chefer.

I Romtraktaten av år 1957 lades grunden för EG:s likalönedirektiv. EG-länderna införde lagar mot könsdiskriminering i början av 70-talet, alltså före oss. I lönehänseende går dessa längre än den svenska jämställdhetslagen. Vill statsrådet vara vänlig och förklara varför frågan aktualiseras här först nu?

Anf. 117 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Först vill jag säga att jag tycker att det är bra att Margot Wallström nu tycks ansluta sig till dem som vill ha en bestämmelse om lika lön för likvärdiga arbetsuppgifter. Både socialdemokraterna och facket var ju motståndare när vi i folkpartiet försökte driva fram jämställdhetslagen.

Återigen vill jag framhålla att det är mycket beklagligt att vi inte fick en parlamentarisk kommitté vad gäller jämställdhetslagen. Tydligen har ensamutredaren problem. Arbetet går långsammare än man hade räknat med när det gäller översynen av jämställdhetslagen. Det är bekymmersamt att materialet inte kommer fram i tid. Vad är det man har hakat upp sig på? Tydligen har referensgruppen inte träffats särskilt många gånger. Det skulle vara intressant att få reda på vad som händer i fråga om ensamutredarens

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om EG:s lika-
lönedirektiv*

arbete med jämställdhetslagen. Det är oerhört viktigt att vi får ta del av resultatet av utredningen, något som vi i folkpartiet har krävt länge.

Som Charlotte Cederschiöld säger går EG:s likalönedirektiv längre än den svenska jämställdhetslagens förbud mot lönediskriminering. Det är en av orsakerna till att vi i folkpartiet krävde en skärpning av jämställdhetslagen.

EG-domstolen har ju tvingat fram förändringar i både Danmark och England. I dessa länder har man alltså tvingats ändra lagstiftningen. Arbetsgivarna måste betala lika lön för likvärdigt arbete.

Enligt den engelska lagen, som ju faktiskt varit en förebild för den svenska jämställdhetslagen, kan en domstol – om det inte finns ett partsgemensamt arbetsvärderingsverktyg – kalla på en oberoende expert som då skulle göra en värdering. Det vore intressant att få veta vad Margot Wallström tycker om den idén.

Jag har en känsla av att många inte känner till att Sverige har anslutit sig till konventioner som förpliktar oss att betala lika lön för likvärdigt arbete. Andra länder har emellertid kommit betydligt längre – utom, naturligtvis, kanske de länder som har planekonomi.

För att kunna vidta en sådan här åtgärd fordras det en arbetsvärdering värd namnet. I både USA och Canada – framför allt i Canada – har man kommit betydligt längre än vad vi har gjort när det gäller arbetsvärderingen. Det är viktigt att vi erkänner att det finns brister i vår jämställdhetslag. Vidare måste vi se till att denna lag förbättras.

Det är mycket allvarligt att man faktiskt kan se ökade löneskillnader mellan kvinnor och män. 1973 var genomsnittslönen för kvinnor 71,5 % av männens löner. 1983 var motsvarande siffra 81,5 %. Men 1985 sjönk siffran till 78,1 % – något som är oerhört allvarligt. Det är alltså en utveckling som vi verkligen måste göra allt för att vända. Det är en av anledningarna till att vi i folkpartiet i årets partimotion om jämställdheten kräver att JÄMFO skall prioritera forskning kring löner och löneutveckling i ett jämställdhetsperspektiv.

I varje fall av olika tal framgår det att det finns en enighet om att kvinnoyrkena måste uppvärderas. Men då behövs det en systematisk arbetsvärdering. En sådan finns egentligen bara på vissa områden inom den privata sektorn. Inom den offentliga sektorn däremot finns det inte någon systematisk arbetsvärdering. Ändå är det ju där som väldigt många kvinnor arbetar.

Det är således viktigt att ta reda på hur ett sådant här arbetsvärderingsinstrument egentligen skall se ut och vad man skulle kunna använda det till. Vi i folkpartiet menar att det skulle vara utomordentligt bra att ha ett sådant instrument inte minst vid rättgångar i arbetsdomstolen men framför allt just när det gäller att uppvärdera de s.k. kvinnoyrkena.

Jag vill fråga: Vad menar Margot Wallström med det som sägs i svaret om att man skall lyfta fram arbetsvärderingsfrågorna? Det vore bra att få lite klarare besked om vad som ligger bakom de orden.

Vidare: Är Margot Wallström beredd att verka för att vi får ett verkligt arbetsvärderingsinstrument för hela arbetsmarknadssektorn, med eller utan hjälp av EG?

Herr talman! Ja, ärade riksdagsledamöter, först och främst tycker jag att vi, när nu en utredare har tillsatts som har att utvärdera jämställdhetslagen, också måste ge utredaren och referensgruppen en chans att genomföra detta arbete. Han skall också titta på hur en samordning med EG skall ske och på vilka punkter som det kan behövas förändringar i vår lagstiftning för att frågan skall kunna drivas framåt.

Att säga att utredning och statistik skulle vara onödiga eller att tala om något slags undanflykter är i det här fallet att komma med mycket missriktad kritik. Här behövs det synlighet. Det är det viktiga i detta sammanhang. Det gäller alltså att göra skillnaderna synliga och att ha ordentligt på fötterna när man diskuterar dessa saker.

Jag erinrar mig en artikel i en tidning här hemma, där det fanns en beskrivning av löneskillnaderna inom den offentliga sektorn. Där stod det också att man egentligen inte har instrument för att analysera de här skillnaderna. Vi måste skaffa oss de instrument och den fullödiga statistik som vi kan behöva för att följa denna fråga också i fortsättningen. Vi har även undertecknat ILO:s konvention, som vi självfallet skall följa upp.

När det gäller arbetsvärderingsinstrumentet anser jag att det blir en av de allra viktigaste frågorna framöver. Det hänger mycket på parterna på arbetsmarknaden, och det är viktigt att på olika sätt – vilket jag är i färd med att göra – dryfta frågan med arbetsmarknadens parter. Det är inte någon okontroversiell fråga – alla som sitter här vet nog att den kan vara känslig – men det är mycket viktigt att vi tar upp den.

När det gäller referensgruppen och utvärderingen av jämställdhetslagen skall jag bara säga att referensgruppen har träffats och att det för närvarande pågår ett mycket intensivt arbete i utredningen.

På det statliga området – det har jag sagt som svar på interpellationen – är synlighet av avgörande betydelse i jämställdhetsarbetet. Därför har vi påbörjat ett samarbete med statens arbetsgivarverk för att just få fram statistik, som kan belysa skillnaderna mellan kvinnors och mäns löner inom i första hand statsförvaltningen. Det handlar också om att ta fram olika indikatorer, som utbildning, ålder och annat, och sammanställa dem. Jag tänker se till att det startas en försöksverksamhet på några statliga myndigheter, och hur den skall utformas närmare diskuteras för närvarande.

Huvudansvaret för dessa frågor – jag upprepar det – vilar naturligtvis på arbetsmarknadens parter. För statens del har arbetsgivarverket en central roll. Jag utgår från, precis som jag sade i mitt svar, att parterna i ökad utsträckning beaktar jämställdhetsfrågorna i sitt arbete, i synnerhet frågor om löner och arbetsvärdering.

Anf. 119 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Det är ganska tydligt att EG driver på i denna fråga, eftersom den inte har blivit framlyft tidigare men nu i samband med harmoniseringen kommer upp. Statsrådet har fullständigt rätt i att det inte är så enkelt, framför allt beroende på arbetsmarknadsstrukturen. Skattechöjningarna kan nämligen bli gigantiska i vårt land, vilket inträffar när kollektivavtalen är juridiskt bindande och arbetsgivaren dessutom har bevisbördan – något som också EG

är på väg att införa. Då kan man hamna i den sitsen att arbetsgivaren skall bevisa att män som kollektiv är mer kompetenta – vilket vi får hoppas att arbetsgivaren inte klarar – och då blir kostnadsökningarna gigantiska. Det är den sektor som skall betalas med skatter.

Det är alltså problematiskt att klara detta just i Sverige. Det är lättare i länder som inte har så stor offentlig sektor.

En annan effekt som nationalekonomiska institutionen i Lund har påpekat och som kan driva fram lönerna i Sverige är den pådrivande effekten från EG. Svenska läkare, sjuksköterskor, daghemsföreståndare och andra yrkesgrupper har nämligen fri etableringsrätt i EG, och det kan långsiktigt få lönehöjande effekter hos oss, tror nationalekonomiska institutionen i Lund.

Jag tror att statsrådet Wallström och jag är ganska eniga i syftet, men frågan är inte så lätt att lösa. Jag tror att statsrådet håller med om att EG har varit den pådrivande institutionen när det gäller att förbättra kvinnors löner just på detta område.

Anf. 120 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Jag framför inte någon missriktad kritik mot den utredare som håller på med översynen av jämställdhetslagen, utan vi i folkpartiet är mycket intresserade av just denna utredning. Det var folkpartiet som drev fram jämställdhetslagen, och vi har funnit att det finns anledning att se över den och skärpa den. Därför är det inte så märkvärdigt att vi också vill ha inblick i arbetet, vill veta vad som sker och se till att våra synpunkter på jämställdhetslagen finns med i arbetet.

Vi har frågat bl. a. JämO hur arbetet går, men har tyvärr inte heller från henne fått något konkret svar.

Vi är alltså förvånade över att det har skett en förlängning av den tid som vi från början hade fått reda på att utredningen skulle ta, och vi vill veta vad som är anledningen till detta. Svårare är det inte, Margot Wallström.

Alla vet att frågan om lika lön för likvärdigt arbete är mycket kontroversiell och att kvinnoorganisationerna driver frågan mycket starkt. Det kan vi också vara överens om att vi kan göra tillsammans. Alla vet också hur det gick förra året, när brandmännen fick reda på att man inom vården hade fått ett avtal som de själva kanske inte hade räknat med. De reagerade starkt när just kvinnor som jobbar inom vården fick ett rättmätigt avtal.

Det är alltså viktigt att frågan om arbetsvärdering verkligen löses. Jag vill nu gärna av Margot Wallström få ett klart besked om huruvida hon är beredd att jobba för att det görs en arbetsvärdering över hela arbetsmarknadsfältet.

Anf. 121 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Charlotte Cederschiöld gör en litet vårdslös och svepande beskrivning, både av EG:s arbete och av vad som händer i vårt eget land. Om man skall vara riktigt noggrann togs frågan om lika lön och även frågan om arbetsvärdering, om än i något försiktiga ordalag, upp redan i jämställdhetspropositionen. I den handlingsplan som så småningom har utarbetats finns konkreta mål uppsatta för arbetet med dessa frågor, och det är inte att förakta.

Jag förstår och respekterar Charlotte Brantings åsikt att folkpartiet vill

följa utredningen och se hur den går. Det var litet synd att den startade sent, men arbetet är nu i full gång. Det är viktigt att följa det och se till att det blir resultat så småningom.

Ja, visst är jag beredd att arbeta med arbetsvärderingsfrågan på alla de sätt som jag kan, fortfarande med detta i åtanke att arbetsmarknadens parter är i allra högsta grad inblandade. Jag tänker göra vad jag kan för att driva på frågan om ett arbetsvärderingssystem, som är ett mycket viktigt instrument framöver.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om bristen på arbetskraft

Anf. 122 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Jag förnekar inte på något sätt de insatser som har gjorts. Däremot är det en väldig skillnad att EG går längre när det gäller lönedirektiven än vad vi gör i Sverige. Det är det som det handlar om.

Det är angeläget att göra någonting. Tiden bara rinner i väg, och samtidigt rutschar kvinnor de facto efter när det gäller löner. Enligt SCB:s senaste siffror lär chefslönerna för män ligga 5 000 kronor över lönerna för kvinnor, och sedan följer hela skalan rakt igenom. Det borde vara nog information för att man skall inse att det är angeläget att göra någonting på detta område.

Man måste ändå konstatera att statsrådet har en fin framförhållning. I den viktigaste jämställdhetsfrågan, dvs. lönerna, ligger Sverige 10–20 år efter Europa.

Anf. 123 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Jag måste nog protestera mot den beskrivningen. Det är en sak med EG-direktiven och en annan sak hur de enskilda länderna lever upp till direktiven. Man kan också ifrågasätta om vi i lagstiftningen ligger så långt efter. På en punkt går den svenska jämställdhetslagen längre vad gäller krav på aktiva åtgärder – något som inte återfinns i EG-direktiven. Jag anser också att debatten trots allt blir mer och mer intensiv och att detta måste följas upp ordentligt. Det kommer att bli en allt hetare fråga, eftersom arbetsmarknaden förändras som den gör, och arbetskraftsbristen, inte minst inom den offentliga sektorn, kommer att driva denna fråga framåt. Våra mål och konkreta planer är i allra högsta grad definierade och väl formulerade i våra handlingsplaner.

Tredje vice talmannen anmälde att Charlotte Cederschiöld anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på interpellation 1988/89:213 om bristen på arbetskraft

Anf. 124 Arbetsmarknadsminister INGELA THIALÉN:

Herr talman! Sonja Rembo har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att öka tillgången på arbetskraft.

Jag vill peka på att hela arbetsmarknadspolitiken är inriktad på att skapa

balans mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden och att långsiktigt höja arbetskraftsutbudet.

En rad åtgärder har vidtagits under de senare åren för att stimulera arbetskraftsutbudet och underlätta rörligheten på arbetsmarknaden. Särskilda resurser har avsatts för att underlätta för deltidsarbetslösa att få önskad arbetstid. Insatser har gjorts för att flyktingar och andra invandrare snabbare skall komma i arbete. Regeringen har satt upp konkreta mål för att minska långtidsarbetslösheten, vilket också lyckats mycket väl. Vi går nu vidare och sätter upp mål för att antalet arbetshandikappade som får arbete eller utbildning skall öka.

Regeringen har också satt upp mål för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. Medel har satsats på en mängd projekt för att underlätta för kvinnor att kunna få tillträde till tekniska arbeten. Insatser har gjorts för att påverka arbetsmiljö, arbetstidens förläggning, personalutbildning osv. för att möjliggöra för kvinnor att kunna ta arbete inom dessa områden.

Genom en aktiv regionalpolitik försöker vi påverka företag att förlägga sin verksamhet till orter med en god arbetskraftstillgång.

Regeringen har i kompletteringspropositionen föreslagit åtgärder som syftar till att dämpa överhettningen i ekonomin. Åtgärderna syftar också till att dämpa efterfrågan på arbetskraft. Samtidigt vidtas ytterligare åtgärder för att öka arbetskraftsutbudet.

Ytterligare insatser görs för att flyktingar och andra invandrare skall få arbete.

För att underlätta rörligheten inom den nordiska arbetsmarknaden föreslås att bidrag till s.k. sökanderesor ges även till arbetssökande från Norge.

AMS får möjlighet att använda ytterligare medel för rehabilitering av byggnadsarbetare inom den s.k. Galaxen, och försöksverksamheten med flexibla lönebidrag utökas till att omfatta ytterligare fem län.

Inom regeringskansliet bereds för närvarande frågan om vilka förändringar vi bör vidta för att underlätta för förtidspensionerade, som så önskar, att återgå till arbetslivet.

Den av regeringen tillsatta arbetsmiljökommissionen har till syfte att initiera åtgärder som minskar utslagningen från arbetslivet och minskar omfattningen av arbetsskador, långtidssjukskrivningar och förtidspensioneringar.

Betydelsefull är också den skattereform som förbereds inför 1991. Den sänkning av skatten på arbetsinkomster som planeras förväntas positivt påverka arbetskraftsutbudet.

Jag vill också peka på den mycket kraftiga tillväxt som skett av arbetskraften under det senaste året, en ökning med 50 000 personer mellan 1987 och 1988. Samtidigt har antalet timmar per sysselsatt stigit. Uttryckt i arbetade timmar är sysselsättningstillväxten 1988 den kraftigaste som har registrerats. Tillväxten i utbudet har fortsatt att vara hög. I mars 1989 var tillväxten 50 000 personer och i april 75 000, jämfört med mars och april 1988. Överströmningen från deltidsarbete till heltidsarbete fortsätter.

Detta visar på att det finns en arbetskraftspotential att ta till vara. Människor söker sig ut på arbetsmarknaden i ökad utsträckning när de ser

möjligheter att få arbete. Det är viktigt att vi tar vara på människors vilja att arbeta och att vi är beredda att göra nödvändiga förändringar på arbetsplatserna, så att även människor med nedsatt arbetsförmåga får möjlighet att ge sitt bidrag på arbetsmarknaden.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om bristen på arbetskraft

Anf. 125 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Sedan jag väckte min interpellation, har regeringen presenterat sin kompletteringsproposition, som innebär en i stort sett helt ny budget och drastiskt förändrade förutsättningar för såväl den ekonomiska politiken som arbetsmarknadspolitiken. Arbetsmarknadsministerns svar andas i stort sett tillfredsställelse med sakernas tillstånd. Vad göras skall är redan gjort eller på gång. Av svaret att döma finns inte den kris som föranlett regeringen att lägga fram sitt panikpaket.

Industrin kan inte få den arbetskraft den behöver. Högkonjunkturen kan inte utnyttjas. Tillväxten är låg, produktiviteten likaså. Löne- och prisutvecklingen är alltför snabb. Vi förlorar marknadsandelar. Bytesförhållandena med utlandet försämras. Vi har avsevärda regionala obalanser. Den offentliga sektorn är i kris och får inte heller den personal den behöver. Samtidigt har vi en avsevärd utslagning från arbetsmarknaden. Frånvaron är hög. Kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken och utslagningen är mitt i högkonjunkturen anmärkningsvärt hög.

Vad gör då regeringen? Arbetsmarknadsministern redogör för olika insatser för invandrare, handikappade och vissa andra grupper på arbetsmarknaden. Dessa insatser är naturligtvis nödvändiga och föga kontroversiella, men kan inte få annat än marginella effekter. Detsamma gäller de andra åtgärder arbetsmarknadsministern nämner, t.ex. sökanderesorna från Norge och, enligt tidigare beslut, från Danmark.

I budgetpropositionen i januari kunde vi läsa bl.a. att det totala skatetrycket inte borde stiga ytterligare. Höga skattesatser sades orsaka störningar i ekonomin och försvårade möjligheterna att få ner pris- och löneökningstakten. Likaså aviserades strukturförändringar inom den offentliga sektorn.

Sedan dess har regeringen svängt 180 grader. Sammanlagt föreslås nu skattehöjningar på 25 miljarder kronor. Det blir ungefär 6 000 kr. per hushåll. Den politik som sedan 1982 inneburit att skatetrycket stigit med 75 miljarder kronor fortsätter därmed. Desto mer anmärkningsvärt är att arbetsmarknadsministern nu hänvisar till den tänkta skattereformen inför 1991 och säger att den sänkning av skatten på arbetsinkomster som planeras förväntas positivt påverka arbetskraftsutbudet. Om arbetsmarknadsministern har den uppfattningen, varför ställer hon sig då bakom en höjning av skatterna på arbetsinkomster nu? Jag väntar med stort intresse på arbetsmarknadsministerns förklaring av hur de föreslagna skattehöjningarna skall kunna öka utbudet på arbetskraft.

Jag skulle också gärna vilja ha ett besked om hur vård- och omsorgssektorn skall kunna möta förväntningarna från såväl personalen som från alla dem som är hänvisade till dess tjänster, om lönekostnaderna och skatterna ökar. Hur skall kommunerna klara detta utan ytterligare skattehöjningar?

Än mer anmärkningsvärd är den dämpning av efterfrågan på arbetskraft

som regeringens förslag innebär. Regeringen avser uppenbarligen att arbetsplatser skall slås ut och att personalen via arbetsmarknadspolitiska åtgärder skall slussas över till verksamheter som regeringen bedömer vara mer angelägna. Vad regeringen föreslår, herr talman, är ingenting mindre än att inflationstrycket skall dämpas med hjälp av arbetslöshet. Det är en metod för att öka arbetskraftsutbudet som jag sannrigen inte väntade av en socialdemokratisk regering och inte av någon annan svensk regering heller.

Får jag fråga arbetsmarknadsministern: Vilka är det som skall slås ut, och vart väntas de ta vägen?

Till sist: Hur skall en sjätte semestervecka kunna medverka till att avhjälpa bristen på arbetskraft?

Anf. 126 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I debatten om den inriktning som ekonomisk politik skall ha i vårt land har den fulla sysselsättningen satts som ett högt prioriterat mål. Från folkpartiets sida har vi i bl.a. de arbetsmarknadspolitiska partimotionerna betonat att vi aldrig kan acceptera att arbetslöshet används som medel för att uppnå andra mål. Bl.a. har vi understrukit att den fulla sysselsättningen, jämsides med en låg inflation, är av avgörande betydelse för att uppnå viktiga fördelningspolitiska mål och ökad jämställdhet mellan kvinnor och män.

Som en följd av den flera år långa internationella högkonjunkturen har huvudtendensen på arbetsmarknaden varit en kraftig ökning av antalet lediga platser. Den stigande efterfrågan på arbetskraft, som var märkbar redan tidigare, har fortsatt i fjol och i år. Ett av de stora problemen i dagens Sverige är alltså att arbetsutbudet är för lågt.

Vad gör då regeringen, herr talman? Jo, man föreslår olika åtstramningar i ekonomin. Det är knappast troligt att vare sig höjningar av arbetsgivaravgifterna eller tvångssparande kommer att öka arbetskraftsutbudet. Alla dessa förslag ger ju primärt en annan signal till Sveriges folk, nämligen: anställ inga nya och se fram emot minskad lön!

Vidare kan man erinra om att enligt konjunkturinstitutets undersökningar uppger huvudparten av industriföretagen att bristen på yrkesarbetare är ett av de främsta hindren för en produktionsökning. Det finns tecken som tyder på att denna bristsituation kommer att fortsätta även under hela detta år. Länsarbetsnämndernas prognoser inför hösten redovisar inga tecken på försvagning i efterfrågan på arbetskraft. Det finns dessutom en betydande osäkerhet.

I ett långt perspektiv gäller också att vi får någonting som ofta kallas för "älderschocken" och ett genomslag av den. Vi kommer att erfara en mycket snabb ökning av andelen äldre. Även andra uppgifter talar sitt tydliga språk: förverkligandet av de äldres rättigheter kommer att ställa ökade krav på de åldersgrupper som befinner sig i förvärvsarbete.

Denna demografiska utveckling innebär att förutsättningarna för svensk ekonomi – och även för det svenska samhället i övrigt – förändras fundamentalt. På det sociala området kommer nya och större krav att ställas. Pensionssystemet kommer att utsättas för nya ansträngningar. Redan i dag kan vi konstatera att förtroendet för ATP-systemets möjligheter att uppfylla

sina förpliktelser mot framtidens pensionärer är lågt hos många människor. Vi har alltså allvarliga problem både på kort och på lång sikt.

För att uppnå målet att öka förvärvsfrekvensen i samhället måste ju olika medel finnas. Folkpartiets förslag om en delvis tidigarelagd marginalskatte-reform är ett sådant medel. En möjlighet för flyktingar till arbete i väntan på myndigheternas beslut om uppehållstillstånd är ett annat. Genom att öka möjligheterna för pensionärer att stanna kvar i arbetslivet skulle arbetsutbudet kunna öka ytterligare. Folkpartiet har för pensionärernas del föreslagit ett grundavdrag på 10 000 kr. från pensionärernas arbetsinkomster.

I vad gäller stödet till arbetshandikappade har riksdagen drivit regeringen framför sig. Så sent som i början av april reserverade sig socialdemokraterna mot arbetsmarknadsutskottets förslag att öka anslagen till lönebidrag för arbetshandikappade.

Min slutsats är att regeringen talar om att öka arbetsutbudet men att den gör ytterst litet åt saken.

Jag är fast övertygad om att det enda rätta vore om riksdagen redan nu kunde fatta beslut om att t.ex. sänka marginalskatterna. För hur kan ett skattesystem som enligt finansministerns uppfattning är "perverst" ge de rätta signalerna till svenska folket?

Arbetsmarknadsministern och vi som hittills har gjort inlägg här i debatten är alltså överens om att utbudssidan bör stimuleras. Frågan blir ju då: Varför vänta till 1991?

Jag skulle vilja uppmana arbetsmarknadsministern att hälsa till finansministern och säga att en delreform på skatteområdet är angelägen. Hälsa också civilministern och påminn om den offentliga sektorns reformering. Men i bägge fallen, herr talman, är det bråttom.

Anf. 127 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Vad göras skall är redan gjort, säger Sonja Rembo. Det intrycket tycker inte jag att mitt interpellationssvar har givit. Jag anser visserligen att en lång rad saker under en lång följd av år har genomförts genom en konsekvent ekonomisk politik, genom en bra arbetsmarknadspolitik, genom bra redskap, som vi i den här salen i stora stycken har varit ganska överens om. Däremot tycker jag att många av de redskapen fortfarande är hållbara. Några utvecklas ständigt och kommer att behöva förnyas. Ett av dem nämnde jag i mitt svar, nämligen det faktum att vi behöver se över t.ex. sådana hinder som finns för att människor som står utanför arbetsmarknaden skall kunna komma tillbaka i arbetet.

Det är ett problem att det finns stor efterfrågan på arbetskraft i Sverige. På en del håll råder arbetskraftsbrist. Det är också ett problem. Regeringen har föreslagit åtgärder för att öka arbetskraftsutbudet och för att dämpa överhettningen i ekonomin. De åtgärderna diskuteras för närvarande intensivt i utskottsbehandlingarna. Men långsiktigt innebär naturligtvis situationen en möjlighet att nu göra det som vi har gjort tidigare under många år, nämligen att successivt omstrukturera näringslivet, så att arbetskraften på arbetsplatser som inte fungerar särskilt bra kommer över i bättre arbetsmiljöer och på bättre arbetsplatser.

Sonja Rembo sade i sitt inlägg med förväning i rösten att sådan politik

aldrig har förts tidigare. Hon trodde inte att något parti i denna riksdag skulle kunna föreslå en sådan politik. Men, Sonja Rembo, hela arbetsmarknadspolitikens utformning, hela arbetsmarknadspolitikens samarbete med den ekonomiska politiken innebär ju just detta att successivt bidra till att förnya industrin, näringslivet och den offentliga sektorn med hjälp av att stötta enskilda individer i förändringen att gå från ett arbete till ett annat.

När det gäller antalet arbetstimmar nämnde jag inledningsvis att antalet arbetade timmar har ökat mycket kraftigt. Såvitt man kan bedöma i de prognoser som gjorts av t.ex. arbetstidskommittén kommer efter genomförandet av en sju semestervecka och efter genomförandet av 18 månaders föräldraförsäkring antalet arbetstimmar att öka med ca 5 % under en prognosperiod på de kommande 10–12 åren.

Anf. 128 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Jag håller med Ingela Thalén om att det är mycket som vi har varit överens om i denna kammare. Det gäller arbetsmarknadspolitik för att hjälpa olika grupper på arbetsmarknaden som har problem. Det är inte det min interpellation handlar om.

Vad jag saknade i arbetsmarknadsministerns svar var en analys av den akuta situation som vi befinner oss i och som föranleder regeringen att lägga fram ett så anmärkningsvärt panikpaket – jag kan inte hitta något bättre ord – som regeringen har gjort. Vad jag fortfarande vill veta är hur arbetsmarknadsministern ser på hur de åtgärder till skattehöjningar, till omstrukturering – strukturförändringar kallar arbetsmarknadsministern det – skall kunna leda till ett ökat utbud av arbetskraft generellt sett. Den successiva omstrukturering som arbetsmarknadsministern hänvisar till har ju inte med det här paketet att göra. Det är ju någonting helt annat som regeringen föreslår i dag.

Att näringslivet successivt behöver utvecklas är vi överens om. Det sker bättre – det har regeringen själv sagt – genom sänkta skatter. Vi behöver se till att få upp produktiviteten, att få ner lönekostnadsutvecklingen och prisutvecklingen, förbättra våra möjligheter att konkurrera på utlandsmarknaderna. Men vad regeringen gör är precis tvärtom. Man ökar kostnaderna. Det kommer att bli ännu svårare att konkurrera. Den utveckling som arbetsmarknadsministern talar om kommer att ske utanför Sveriges gränser. Och det är naturligtvis ett sätt att dämpa efterfrågan på arbetskraft här hemma i Sverige, men inte kommer det att leda till tillväxt och ökat välbefinnande för svenska folket.

Arbetsmarknadsministern talade mot slutet om att vi har fått ett stort utbud – jag tror att siffran var 50 000 fler anställda på arbetsmarknaden – och ett ökat antal arbetstimmar. Ja, det är riktigt, men är det inte oroande att vi, trots denna ganska kraftiga ökning, fortfarande har brist på arbetskraft? Det räcker inte. Det är något fundamentalt fel i den svenska ekonomin. Jag håller helt med Elver Jonsson, när han säger att vad Sveriges ekonomi behöver är sänkta skatter. Vi behöver ett totalt sänkt skattetryck. Vi behöver lägre offentliga utgifter. Vi behöver bryta de offentliga monopolen, så att den delen av arbetsmarknaden genom att den blir föremål för konkurrens också kan utvecklas till fördel såväl för de anställda, de som i dag jobbar inom de

offentliga monopolen, som för dem som använder deras tjänster. Det är sådana åtgärder vi behöver i dag.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Anf. 129 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Sonja Rembo säger att arbetsmarknadspolitikerna är till för att hjälpa dem som har det svårt på arbetsmarknaden. Ja, det också, Sonja Rembo, men inte bara det. Arbetsmarknadspolitikerna har redskap som syftar till att underlätta arbetsmarknadens funktionssätt, dvs. våra arbetsförmedlingar, som förmedlar arbetskraft, vår arbetsmarknadsutbildning, våra arbetsmarknadsinstitut. Vi har en lång rad funktionsdugliga medel på arbetsmarknaden som gör det lättare för företag, arbetsgivare – både på privat och offentlig sektor – att få arbetskraft som är lämplig för de arbetsplatser som de har att erbjuda.

Förslaget att dämpa överhettningen, särskilt att dämpa överhettningen i storstadsområdet Stockholms län, är till för att också på sikt kunna bibehålla en hög sysselsättning i landet och se till att vi på sikt kan få en bättre balans i vår handel med omvärlden. Detta är inga panikåtgärder, utan detta är åtgärder där regeringen har gjort bedömningen att det är nu vi måste dra åt bromsarna i 18 månader, så att vi också efter dessa 18 månader kan ha en bra och väl fungerande arbetsmarknad.

Att tillväxten då skulle ske utanför landets gränser som en effekt av detta har vi hört i alla tider så fort vi har lagt fram politiska förslag eller så fort vi har infört förändringar. Då har man alltid fått höra, från moderaterna eller från näringslivsföreträdarna: Gör ni inte som vi vill kommer vi att expandera utanför landets gränser! Tack och lov för att inte alla inom industri och näringsliv fungerar på samma sätt, utan de anser att expansionsmöjligheterna och utvecklingsmöjligheterna i Sverige är så goda att man också kan utvecklas här i Sverige.

Att dämpa överhettningen gör det möjligt att avhjälpa flaskhalsar såväl i storstadsområden som i undersysselsatta områden. Det är därför som denna dämpning behövs.

När det gäller brist på arbetskraft tror jag inte att enbart sänkta skatter eller förändringarna när det gäller offentliga monopol skulle ge fler arbetstillfällen. Däremot kan jag hålla med Sonja Rembo om att utvecklingen på arbetsmarknaden, dvs. genom personal- och kompetensutveckling, genom förändrade styrsätt, genom förändringar i arbetstider och arbetsorganisation och genom förändringar i kommunikationer samt genom närhet mellan bostäder och arbetsplatser – dvs. för den enskilda individen – tar bort flaskhalsar. Det kan utöka möjligheten till och tillgången på arbetskraft och göra det möjligt för den enskilda individen att ta mera arbete än vad som kanske är möjligt att ta för närvarande. Inte minst gäller detta kvinnor och arbetsmarknaden.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Om bristen på arbetskraft

Anf. 130 SONJA REMBO (m):

Det här sista, herr talman, kan vi vara fullständigt överens om. Det gäller att ta bort flaskhalsarna, men det gäller inte bara för individerna, utan det gäller också för arbetsplatserna, för företagen, för det som i dag kallas den offentliga sektorn, framför allt inom de stora vård- och omsorgsmonopolen.

Det som vi är överens om – som jag sade i början, Ingela Thalén – är nämligen just den del av arbetsmarknadspolitiken som är inriktad på att hjälpa individen på arbetsmarknaden. Där är vi i stort sett överens. Där har vi från borgerligt håll, såsom Elver Jonsson hänvisade till, varit pådrivande här i kammaren, t.ex. när det gäller arbetshandikappade. Det är ett exempel bland många.

Men samtidigt innebär ju de förslag som regeringen nu har lagt fram och som gör att lönekostnaderna ökar och som kommer att skapa turbulens på arbetsmarknaden, kanske allra mest i Stockholmsregionen, att t.ex. de arbetshandikappade kommer att få ännu svårare att få jobb den sedvanliga vägen och bli ännu mer beroende av statliga insatser. Arbetsgivarna kommer att få ännu mindre möjligheter att hjälpa människor med problem. De kommer att ha fullt sjå med att försöka överleva med den organisation de har därför att regeringens politik faktiskt går ut på att dämpa efterfrågan, som arbetsmarknadsministern säger, och som det också uttrycks i de propositioner som riksdagen nu har på sitt bord.

Man skall alltså klara stagnationen i den svenska ekonomin genom att bromsa tillväxten där den finns. Man skall stoppa inflationen genom att öka priserna och kostnaderna. Man skall klara kostnadsstegringen och hjälpa till med att dämpa efterfrågan på arbetskraft genom att höja kostnaderna. Överhettningen skall man då motverka med utslagsåtgärder: Man ökar kostnaderna så att företagen de facto skall slås ut och arbetskraften på något sätt skall föras över i andra sektorer.

Jag skall säga att det är en något motstridig politik som arbetsmarknadsministern skisserar här och som regeringen har föreslagit riksdagen, där man vill ha vissa effekter men sedan lägger fram förslag som kommer att få rakt motsatta följder. Det är det som är det anmärkningsvärda med regeringens politik. Jag har ännu inte förstätt hur regeringen har tänkt sig att den politiken skall kunna leda till en bättre utveckling på arbetsmarknaden – tvärtom; vi kommer att få det betydligt svårare. Jag tror att arbetsmarknadsministern kommer att upptäcka, efter något år, att hon har sått någonting som kan vålla oss väldiga problem framöver.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på interpellation 1988/89:234 om behandlingen av förslag av landsbygdsriksdagen

Anf. 131 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Börje Hörnlund har frågat mig på vilket sätt regeringen ämnar fullfölja de förslag som väckts av landsbygdsriksdagen.

Som avslutning på sin medverkan i kampanjen Hela Sverige skall leva

anordnade den nationella folkrörelsekommittén en landsbygdsriksdag i Umeå i början på april. Med utgångspunkt från det budkavlematerial som kommit fram under kampanjens gång – med 6 700 krav, förslag och allmänna synpunkter – enades delegaterna om ca 300 krav för en positiv utveckling på landsbygden. Kraven kommer att överlämnas till ansvariga organ, bl.a. till regeringen.

Vi kommer givetvis att seriöst och med lyhördhet pröva de krav som riktas till regeringen. Efter att ha tagit del av delar av landsbygdsriksdagens utskottsmaterial kan jag dessutom konstatera, att en del av förslagen kan hanteras med nuvarande medel, medan andra förslag bereds av sittande statliga utredningar. Detta gäller särskilt den regionalpolitiska kommittén, som för övrigt också fått del av budkavlematerialet.

Kommittén kommer att avge sitt betänkande i början av juni. Vi får då bl.a. ta del av hur den behandlat landsbygdsfrågorna. Nationella Folkrörelsekommittén har föreslagit att de bygdekommittéer som arbetat fram budkavlematerialet skall beredas möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet. För att underlätta deras ställningstagande till betänkandet kommer arbetsmarknadsdepartementet att medverka till tillkomsten av ett arbetsmaterial som kan användas i studiecirkelar och liknande sammanhang.

När Börje Hörnlund säger att landsbygdsbefolkningen måste få svar på sina krav måste jag för tydlighetens skull påpeka att många krav är riktade till lokal och regional nivå. Det blir alltså kommuner och regionala organ som kommer att få ta ställning till många av förslagen.

Sammanfattningsvis kommer regeringen att seriöst pröva de krav från landsbygdsriksdagen som riktas till regeringen på samma sätt som regeringen prövar krav på förändringar på andra samhällsområden. Ett viktigt sådant tillfälle att pröva landsbygdsfrågorna blir när hela den framtida regionalpolitiken skall behandlas i den regionalpolitiska proposition som planeras till varen 1990.

Anf. 132 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Tack för svaret, fru statsråd!

Landsbygden och dess småorter *kan* utvecklas mycket positivt, men det kräver en grundlig omläggning av attityder och omläggningar från den samlade regeringen.

Det viktigaste är att alla statsråd fördelar statsbudgeten på ett mera rättvist sätt. Där anser jag att statsrådet omedelbart bör göra insatser – där behöver man icke avvakta den regionalpolitiska utredningens resultat.

Tala t.ex. med kommunikationsministern om anslagen till länsvägnätet, inte minst till de oframkomliga grusvägarna – just nu är många av dem avstängda för cirka tio veckor framåt. Det befrämjar icke en god och positiv utveckling.

Tala med utbildningsministern om landsbygdens små skolor. Ge order om att det skall ske en planering så att de räddas. Tala med bostadsministern om byggandet på landsbygden, framför allt om de små ungdomsbostäder som behövs i de små orterna. Tala med finansministern om hur förödande hans förslag om försämrade reseavdrag kommer att bli för en positiv landsbygdsutveckling.

Tala med Odd Engström om varför det skulle vara nödvändigt att dra in drygt 2 000 arbetstillfällen från de många små församlingarna och flytta dem till ett antal centralorter, speciellt när det sker till en merkostnad av ca 250 milj. kr. per år. Vore det inte klokt att i en sann Landsbygd 90-anda avbryta utredningen och låta det fortsätta som förut?

Tala med Bengt Lindqvist om rättvisare och mindre stelbent barnomsorgspolitik. Tala med Birgitta Dahl om varför hon driver frågan om moms på bensin och inhemska bränslen. Det är förödande förslag för landsbygden. Skattefrihet på alla inhemska bränslen skulle, fru minister, ge tusentals nya arbetstillfällen, bättre bytesbalans och en bättre miljö. Det är ett jätteförslag såväl för landsbygden som för Sverige i stort. Tala också med Mats Hellström om vikten av öppna landskap och samma krav på utländska livsmedel som på svenska.

Herr talman! Jag skulle kunna göra denna uppräkningslista mycket längre. Jag vill med detta säga att regeringen måste nu ändra sitt eget handlande. Det bör ske i nu pågående budgetarbete. Här har arbetsmarknadsministern en speciellt viktig roll att ta upp dessa frågor i den samlade regeringskretsen.

Vi har i denna kammare tidigare hört mycket om den samordnade statssekreterargruppen. Om den lever vore det också önskvärt att den började syssla med denna fråga.

Fru Thalén behöver tala med sitt kommun- och länsfolk om nödvändigheten att ta ansvaret för en bättre landsbygdsutveckling. Fru Thalén var inne på detta i svaret.

Herr talman! Att fördela de stora budgetbeloppen på ett medvetet och rättvist sätt är A och O för en positiv landsbygdsutveckling. Men det behövs också anslag för att länsstyrelsen och länsnämnderna skall kunna ha litet fria medel för landsbygdsutveckling. Från centerns sida har vi föreslagit 200 milj. kr. på årsbasis. Jag önskar att arbetsmarknadsministern lyssnar på det kravet. Ett sådant mindre anslag skulle kunna hjälpa i gång många projekt och få i gång denna positiva utveckling som många vill ha i dag.

Jag tycker att det är positivt att statsrådet har lyssnat på landsbygdsriksdagen, så till vida att hon är beredd att låta bygdekommittéerna ta del av de förslag som kommer att läggas fram från den regionalpolitiska utredningens sida och naturligtvis också ta del av förslag som kanske inte kommer från utredningen. Det är viktigt att vi lyssnar på dessa bygdekommittéer inför de regionalpolitiska beslut som skall fattas.

Fru statsråd! Finns viljan, kommer de goda resultaten till nytta för medborgare i stad och på landsbygd.

Anf. 133 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag kan gärna instämma i att det är positivt att regeringen genom arbetsmarknadsministern lovar att seriöst och med stor lyhördhet pröva krav som har riktats till regeringen när det gäller landsbygdsriksdagens arbete.

Arbetsmarknadsministern säger att vi får observera att många krav är riktade till lokal och regional nivå. Det är i och för sig riktigt. När det är sagt är det inte ointressant vad statsmakten har för sig. Där finns några saker som man bör särskilt beakta. Vi kommer bort från den tidigare alltför stelbenta

lokaliseringspolitiken till vad vi i folkpartiet kallar för en mobiliseringspolitik. Dessutom skall man också stimulera den lokala kreativitet som finns men som behöver en uppbackning.

Statsrådet säger vidare att hon ställer stora förhoppningar till den regionalpolitiska kommittén. Det bör man göra. Men jag tror ändå att det bör finnas några bärande inslag i vad man vill landa med en kommande proposition. Utöver att ta vara på goda uppslag från landsbygdsriksdagen finns det några bärande axlar som måste finnas med. För det första är det utbildningen, framför allt den eftergymnasiala utbildningen. För det andra är det kommunikationerna, och för det tredje är det kulturen.

För folkpartiets del har vi talat om att det finns några principer som man måste slå fast när det gäller det regionalpolitiska stödssystemet. Den första principen är att de centralt givna stödformerna högre grad bör vara generella. De skall vara lätta att administrera, och det skall vara lätt för den enskilde att få veta vilka förutsättningar som gäller. Stödformer som innebär långtgående förhandlingar mellan företag och staten eller som innehåller betydande inslag av godtycke måste undvikas. Det är skälet, herr talman, till att vi är negativa till det s.k. offertstödet. Ett stöd som för övrigt statliga SIND starkt ifrågasätter.

Folkpartiet är av den mening att ett system med sänkta arbetsgivaravgifter bör utformas så att områdena med de största regionala problemen kommer i åtnjutande av det. Den typ av permanent och generell subvention som sänkta arbetsgivaravgifter innebär har sannolikt störst relevans för regioner som har permanenta problem beroende på sådant som klimat- och avståndsfaktorer. Detta talar för att hela stödområde A bör komma i åtnjutande av sänkta arbetsgivaravgifter. Systemet bör vidgas så att det omfattar all icke-offentlig verksamhet.

Den andra princip som folkpartiet vill slå fast är att det selektiva stödet bör decentraliseras – det stödet behövs också. Selektiva stöd förutsätter goda möjligheter att bedöma enskilda projekt och god kännedom om lokala och regionala förhållanden. Därför bör denna typ av stöd i stor utsträckning fördelas på den regionala nivån, där förutsättningarna för lokalkännedom, smidigt beslutsfattande och närhet till problemen är större än på central nivå. Detta är främsta skälet till att folkpartiet har varit med om att driva fram ökade länsanslag i flera år till glädje för länen men faktiskt också för regeringen och arbetsmarknadsministern, som kan hänvisa till kraftigt utbyggda länsanslag i inte minst de nordliga delarna av landet.

Den tredje princip som jag skulle vilja erinra om är att användningsmöjligheterna för regionalpolitiskt stöd bör vidgas. Dagens stödformer är i hög grad riktade mot "hårda" investeringar i tillverkningsindustrin. Den inriktningen blir alltmer otidsenlig i takt med att verksamheter baserade på kunskaper och tjänster ökar i betydelse. Det faktum att de regionalpolitiska stödformerna huvudsakligen kan utnyttjas endast till traditionella industriella investeringar riskerar att på sikt leda till att näringsstrukturen i de problemdrabbade delarna av landet konserveras. Stödformerna måste därför förändras så att de kan användas för att understödja etablering och vidareutveckling av de verksamhetsformer som i dag är stadda i snabb expansion.

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

*Om behandlingen av
förslag av landsbygds-
riksdagen*

Folkpartiet vill alltså utöka nedsättningen av arbetsgivaravgifter till att gälla all icke-offentlig verksamhet.

En punkt som vi inte heller får tappa bort är transportstödet och en utvidgning av användningsmöjligheterna. Dagens system innebär att stödet begränsas till att gälla anställda vid bidragsberättigade företag. Men med tanke på att de mindre företagen framöver kommer att spela en allt viktigare roll i den regionala utvecklingen har vi föreslagit att persontransportstödet skall utvidgas till att gälla även egenföretagare.

Detta, herr talman, är några av de inriktningar som bör finnas med i en framtida regionalpolitik och som också kan tillgodose många av de önskemål som har framkommit i samband med Landsbygd 90-verksamheten. Inriktningen är alltså att stödformerna skall vara generella, de skall vara decentraliserade och de skall få ett vidgat användningsområde. Här finns många uppslag, och om regeringen och den regionalpolitiska kommittén tar dem till vara, kan vi ha en chans att uppfylla de mål som vi sedan länge är överens om, nämligen att god miljö samt möjlighet till arbete och bostad skall finnas över hela landet.

Anf 134 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! När det gäller de diskussioner vi kommer att ha i anslutning till den regionalpolitiska kommitténs betänkande, den remiss som det betänkandet kommer att bli föremål för och de förslag som senare kommer att skrivas, är jag övertygad om att en hel del av den debatten kommer att handla om det som Elver Jonsson nu senast var inne på. Kanske tycker jag att det kändes litet märkligt att man från folkpartiets sida redan har tagit ställning till ett antal förslag som regionalpolitiska kommittén ännu inte har avlämnat synpunkter på. Jag för min del kan gärna ha sympatier för en hel del av de tankegångar som fördes fram, men jag vill ändå avvakta med ställningstagande till en regionalpolitik och dess strategier till efter det att regionalpolitiska kommitténs förslag har blivit behandlade.

Det finns ett par saker i anslutning till denna diskussion som har varit uppe till debatt de senaste veckorna. Dentyt av frågor som jag oftast har fått från utomstående är: Hur i all sin dar kan ni som arbetar på rikspanet ge stöd av olika slag till orter som har stark efterfrågan på arbetskraft? Hur kan ni ge lokaliseringstöd, hur kan ni ge länsstyrelsestöd, hur kan ni ge utvecklingsstöd till orter som inte har tillräckligt med arbetskraft? Då har jag faktiskt försökt förklara från min utgångspunkt att man inte får se så enkelt på detta som börjar kallas den dubbla obalansen, utan det gäller att stödja dessa regioner och orter så att de kan överleva näringspolitiskt, överleva industri- mässigt och överleva som arbetsmarknader också på litet längre sikt. Jag hoppas att mitt svar också förklarar att jag faktiskt har en mycket mycket stark känsla för det som är den regionalpolitiska inriktningen.

Anf. 135 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Statsrådet var överraskad över att vi fick den här debatten. Hon menade att vi från folkpartiets sida var alltför mycket klara över vad vi ville under en utredningstid och innan man hade ett färdigt förslag.

Man skall inte låsa sig i detaljer, men jag tror att det också är viktigt att tala

om vilka utgångspunkter man har och vilka principer man arbetar efter. Det är därför vi från folkpartiet öppet har redovisat våra allmänna riktlinjer, både för stödinsatsernas utformning och för regionalpolitiken i allmänhet. De kan naturligtvis med fördel vägas ihop med mycket av det som har framkommit i Landsbygds 90-årets aktiviteter och den landsbygdsriksdag som vi just nu här diskuterar. Det ligger en fara i om vi skall vara så diskreta med våra synpunkter och ståndpunkter att de inte kan komma med som konstruktiva inslag i den mosaik som vill till för att vi skall få en bärande framtida regionalpolitik. Därför har vi inte heller undanhållit vare sig riksdagen eller regionalpolitiska kommittén de synpunkterna. Skulle man ha något önskemål i sammanhanget vore det att regeringspartiets företrädare i nämnda kommitté skulle litet mera aktivt tala om hur både socialdemokraterna och regeringen tycker att den framtida regionalpolitiken skall se ut. Det är faktiskt så – det är inte obekant för arbetsmarknadsministern – att politik också väldigt ofta är att vilja. Det hindrar inte att man samtidigt lyssnar.

Anf. 136 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Debatten blir litet av en allmän regionalpolitisk debatt, och det är klart att det också är riktigt, eftersom man med pendling från landsbygden når olika orter. Många har ju sitt yrkesverksamma liv i större orter, även om de bor på landsbygden.

Det är viktigt att man inte bara bedömer län. Det har ju varit en tendens i denna kammare och från regeringens sida att man talar om länssiffror och landsdelssiffror. Skall man prata om och mena allvar med landsbygdens utveckling, måste man ned på kommunnivå och delar av kommuner. Det går icke då att diskutera länssiffror. Som läget nu är – och där kommer i alla fall den regionalpolitiska utredningen att redovisa ett bra material – behöver ett stort antal kommuner och delar av kommuner faktiskt en ordentlig återinflyttning om man skall klara av de framtida arbetsmarknaderna. Åldersfördelningen är sådan och utflyttningen har varit sådan att det behövs kraftfulla åtgärder för att man skall få en ny framtidstro. Och man behöver mera folk.

Anf. 137 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! När det gäller regionalpolitiska kommittén har jag naturligtvis hela tiden förutsatt att de debatter och analyser som förekommer inom ramen för kommittéarbetet är sådana att man när betänkandet slutligen kommer har tagit upp en hel del av de frågor som Elver Jonsson nu förde till torgs i talarstolen – men också en hel del annat, eftersom dess uppdrag var sådant att man skulle behandla de här frågorna. Jag räknar alldeles kallt med att det betänkandet skall innehålla konkreta förslag på en lång rad punkter, idéer och tankar om både långsiktiga strategier och kortsiktiga genomförbara förslag som kan ge resultat i omedelbar anslutning till beslutet.

Den debatt som kommer att föras direkt efter det att betänkandet är lagt kommer naturligtvis att handla om en hel del av det som Elver Jonsson var inne på nu. Men att man inte tar ställning till det förslaget innan betänkandet läggs, innebär inte att man saknar vare sig synpunkter eller vilja att göra något eller att man inte lyssnar på diskussionerna. Min uppfattning är att det

uppdrag som utredningen har är just att diskutera, analysera och komma med ett konkret och bra förslag, som sedan denna kammare får behandla.

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på interpellation 1988/89:196 om reklam i TV

Anf. 138 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Görel Bohlin har frågat mig om jag är beredd att ompröva reklamförbudet.

Bakgrunden är att Görel Bohlin anser att antingen borde reklam vara tillåtet – i ordnade former – eller också borde TV-sändningar med reklamannonsering, s.k. rinkreklam, vara förbjudna.

Regeringen lade i mars i år fram en proposition (prop. 1988/89:129) för riksdagen med förslag till medelsberäkningar för Sveriges Radio m.m. I den aviseras en översyn av TV-politiken. Regeringen har ansett att denna översyn bör inledas genom att ett underlagsmaterial utarbetas för senare ställningstaganden i frågan. I mitten av april bemyndigade därför regeringen mig att tillkalla en särskild utredare med uppgift (dir. 1989:15) att ta fram sådant material och redovisa resultatet före utgången av september i år.

Utredaren skall bl.a. göra en uppskattning av de tänkbara intäkterna av reklam i marksänd TV i Sverige, utforma tänkbara regler för reklam i svensk TV och klargöra vilka konsekvenser en eventuell reklam-TV-verksamhet skulle få för Sveriges Radio.

Innan utredarens material har prövats och diskuterats, är jag inte beredd att bedöma om det är möjligt att tillåta reklam i svensk TV.

Anf. 139 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret. Det låter ganska positivt. Man har ju tillsatt en utredare och skall se över konsekvenser och tänkbara regler samt tänkbara intäkter av reklam för Sveriges Radio AB.

Innan utredarens material föreligger och har prövats vill emellertid utbildningsministern inte säga någonting om det är möjligt att tillåta reklam i svensk TV. "Möjligt att tillåta", jag säger ju i min interpellation att det redan finns reklam, en mängd reklam. Därför är förbudet en chimär och dessutom ologiskt.

Jag har alltså räknat reklamskyltar på rinkarna vid fotbollssändningar från England. Antalet skyltar uppgår till 30–40. Det tittar vi på i svensk TV och tar kanske intryck av det. Det är inte fråga om några enstaka företeelser. Intäkterna går tydligen inte till Sveriges Radio/TV. Svenska idrottsmän har reklam på sina kläder. Skidåkarna har reklam på skidorna. Säkert får idrottsmännen litet intäkter av det här. Men om det nu syns i rutan, och det gör det mycket ofta, tror jag inte att Sveriges Radio har någon inkomst av det.

Även i rena underhållningsprogram förekommer reklam. Det finns olika melodier, sångare, drycker och musikinstrumentmärken. Vidare finns det

interiörbilder från skolor, daghem, företagslokaler som visar föremål och produkter som då blir reklam.

I Nygammalt i TV häromdagen utdelades ett pris, en resa med ett Göteborgsrederi. Programledaren sade: "Rederiets namn kan jag inte säga." Men det var ett Göteborgsrederi. Eftersom det finns bara ett rederi som kan tänkas, var det hela litet fänigt, dubbelmoraliskt skulle jag vilja säga. Uppenbarligen tyckte programledaren detsamma.

Europafestivalens huvudsponsorer gavs en kort reklamsnutt som tack för sin insats. Den fick inte vi i Sverige se. Vi tål tydligen inte sådant. Svenska folket skall uppfostras. Man får inte själv avgöra vad man skall se. För Röster i Radio-TV däremot får man ha reklam liksom för en del annat också – en annonstavla t.ex. Detta måste ju sägas vara någon sorts reklam.

Min uppfattning är den att det är bra om reklam kan medverka till en ökad konkurrens på så sätt att reklamfinansierade TV-sändningar kan ges, t.ex. genom ett speciellt bolag eller en speciell kanal. Därmed skulle det kunna bli ett tryck på de etablerade kanalerna på Sveriges Radio/TV. Det finns exempel på sådant på annat håll i världen.

Jag skulle vilja fråga hur utbildningsministern ställer sig till exempelvis en blandfinansiering med TV-avgifter och reklampengar. Jag säger inte att jag skulle vilja ha det ordnat så, men jag vill fråga. Det är ändå tänkbart att varken reklampengar eller avgifter kan täcka t.ex. helt nya statliga kanaler. Behovet av en ökning av avgiftsuttagen har bedömts bli mycket stort under 90-talet. Därför tror jag att konkurrens och ett mer efterfrågestyrt TV-utbud skulle vara någonting nyttigt. Då blir reklamen viktig.

Jag vill också fråga vilken roll Sveriges Radio skall ha i framtiden, när vi får ett allt större utbud genom satellitsändningar m.m. med reklam. Vilken roll skall man ha när man tvingas avstå från sin skyddade och privilegierade ställning i förhållande till konkurrenter? Är det inte dags att fundera över vilken roll Sveriges Radio skall ha vid ett allt större utbud?

Anf. 140 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Vilken roll skall Sveriges television ha i framtiden är en av de frågor som Görel Bohlin ställer. Det är också en av de frågor som jag har tagit upp som motiv för en särskild översyn. Det finns alltså ett antal punkter där vi i den nya TV-situationen behöver pröva förutsättningarna, och det är just det som utredningen skall göra. Innan utredningen har givit förutsättningarna, kan jag inte lämna något avgörande svar på frågan.

När det gäller mitt interpellationssvar vill jag möjligen på en punkt modifiera vad jag sade. När Görel Bohlin talade hörde jag att det egentligen finns en möjlighet att läsa avsnittet på två sätt. Vi talar om reklam i TV. Jag har i mitt svar utgått ifrån att det som diskuteras gäller reklamfinansiering av svensk television och inte förekomsten av ett och annat reklambudskap. Om det vore fråga om det senare, kan man naturligtvis konstatera att reklam förekommer på idrottsmäns kläder. Men skulle vi ha en strikt reklamfinansierad television, vore det den som hade rätt att uppbära intäkterna. Då skulle TV-företaget förbjuda fria svenska idrottsmän att bära kläder på vilka det exempelvis stod ICA på ryggen. Det skulle TV inte godkänna med hänsyn till sina intäkter. Jag har inte med tanke på TV-finansieringen ansett

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Om reklam i TV

det vara angeläget att medverka till att idrottsklubbarna försätts i en situation som innebär att de inte får bestämma vilka avtal de vill träffa med exempelvis en lokal ICA-handlare.

Det finns alltså en rad punkter som behöver belysas för att denna fråga skall kunna avgöras.

Till frågan om dubbelmoral. Visst, Görel Bohlin, händer det ofta att man kommer i konflikt med moralen, men för egen del föredrar jag att någon gång konfronteras med fenomenet dubbelmoral framför att säga: För att slippa dubbelmoral accepterar jag att det inte finns någon moral alls!

Anf. 141 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Det var tydligen så, att utbildningsministern utgick ifrån att de olika intressenterna gärna vill vara med och styra. Idrottsmännen vill alltså gärna bestämma över reklamen på kläderna. Jag skall inte säga någonting om den saken. Det framgick ju också att det kan vara ett skäl att stoppa reklamfinansiering, eftersom det skulle innebära att andra skulle komma att styra. Reklamen skulle så att säga bli styrd från näringslivets sida.

Jag tror inte på det där, utan jag tror att reklam kan innebära dels att man får ett större utbud, dvs. en ökning av konkurrensen, dels att det i alla fall blir ganska mycket styrning inom Sveriges Radio/TV. Då är det journalister och producenter som styr utbudet i Sveriges Radio/TV. Jag tror alltså att utbudet skulle öka, om man finge reklam. Detta kan naturligtvis ordnas på olika sätt. Jag ser fram emot resultatet av den utredning som Bengt Göransson har tillsatt. Så småningom skall det bli intressant att ta del av den.

Anf. 142 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig för ordningens skull meddela Görel Bohlin att just det fenomenet att reklamköpare i televisionen förbjuder lokala arrangörer att själva skaffa sig reklamintäkter är mycket vanligt utomlands. I USA har man t.o.m. en särskild term för detta. Det kallas "clean court". Man kräver alltså att den arena som ställs till förfogande skall vara ren från varje form av reklam, eftersom reklamintäkterna tillkommer TV-producenten, icke någon annan.

Anf. 143 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Det här kan naturligtvis ordnas på olika sätt. Har man en reklamfinansierad TV-kanal, t.ex. privatägd, är det inte alldeles orimligt att utbudet bestäms. Men får man dubbla kanaler, där t.ex. den ena är reklamfinansierad, får man ju en ökning av utbudet, dvs. större valfrihet för den som tittar på TV, och det kan väl inte vara någonting som tar emot för utbildningsministern.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 144 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Gudrun Schyman har ställt frågor till mig om statens filmpolitik. Frågeställaren önskar svar på tre frågor om den nya Visningsnämnden inom Svenska filminstitutet.

1. Hur kommer den nya nämndens sammansättning att garantera den fria filmens möjligheter?
2. Hur kommer kopplingen mellan Filminstitutet och den nya nämnden att se ut?
3. Hur stora resurser är det tänkt att den nya nämnden skall få och var kommer besluten om anslagens storlek att tas?

Det kan vara värdefullt att kort beskriva bakgrunden till Visningsnämndens koppling till Filminstitutet.

Statligt stöd till "filmvisning i nya former" infördes fr.o.m. budgetåret 1975/76. Kopplingen av administrationen av stödet till Filminstitutet förde emellertid med sig en rad olika problem redan från början. Därför överfördes vissa bidragsfördelande uppgifter till statens ungdomsråd genom att barnfilmrådet administrativt knöts till ungdomsrådet. Inte heller denna lösning visade sig vara helt lyckad. Bl.a. framstod splittringen av statens insatser på detta område som hämmande.

När 1982 års film- och videoavtal ingicks fick Filminstitutet ett uttalat ansvar för att främja spridning och visning av värdefull film. Samtidigt stod det klart att det var angeläget att de bidragsfördelande organen, Visningsnämnden och Nämnden för barn och ungdomsfilm, skulle stå fria i förhållande till Filminstitutet och därför utses av regeringen. Man fann det alltså inte lämpligt att uppdra åt Filminstitutet att fördela bidrag till sådan verksamhet där institutet bedriver egen verksamhet, delvis i konkurrens med andra bidragssökande organisationer och grupper.

År 1983 tilldelades Filminstitutet egna medel för import av film för att undvika problem med att institutet sökte stöd hos sin egen Visningsnämnd.

År 1987 tillkallade jag en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av nämndernas verksamhet. Utredaren föreslog att de båda nämnderna skulle ersättas av ett nytt, från Filminstitutet skilt organ, statens filmråd. Uppgiften skulle vara att hantera de bidragsformer som de båda nämnderna nu hanterar.

En klar majoritet av remissinstanserna avvisade utredarens förslag om att inrätta ett statens filmråd. Majoriteten föreslog i stället att kopplingen till Filminstitutet skulle bestå. Filmavtalets parter kom därefter överens om att slå samman de båda nämnderna till en ny Visningsnämnd. I den bilaga till film- och videoavtalet som reglerar den nya nämndens verksamhet är en nära samverkan med Filminstitutets styrelse, när det gäller att verka för att förstärka filmens roll på lokal nivå och i föreningslivet, tydligt uttalad.

Enligt min mening finns många skäl som talar för att hålla samman insatser för visning och spridning av värdefull film till ett organ. Jag tror också att de åtgärder som vidtagits för att förbättra kopplingen mellan Filminstitutet och Visningsnämnden ökar förutsättningarna för att kunna lösa eventuella

*Om den statliga film-
politiken*

problem som kan uppkomma i samarbetet.

Förra hösten inleddes ett samarbete mellan Filminstitutet och Nämnden för barn- och ungdomsfilm om fördelning av stöd till filmvisning på biograf och till medieundervisning för barn och ungdom. Enligt vad jag erfarit fungerar detta samarbete bra. Erfarenheterna härav bör kunna utgöra en god grund för det fortsatta samarbetet.

Frågeställaren menar att Filminstitutets åtgärder att stödja distribution och visning av kvalitetsfilm är valhända och inkonsekventa. Enligt vad jag erfarit pågår för närvarande överläggningar mellan Filminstitutet, Föreningsfilmo och Filmcentrum om hur distributionen av kortfilm och oberoende film skall kunna förbättras. Till grund för överläggningarna finns en rapport om den oberoende filmens distributionsvillkor, som utarbetats av konsulten Lennart Spindler på uppdrag av Filminstitutet. Rapporten och överläggningarna tyder enligt min mening på att det finns en seriös vilja att hitta en för alla parter bra lösning på detta problem.

Avslutningsvis vill jag svara på frågeställarens tre konkreta frågor om den nya Visningsnämnden.

Nämnden kan bl.a. ge bidrag till import och lansering av värdefull film. Det är alltså en bedömning av filmens kvalitet som ligger till grund för fördelning av bidrag. Några särskilda medel till den s.k. fria filmen är inte avsatta. Vid sammansättningen av den nya Visningsnämnden har jag strävat efter att personer med goda kunskaper om film och gedigen erfarenhet av visningsverksamhet utses till ledamöter. Jag har också strävat efter att olika intressenter finns företrädade i nämnden.

Visningsnämnden utses av regeringen och verksamheten ingår i Filminstitutets organisation. Nämndens kansli och Filminstitutets filmpedagogiska verksamhet samverkar i ett gemensamt kansli. Nämndens ordförande ingår dessutom som ledamot av institutets styrelse.

Visningsnämnden tillförs medel dels från filmavtalet (lägst 5 % av fördelningsbara medel), dels från staten. För budgetåret 1989/90 kan medel från filmavtalet beräknas uppgå till ca 10 milj. kr., om inte Filminstitutets styrelse väljer att tillämpa en högre procentsats än den lägsta nivå som fastställts i avtalet. Det statliga anslaget uppgår till 5 982 000 kr. Sammanlagt disponerar Visningsnämnden för nästa budgetår minst ca 16 milj. kr.

Anf. 145 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka Bengt Göransson för svaret. Även om timmen är sen och vi är sista paret ut, får vi försöka hålla debatten vid liv en stund till.

Jag erkänner att det onekligen måste ha varit vissa svårigheter att besvara mina frågor. Samtidigt andas svaret en optimism inför framtiden som jag inte är riktigt säker på att det finns grund för. I historieskrivningen är också litet väl glättad.

Jag skall gå igenom delar av vad som står i interpellationssvaret och börjar på s. 2. Bengt Göransson säger där så här: "En klar majoritet av remissinstanserna avvisade utredarens förslag om att inrätta ett statens filmråd." Det är riktigt, vilket jag har förstått av det jag har läst i remissvaren. Samtidigt var det en klar majoritet av remissinstanserna, framför allt de tunga, nämligen de

tidigare visningsnämnderna, som sade att man oavsett var i organisationen den nya enheten skulle ligga ville ha en från Filminstitutet självständig visningsnämnd helst med egna anslag och egen personal. Man upplevde att det var just denna osjälvständighet i förhållande till Filminstitutet som hade ställt till med så många konflikter. Man avvisade alltså tanken på att det skulle vara en särskild myndighet, men man ställde tydliga krav på en mycket klar och uttalad självständighet.

Längst ned på s. 2 i interpellationssvaret och överst på s. 3 talas om samarbetet mellan Filminstitutet och Nämnden för barn- och ungdomsfilm om fördelning av stöd till filmvisning på biograf och till medieundervisning för barn och ungdom. Såvitt jag förstår brukar det kallas för BUF. Det samarbetet fungerar nog ganska bra i dag. Men de organisationer som är stora garantier för den fria filmen och kvalitetsfilmer – Folkets bio, Filmcentrum osv. – var fullständigt överkörda när beslutet fattades. Ingen frågade dem om det var en bra lösning eller om de ville ha det ordnat på annat sätt. Även om beslutet är någorlunda lyckat, fattades det efter vad jag förstår på ett mycket odemokratiskt sätt.

Längre ned på s. 3 talar Bengt Göransson om att det för närvarande pågår överläggningar mellan Filminstitutet, Föreningsfilmo och Filmcentrum och att dessa överläggningar har visat att det finns en seriös vilja att hitta en för alla parter bra lösning på detta problem. Men dessa överläggningar har inte ens börjat, Bengt Göransson. Första sammanträdet skall äga rum på måndag. Det är därför att vara litet tidigt ute att säga att överläggningarna redan har visat att det går att nå lösningar. På måndag blir det väl en ganska förutsättningslös diskussion om hur samarbetet skall gå till.

De organisationer som skall delta i mötet på måndag känner sig ganska styvmoderligt behandlade. De har förtäljt mig att andra, liknande utredningar har tillsatts och att de där har haft svårt att över huvud taget göra sin stämma hörd. De går alltså till mötet på måndag med daliga erfarenheter. Vi får dock hoppas att mötet blir positivt.

På min första fråga svarar Bengt Göransson att det är en bedömning av filmens kvalitet som ligger till grund för fördelning av bidrag. Några särskilda medel till den s.k. fria filmen är inte avsatta, säger han. Det är kanske olyckligt, därför att den nya Visningsnämnden är ju enda forum för den fria filmen. Man måste konkurrera med de kommersiella stora bolagen, t.ex. Sandrews, som också söker de nämnda bidragen. Dessa bolag borde egentligen kunna bekosta visning och spridning av kvalitetsfilm själva.

Jag har förstått att sammansättningen av ledamöter i Visningsnämnden är väl avvägd. De personer som bör ingå i den kommer också att göra det.

På min andra fråga, om kopplingen mellan Visningsnämnden och Filminstitutet, svarar Bengt Göransson att verksamheten ingår i Filminstitutets organisation. Är inte det att bygga in precis samma konflikter som man tidigare har haft? Man vet inte vem som skall göra vad. Vid konflikter vet man inte vem som skall bestämma. Filminstitutet eller Visningsnämnden. Det är alltså precis samma konflikter som tidigare. Efter sju års erfarenheter i den gamla visningsnämnden sade man att det inte gick att ha det så här. Ändå upprepas nu samma sak.

På min sista fråga, om anslagen, är min uppfattning att de närmare 6 milj.

kr. i det statliga anslaget inte tidigare har gått till Visningsnämnden. Nämnden har tidigare bara disponerat 2,3 milj. kr. av dessa pengar. Jag vet inte om det har blivit en nyordning eller om jag har fått fel uppgifter. Det är möjligt att det är en nyordning, och i så fall handlar det om 16 milj. kr. Men det är ändå en pluttsumma i sammanhanget. Visningsnämnden fick förra året ansökningar, mycket seriösa sådana, på 20 milj. kr. och hade alltså 2,3 milj. kr. att fördela. Det är inte mycket pengar det handlar om. Sammantaget måste man säga att den fria filmen och dess distributörer är mycket styvmoderligt behandlade. Man får ideligen göra ansökningar och redovisningar så fort man tänker vidta den minsta åtgärd, introducera, importera eller lansera en film.

Filminstitutet, däremot, får de stora pengarna – jag tror det är 20 milj. kr. som visningsavdelningen har till sin budget – och man går dessutom back. Man behöver på Filminstitutet tydligen inte redovisa pengarna, åtminstone inte på det mycket noggranna sätt som t.ex. Folkets Bio och Filmcentrum måste redovisa sina.

Anf. 146 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! När jag hör Gudrun Schyman avsluta med att tala om den väldiga kolossen Filminstitutet som får alla pengar, tänker jag ett ögonblick tillbaka på de mycket praktiska och konkreta erfarenheter jag har av filmistributionsverksamhet och biografverksamhet sedan början av 1970-talet. Exakt så, Gudrun Schyman, talade direktören för Svensk Filmindustri, direktören för Europafilm och direktörer för de amerikanska filmbolagen, när de talade om hur förfärligt det var att detta mäktiga Filminstitut snodde alla de pengar som de som arbetade praktiskt och konkret i de amerikanska filmbolagen borde ha av de slantar som kom in på biograferna. Detta är ändå viktigt att komma ihåg.

När jag får förebräelser för att jag är optimist vad gäller möjligheterna framöver, för att jag beskriver historien glättat, vill jag förneka det. Däremot kan jag säga att jag faktiskt har varit med. Jag har en konkret, egen erfarenhet av hur denna verksamhet har fungerat. Jag har haft möjlighet att praktiskt arbeta också som företrädare för en organisation som har fått ta emot ett antal anslag för att sprida film, och som emellanåt har fått avslag på sina framställningar. Jag tycker att den utveckling vi har haft på filmområdet har varit utomordentligt god. Vi har med filmavtalet kunnat se till att vi på våra vanliga biografer har fått ut ett stort antal filmer som annars möjligen hade varit hänvisade till studentfilmstudios för att kunna komma ut i en mycket blygsam distribution i vårt land. Dessa filmer har kunnat nå en större publik genom att olika privata filmbolag också har kunnat få ut slantar för sin filmdistribution. Vi har alltså med filmavtalet kunnat korrigera och göra ingrepp i en kommersiell struktur, till glädje både för kulturpolitiken och för ett stort antal biografbesökare.

Däremot är det naturligt att det alltid kommer att vara slagsmål om slantarna, eftersom vi nu med de filmpolitiska åtgärderna har möjliggjort för ett stort antal aktörer att faktiskt befinna sig på denna arena och agera. Detta är förklaringen.

Jag vill inte instämma i uppfattningen att den fria filmen skulle vara

styvmoderligt behandlad – det är den inte. Det finns anledning att ytterligare underlätta för den fria filmens existens. Då vill jag särskilt understryka att jag i de förhandlingar som vi har fört om ett nytt filmavtal, med särskild styrka från regeringen framförde krav på att man skulle avsätta medel för att lansera kortfilm också för visning vid biografer. Även detta accepterades från filmbranschen. Det finns alltså en rad punkter med vilka jag kan bestyrka den positiva möjlighet som finns i filmavtalet. Och med de utomordentligt dugliga personer som nu ingår i den nyligen tillsatta nämnden är jag övertygad om att de meningsmotsättningar, och möjligen också de gräl som kommer att uppstå i denna nämnd, kommer att vara ytterligt konstruktiva och för filmdistributörerna till stor glädje.

Anf. 147 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Detta låter ju väldigt hoppingivande. Men om reglerna är oklara är det inte så lätt att reda ut konflikterna även om det är utomordentligt förtäffliga personer som råkar i gräl.

Jag vill inte alls beröva Bengt Göransson någon optimism – det skulle vara mig fjärran – men jag menar att det kanske inte finns underlag för dessa optimistiska skrivningar. Och Bengt Göransson måste väl i det sammanhanget ändå medge att det är litet väl optimistiskt att tala om överläggningar som om dessa pågick och hade givit goda resultat, när dessa överläggningar inte ens har börjat.

Jag vet inte om Filminstitutet är en koloss eller inte. Den har ju beskrivits med det ordet, och från Filminstitutet har man styrt och ställt. Problemet är att statens ansvar för visning och spridning av värdefull film har lagts på och under Filminstitutet i de olika nämnderna. Det finns inte någon fristående, alternativ institution. Filminstitutet sätter tydligen ett likhetstecken mellan att verka för visning och spridning av värdefull film och sin egen verksamhet. Denna kommer i de konkreta fallen att konkurrera med den verksamhet som t.ex. Folkets Bio bedriver. När situationen är sådan är det något som är fel. Den remissinstans som utgörs av de tidigare omtalade nämnderna, med representanter från Folkets Bio, Folkets hus-rörelsen och en mängd andra organisationer som jag kan räkna upp, denna remissinstans säger nu entydigt att det inte går, att Visningsnämnden måste få en självständig hållning. Det vore på sin plats att man på utbildningsdepartementet lyssnade till vad som framförs från dessa instanser.

Jag kan inte säga att jag har erfarenhet av att arbeta i den typ av filmorganisationer som Bengt Göransson har arbetat i. Jag har däremot erfarenhet av att arbeta som fri filmare med dokumentärfilmer. Jag har erfarenhet av att ha slitit med ideliga ansökningar till televisionen, Filminstitutet osv. Jag vet hur mycket tid och kraft allt detta tar, hur minutiöst man skall redovisa detta samt vilken oerhörd konkurrens det är vad gäller vilka som skall få pengar över huvud taget. Detta är en verksamhet som i hög grad tar musten ur den skaparlust, den "visningslust" och den kreativitet som faktiskt finns i dessa organisationer. Man skulle önska att dessa organisationer fick litet mer ansvar, både vad gäller antalet kronor de tilldelas och vad gäller deras egen kompetens att bedöma vad de skall satsa på.

Men visst är jag optimist, Bengt Göransson. Jag hoppas att vi kan gå på bio.

Anf. 148 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag har förståelse för att de som söker anslag tycker att det är besvärligt att söka dessa anslag och gärna skulle se att de inte behövde begära några pengar, att man inte behövde dokumentera sina kostnader. Men det gäller naturligtvis all verksamhet, så snart det skall ske någon form av prövning, att man måste göra den typen av redovisning och dokumentation. Jag har inte förutsatt att vi skulle komma i ett läge där varje potentiell filmare egentligen skulle kunna filma på löpande räkning. Sådana förslag har hittills inte framställts av någon.

När det gäller frågan om Visningsnämnden, och speciellt Folkets Bio, vill jag ändå påminna Gudrun Schyman om att Folkets Bio numera är en del av filmbranschen. Att då upprätta ett system där Folkets Bio skulle lyftas ut ur det system som Folkets Bio i dag med framgång har kunnat fungera i, tycker jag för filmvisningen och för biografverksamheten vore djupt olyckligt. Det är faktiskt en poäng att Folkets Bio har möjlighet att fungera inom ramen för filmavtalet, inom ramen för Filminstitutets verksamhet och inom ramen för det som är filmbranschen, även om man tycker att "bransch" i och för sig är ett otäckt, kommersiellt ord.

Genom att med intresse följa Folkets Bio-bladet har jag kunnat notera att just denna diskussion upptar ganska mycket av Folkets Bio-medlemmarnas tankevärld. Jag förstår det, eftersom den situation man arbetar i – att både ha en frivillig, engagerad medlemsverksamhet och vara en del av en bransch – naturligtvis inte är alldeles okomplicerad. Men denna situation underlättas inte genom att regeringen öronmärker de ekonomiska ramar inom vilka Folkets Bio skall arbeta.

Anf. 149 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag tror inte heller att detta är den väg man skall gå. Jag har inte hört någon representant för dessa föreningar säga att de i och för sig inte kan söka pengar och också redovisa vad dessa pengar används till. Problemet är naturligtvis att beloppen är för små. Det finns kanske 60 milj. kr. att ansöka om, och för distribution och lansering av en enda film måste man söka en halv miljon – det är vad det kostar. Det blir inte så mycket att dela på. Det finns dessutom fler organisationer än Folkets Bio. Man reagerar emot att Filminstitutets visningsavdelning har en så oerhört mycket större budget och att den tydligen inte alls är redovisningsskyldig på samma detaljrika och noggranna sätt. Dessutom tillåts verksamheten att gå back med ett antal miljoner kronor. Detta är en mycket ojämlik situation.

Folkets Bio har sin plats att fylla, liksom de andra distributörerna av kvalitetsfilm och fri film. Det är dock eländigt, Bengt Göransson, när Folkets Bio konkurreras ut av Filminstitutet, vilket t. ex. nyligen har varit fallet i Malmö. För att kunna bedriva sin verksamhet har Filminstitutet helt enkelt gjort det omöjligt för Folkets Bio att bedriva sin. I stället för att ta vara på de kontakter, erfarenheter och upparbetade kanaler som Folkets Bio har skaffat sig genom sitt i stor utsträckning ideella arbete, säger man att det

tydiligen fungerar så bra att man tar över det. Då står Folkets Bio där och får börja om från början igen. Det är inte någon gynnsam situation när det uppstår en konkurrens på det sättet.

Det är just för att undvika sådant som man vill ha en självständighet i förhållande till Filminstitutet. Jag kan inte förstå varför man inte får det. Jag har inte fått något svar på den frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

24 § Anmälades och bordlades

Jordbruksutskottets betänkanden

1988/89:JoU14 Livsmedelskontrollen

1988/89:JoU18 Reglering av priserna på fisk m.m.

25 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 12 maj

1988/89:645 av *Lars Ernestam* (fp) till socialministern om åldersgränserna för vissa uppdrag i statliga nämnder:

Enligt erhållna uppgifter har socialdepartementet meddelat riks försäkringsverket att regeringen inte kommer att utse någon, som under valperioden uppnår 70 års ålder, till ordförande eller vice ordförande i socialförsäkringsnämnderna och försäkringskassorna.

Samtidigt har principiella beslut fattats om att åldersgränsen för statliga uppdrag skall tas bort.

Det är många gånger angeläget att utnyttja erfarenheter hos personer som uppnått pensionsålder.

I anledning härav vill jag fråga om statsrådet i framtiden generellt skall undanta personer som uppnått pensionsåldern från statliga uppdrag som ordförande eller vice ordförande i nämnder som utses av regeringen.

1988/89:646 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om kontrollen av vissa syriska flyktingar:

Syriska flyktingar som reser via Cypern till Sverige har stoppats av cypriotiska myndigheter för att de inte har giltigt visum till Sverige.

Jag vill fråga invandrarministern följande:

Har Sverige kontaktat cypriotiska myndigheter för att be dem genomföra denna kontroll av vilka som skall få fortsätta till Sverige?

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Meddelande om frågor

1988/89:647 av *Jan-Erik Wikström* (fp) till statsrådet Margot Wallström om frikyrkliga sjukhuspastorer:

Meddelande om frågor

Enligt ett uttalande av JO Gunnel Norell Söderblom skulle frikyrkliga sjukhuspastorer inte ha samma ställning och möjligheter i utövandet av sin tjänst som sjukhuspräster hemmahörande i svenska kyrkan. Ett av skälen till detta skulle vara att pastorerna till skillnad från prästerna inte bedriver sin verksamhet "för det allmännas räkning".

Med hänvisning till detta vill jag fråga kyrkominister Margot Wallström:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att frikyrkliga sjukhuspastorer skall kunna utöva sin tjänst med samma möjligheter som svenska kyrkans sjukhuspräster?

den 16 maj

1988/89:648 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till utrikesministern om svenskt stöd åt det tibetanska folket:

Det tibetanska folket har i årtusenden levat i balans med det oerhört känsliga ekologiska systemet. Landet har varit glest befolkat. Där har funnits stora skogar, som försiktigt skattats på sina tillgångar. Nu flyttar så många kineser in i landet att tibetanerna börjar bli i minoritet i sitt eget land. Skogarna skövlas och långtradarna lämnar Tibet fullastade med timmer. Fåglar och djur utrotas dels avsiktligt, dels genom skogsskövlingen. Radioaktivt avfall dumpas i Tibet. Kinesiska språket och kulturen tvingas på ursprungsbefolkningen.

Hur kan Sverige stödja det tibetanska folket i dess icke-vålds kamp för att få behålla sin religion, sitt språk och sin kultur? På vilket sätt är utrikesministern beredd att bevaka och införa världen visa Sveriges lojalitet med ett förtryckt folk?

1988/89:649 av *Kaj Nilsson* (mp) till utrikesministern om svenskt stöd åt fredliga förhandlingar mellan Kina och Tibet:

Tibetan Community har i veckan gästats av Michael van Walt, professor i internationell rätt. Han redogjorde där på ett inträngande sätt för Tibets och tibetanernas nuvarande situation mot en historisk bakgrund. Han har stor och långvarig kunskap om Dalai Lama och dennes icke-våldskamp för Tibets frihet och självständighet, bl.a. dokumenterad i en fredsplan. Den yngre generationen tibetaner tycks emellertid nu frestas att välja väpnad kamp i stället för icke-våld som det enda effektiva medlet för att befria Tibet. Det är viktigt att Dalai Lama får stöd för sin icke-våldsstrategi, som bl.a. kan leda till förhandlingar med ockupationsmakten för att uppnå en fredlig lösning.

Vad kan utrikesministern och Sveriges regering bidra med för att stärka Dalai Lamas icke-våldskamp, t.ex. genom att underlätta att fredliga förhandlingar med Kina kan inledas?

1988/89:650 av *Kent Lundgren* (mp) till civilministern om TV-övervakningen kring Globen:

Prot. 1988/89:114
16 maj 1989

Meddelande om frågor

Riksdagen godkände den 10 maj 1989 – mot miljöpartiets och vpk:s vilja – regeringsförslaget, att 3,55 milj. kr. skall anslås av statliga medel till en TV-övervakningsanläggning runt Globen. Globen är ett företag som drivs på vinstbasis och skall då stå för de utrustningskostnader som anläggningen kräver. Anser polisen att byggprojekt av denna typ kräver bevakningsutrustning, så skall man kräva att projektet till polisen anskaffar, underhåller och står för driften av dessa hjälpmedel.

Miljöpartiet de gröna kräver – liksom vi antar att regeringen gör – att den offentliga sektorn skall vara rationell och kostnadseffektiv. För att åstadkomma detta krävs att varje verksamhetsgren i samhället bär sina egna kostnader – enligt samma modell som det svenska näringslivet verkar efter – och vi har av den anledningen redan tidigare motionerat om att polisen skall ta betalt för sina tjänster av myndigheter och näringsliv, när dessa begär extrainsatser. Det kan inte vara rimligt att – som i detta fall – polisen skall ta de framtida driftkostnaderna, medan det affärsdrivande företaget tar till sig vinsten.

Miljöpartiet de grönas – och regeringens – strävan efter kostnadseffektivitet och rationalitet motverkas av beslut som detta, och min fråga till statsrådet är därför:

Skall detta beslut ses som ett prejudikat – så att det nu är fritt fram för andra anläggningar i landet att begära bättre flödesövervakning – eller var detta ett unikt beslut för att det handlade om Stockholm, och vilka argument vilar i så fall detta regeringsförslag på?

1988/89:651 av *Gudrun Schyman* (vpk) till utrikesministern om transport genom Sverige av utländsk krigsmateriel:

Enligt nyligen offentliggjorda uppgifter transporteras varje år stora mängder krigsmateriel från NATO genom Sverige. Ammunition, sprängämnen, granater och raketer sänds från Västtyskland, via Sverige, till Norge.

Anser utrikesministern att detta är förenligt med Sveriges neutralitetspolitik?

1988/89:652 av *Margit Gennser* (m) till finansministern om överhettningen på arbetsmarknaden:

I den reviderade finansplanen konstateras att Sveriges "överhettningproblem" framför allt sammanhänger med ett alltför lågt arbetsutbud.

Samtidigt har det framkommit att det för lokaliseringshjälp och arbetsmarknadsåtgärder fortfarande utbetalas betydande belopp inom områden som har en bristarbetsmarknad. Exempel som nämnts är Ljusnarsberg, Åre och Gotland.

Avser finansministern att vidta åtgärder för att undanröja denna inkonsekventa politik?

Prot. 1988/89:114 **1988/89:653** av *Kjell Ericsson* (c) till kommunikationsministern om kostnaderna för installation av telefax:

Meddelande om frågor

Under de senaste åren har det i vårt land pågått en landsbygdskampanj – Landsbygd 90. I denna kampanj har landsortsbefolkningen uppmuntrats av både stat och kommun till olika aktiviteter på landsbygden. Bl.a. har det sagts många vackra ord om att starta småföretag och kombiföretag på landsbygden. Företag utrustade med data och telekommunikation har ofta nämnts som lämpliga företag i glesbygd, eftersom man därifrån kan operera på långa avstånd utan att det medför några olägenheter.

Televerket har dock tydligen en annan uppfattning i detta avseende. Om en person vill starta ett företag på glesbygden och vill installera en telefax så måste abonnenten själv svara för hela kostnaden för framdragningsledningar m.m. Skulle vederbörande ha installerat densamma i en tätort hade det räckt med ordinarie anslutningsavgift, vilket hade inneburit en avsevärt lägre kostnad.

Med hänvisning till vad som ovan anförts är min fråga till statsrådet:

Har inte televerket som statligt monopolföretag skyldigheten att installera telefax till samma pris oavsett om företaget finns i tätort eller glesbygd?

26 § Kammarerna åtskildes kl. 21.51.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.

1988/89:114

Tisdagen den 16 maj

Andre vice talmannen 41
Tredje vice talmannen 13
Allmér, Göran (m) 73, 76
Björne, Eva (m) 84, 87
Bohlin, Görel (m) 112, 114
Branting, Charlotte (fp) 95, 98
Castberger, Anders (fp) 43, 46, 48, 54, 56, 58, 67, 68, 70
Cederschiöld, Charlotte (m) 94, 97, 99
Ciszek, Paul (mp) 44, 48
Dau, Hans (m) 66, 69
Domeij, Åsa (mp) 53, 57, 59
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 14, 25, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 39, 40
Fleetwood, Elisabeth (m) 84, 86
Franck, Hans Göran (s) 14, 20, 24
Frick, Carl (mp) 50, 55, 57
Friggebo, Birgit (fp) 15, 21
Gahrton, Per (mp) 12, 14, 19, 23
Gennser, Margit (m) 60, 63, 64
Granstedt, Pär (c) 81, 82
Göransson, Bengt, utbildningsminister 112, 113, 114, 115, 118, 120
Hasselström Nyvall, Ingrid (fp) 51
Hellström, Mats, jordbruksminister 41, 45, 47, 49, 51, 52, 55, 58
Hjelm-Wallén, Lena, statsråd 65, 68, 70
Hulterström, Sven, socialminister 60, 62, 64
Hörnlund, Börje (c) 107, 111
Johansson, Bengt K Å, civilminister 5, 7, 9, 10, 18, 21, 24
Jonsson, Elver (fp) 102, 108, 110
Leijonborg, Lars (fp) 72, 75, 78
Lindqvist, Bengt, statsråd 80, 82, 83, 85, 87
Persson, Göran, statsråd 71, 74, 77, 79
Rembo, Sonja (m) 101, 104, 106
Samuelsson, Marianne (mp) 42, 46, 48, 62, 64
Schyman, Gudrun (vpk) 6, 8, 9, 17, 20, 116, 119, 120
Svärd, Anders (c) 88, 90, 92
Thalén, Ingela, arbetsmarknadsminister 99, 103, 105, 106, 110, 111
Tobisson, Lars (m) 3, 27, 30, 33, 35, 36
Wachtmeister, Knut (m) 38, 39, 40
Wallström, Margot, statsråd 87, 90, 91, 92, 93, 97, 98, 99
Wibble, Anne (fp) 28, 31

